בת קול

ב"ה
י' חשון תשכ"ח
13.11.67

17

המחיר: 50 אג'

עתון
הסטודנטים

בגליון הפעם:

הצד השני של המטבע האקדמית

מה מתרחש במזכירות האקדימית

★

על "גאולה ו„אתחלתא דגאולה"

משאל בהשתתפות רבנים ומרצים

★

לוחמי ירושלים בעקבות עצמם

סטודנטים משחררי ירושלים חוזרים אל שדה הקרב

★

קוית אל כותל יל"ח"ן

★

המדור „שולים" מגלה!

★

ובן: עורו של מרצה, החודש, מבזקים וראיון החודש.

בנין הספריה החדש

פעילות שוטפת

תרבות

בתחילת שנת הלימודים, יתקיים נשף חגיגי לציון פתיחת השנה. פרטים מדו־יקים יפורסמו בלוחות המודעות. המטרה המרכזית של פעולות התרבות תתרכז בתוכניות תרבות שונות ורחבות של מו־עדון אשר יפעל במוצאי שבתות וכן בה־קמת מרכז הסטודנט הדתי באזור המרכז.

מלבד זאת יקוימו במשך השנה 3 חוגים קבועים: חוג לריקודי עם בהדרכתו של ימי (יום רביעי בערב). תוקם להקת ריקודים בהדרכת יואב אשריאל. כמו־כן יוקם חוג לדרמה.

עבודה

בתקופה האחרונה שוקדת ההסתדרות ל־השגת מקורות עבודה לסטודנט. עד עתה הושגו מקומות נוספים בספריה. הושג הסדר עם משרד העבודה על תעסוקה באוניבר־סיטה במסגרת מחקרים שונים הן בפקול־טות למדעי החברה והן במדעי הטבע. תש־לום שכר העבודה יעשה ע״י המדינה כהש־תתפות במימון המחקרים.

ההסתדרות שוקדת עתה על אירגון טוב ויעיל יותר של „השיעורים הפרטיים״ על מנת לשתף בכך מספר מירבי של סטו׳

מפעל השיכפול

מפעל השיכפול יצא לפני שנתיים לפ־עילות מאורגנת ונפרדת, לאחר שהיה קשור במשך זמן רב למפעל השכפול של אוני־רסיטת ירושלים. במפעל השיכפול ניתן כ־יום להשיג את מירב הספרים הנחוצים לשם לימוד ונקבעים באופן מיוחד ע״י המרצים. כמו כן ראוי לציין, כי כל סטודנט המעונין בספר כלשהו, במיוחד עבורו, עליו לפנות למנהל מפעל השיכפול, בשעות העבודה, כדי שישיג בהנחה גבוהה עבורו.

בית הסטודנט

כחודש לפני תחילת שנת הלימודים תשכ״ח, החלו בהגדלת מבנה הסתדרות הסטודנטים. הרחבת הבנין תבוצע כך, שהקומה העליונה — החדשה — תבנה בנפרד מעל הקומה הקיימת. הקומה הח־דשה תשען על עמודים כשמתחתה תהיה הקומה הקיימת עתה ובה ישכון מפעל השכפול והמועדון. הקומה העליונה — הנבנית — אשר שטחה כ־900 מ״ר תכלול קפטריה, אולם הצגות עם קיבולת של כ־400 איש, חדר חוגים, משרדים וחדרי עיון.

קומת הגג תשמש כקולנוע פתוח עם כ־1000 מקומות ישיבה ואולם ריקודים.

מימון הבנין, אשר יתן אפשרויות רבות להרחיב את פעילות ההסתדרות, נעשה ע״י תורמים מחו״ל. הכסף עצמו הושג ע״י מנהל האוניברסיטה — מתתיהו אדלר.

סיום משוער לבניית המבנה החדש — סוף שנת תשכ״ח. בינתיים נפסקה הבניה מחוסר תשלום לקבלן המקים את המבנה.

התאחדות הסטודנטים

ועידת ההתאחדות

התאחדות הסטודנטים קיימה ועידה ב־11.10 כהמשך לועידת שפיה. על סדר היום עמדו הנושאים: המזרח התיכון. בחירת סיו״ר לעניני חוץ.

בשל המספר המצומצם של המשתתפים, 30 מתוך 160 צירים, הוצע שלא לדון כלל בנושא המזרח התיכון.

נציגנו, התנגד אף לבחירת סיו״ר. כיוון שהמועמד המוצע היה איש ירושלים. שני טעמים היו למתנגדי הבחירה (נציגי „בר־אילן״ תל־אביב, והטכניון), א. אין שום סיבה לבחור את כל הנשיאות מירושלים ובכך למנוע את שיתוף יתר הסניפים. ב. הובעה תרעומת על חוסר הפעילות מצד ההסתדרות בירושלים, גורם אשר מצדיק את אי בחירת נציג מסניף, אשר מנהל פעי־לות אך ורק אחת לשנה לצורך תעמולת הבחירות שלו.

הועידה נסתימה בלי לבחור סיו״ר ל־עניני חוץ ובלי קבלת החלטות.

איסת״א

לאחרונה לאחר מאבק קשה וממושך, אשר חלק גדול ממנו התנהל מעל דפי העי־תונות הושג הסכם על קיום טיסות שכר: המאבק התנהל כנגד חברת „אל־על״. ע״פ ההסכם רשאית איסת״א לארגן טיסות שכר, לכל מקום במחירים המקובלים בעולם.

בעתיד הקרוב תתפרסם תוכנית הנסיעות של איסת״א וכבר עתה ברור כי יתקיימו טיולים מיוחדים לסטודנטים דתיים.

רק ברמז

ביקורו של ארהרד

לאחר דיון סוער בקשר לעמדת הסתדרות הסטודנטים, באשר לתגובה על ביקורו של פרופ׳ ארהרד באוניברסיטה, הוחלט על קריאה ל„מחאה ברורה״ נגד ביקורו וכן הוחלט על שיגור מכתב מחאה למוסדות האוניברסיטה.

בבוקר הביקור נתלו שלטים מטעם ההס־תדרות, אשר בהם הם מתבקשים שלא להש־תתף בהרצאתו. שום פעולת הפגנה לא אורגנה ע״י ההסתדרות. בהדרכת מספר סטו־דנטים מן האוניברסיטה ו„תגבורת״ של סטודנטים שהגיעו מאוניברסיטת ירושלים, אשר הביאו עמם את הכרזות, התארגנה הפגנה ספונטנית ליד בנין הפיסיקה, אשר באחד מאולמיו התקיימה הרצאתו של האו־רח. ההפגנה לוותה בקריאות „נאצי״ „ראוס״ ו„בוז״ שהתחילו עוד בשעת הרצאתו.

כ־150 סטודנטים ואורחים נכחו בהר־צאתו של האורח.

✶

בקרוב יופיע עתון ארצי של התאחדות הסטודנטים אשר יופיע כדף מיוחד בעתון הארץ ויופץ גם בנפרד באוניברסיטאות ה־שונות. המערכת תורכב מעורכי העתונים של הסניפים.

✶

חברי הועד של ההסתדרות: איצ׳ו גולד־שטיין: יו״ר, אברהם שטוב: סיו״ר ויו״ר ועדת הפנים, נחמיה בר: גזבר, צבי כהן: יו״ר הועדה לעזרה עצמית, הרי גוטסדינר: יו״ר ועדת תרבות, אלי וינוגרד: יו״ר ועדת ספורט, בנימין שרדני (ביומקי): יו״ר ועדת גמ״ח ויו״ר הועד המנהל של ה־שכפול.

✶

בישיבת המועצה האחרונה נתקבלה הח־לטה להקים ועדה לעניני חוץ שתעסוק בקשרים עם ארגוני סטודנטים בעולם, ב־עניני הסברה בקרב צבור הסטודנטים ב־מדינות העולם השונות ובהכשרת אנשים לתפקידים ייצוגיים במסגרת התאחדות ה־סטודנטים הארצית ובמסגרת ממלכתית.

הסתדרות הסטודנטים

מודיעה על

מבצע אמוץ סטודנטים מחו״ל

האמוץ יתבטא בסיוע בלמודים, בארוח וכיוצא באלה דברים, אשר יעניקו מקצת מהרגשת הבית לסטודנטים, אשר הגיעו אלינו מחו״ל.

סטודנט, אם אתה מוכן להרתם למבצע זה, אנא מלא את הטופס הרצ״ב והעבר אותו להסתדרות הסטודנטים עד 30/11/67.

.....

אני ..... כתובת .....

הלומד במחלקות ..... מוכן להשתתף במבצע „אמוץ סטודנטים מחו״ל״.

מערכת „בת־קול״

מודיעה על מספר מקומות פנויים:

לחברי מערכת ולכתבים

הצעות להגיש עד ל־30/11 תוך ציון השם הכתובת והנסיון שבידך.

בת קול עתון הסטודנטים
אוניברסיטת בר־אילן

עורך: **אריאל רוזן־צבי**. מערכת: יצחק גולדשטין, הלל ויס, שולה לויטס, מ. מנחם, צבי פרידמן, ישראל קצובר, שאול שיף. גראפיקה: יוסי אבולעפיה כתב: יואל רפל.

כתובת המערכת: אונ׳ברסיטה בר־אילן, הסתדרות הסטודנטים, רמת־גן, טל. 752658. המו״ל: הסתדרות הסטודנטים. סודר במסדרת בייטל — נדפס בדפוס דניאלי, תל־אביב

מה מתרחש במזכירות האקדימית: הטפול הכושל בעניניו של הסטודנט ובענינים אחרים המסורים לטפולה, מהו היחס של שלטונות האוניברסיטה אל הסטודנטים.

מאת: אריאל רוזן־צבי

דגלי הלאום כבר הורדו מן התרנים וקופלו יחד, במת הכבוד הכתומה־הכחולה היתה ריקה ודוממת ושפע המליצות טואטא יחד עם שרידי האבק, שהותירו אחריהם האורחים. יום החג הסתיים זה מכבר וימים של חולין, ימי לימודים, החלו. עם ההרצאות והשיעורים החל המפגש התכוף בין הסטודנט לבין מוסדות האוניברסיטה המתארע בעיקר עם המזכירות האקדימית. סטודנט שנה א' — מרדכי — גילה, שהפגישה היא הרבה פחות חגיגית משצפה. יום החולין הראשון המציא לו אכזבה קלה. ואלו הסטודנט הותיק הכין את מרפקיו. הוא כבר ידע כיצד נוהגים.

למעשה לא היה זה המגע הראשון של מרדכי עם האוניברסיטה. חודשיים קודם לכן הוא הצליח לעבור לאחר 8 שעות את „סיוט ההרשמה" באודיטוריום הרחב, שהתפצל למספר רב של יחידות. באוטובוס שהחזיר אותו הביתה מן התהליך המיגע שאל את עצמו, האם אי־אפשר היה להסדיר את ענייני הגזברות דרך הדואר, כאשר כל אחד ממלא את הטפסים הרבים בביתו. באוניברסיטה העברית בירושלים, הנוהגת כך, התהליך אינו גוזל את זמנו של הסטודנט ומבחינת היעילות יוצאת גם האוניברסיטה נשכרת. מ. לא הצליח גם לתת תשובה לשאלתו האחרת, מדוע לא תטפל המחלקה אליה נתקבל גם במקצועות החובה וכדו'.

האוניברסיטה סוסכת

ראובן גם הוא סטודנט השנה הראשונה לא עבר את בחינות הכניסה במקצועות האנגלית וההבעה העברית, אך מצבו לא היה שונה מזה של מ. על שניהם הטילו את החובה לבחור בשני מקצועות אלה. על לוח המודעות לא התפרסמו ביום ההרשמה, ציוני בחינות הכניסה.

אף לא אחד מן היועצים הרבים ידע להסביר לשם מה בעצם נבחנו. הם היו מאושרים שקיבלו לפחות את הודעת הקבלה. לחלק מחבריהם הודעות כאלה לא הגיעו והיו גם בכיות והתמרמרות.

ר. ומ. תפשו כבר אז את הפרינציפ, כפי שהתבטא אחד מהם „צריך לדעת להסתדר כאן". קבלת פנים „נעימה" המלווה, כמובן, גם מסקנות מסוימות.

עם תום השבוע הראשון ללימודים היו כבר ר. מ. בעלי עבר עשיר: „הספקנו להחליף כבר עשרות חדרים למרות שאלת סומנו כחדרי ההרצאה. חלקם הגדול של החלופין נעשה באמצע השעור. חכינו כבר כמה פעמים למרצה, שלא הגיע וגם הודעה על העדרו לא קבלנו. אפילו המרצים לא קיבלו הודעות על שינוי חדרי ההרצאה".

„איזה מן יחס יש באוניברסיטה הזאת" רטנו לעבר חבר מן השנה השלישית, „האם גם הלימודים מתנהלים על אותה רמה?" „שמח, שנתקלת בבעיות קטנות כאלה" היתה התשובה, „לנו יש לפעמים רושם שהאוניברסיטה סובבת סביב עצמה. בונים בלי הרף, מספר התלמידים גדל. הקמפוס מתרחב, רק דבר 'פעוט' 'קל־ערך', אך יסודי, מזניחים כאן. את הטיפול בסטודנט".

ר. ומ. לא הבינו אז בדיוק מה היתה כוונתו. כשיקראו שורות אלה, הם יתחילו להבין. אך אל דאגה, הם גם יתנסו בכל אלה ואז ודאי יבינו.

קצר בקומוניקציה

המגע הישיר העיקרי בין הסטודנט לאוניברסיטה נוצר בעזרת המזכירות האקדימית ועובר דרכה משך כל תקופת הלימודים. באמצעותה הוא נרשם ומתקבל, בעזרתה הוא מאשר סופית את הקורסים שבחר, על לוח המודעות שלה הוא מוצא את מועדי הבחינות ואת ציוניהן ודרכה הוא גם מסיים לאחר שקבעה כי הוא רשאי להבחן בבחינות הגמר, שאת תאריכיהן היא מודיעה לו. בתוך מסלול הלימודים הזה מתעוררות בעיות של סטיפנדיה, של מלואים, של מועדי מיוחדים וכדו', מענין הוא מספר החדרים הקטנים מימין למסדרון הכניסה ולאודיטוריום. בתוך חדרים קטנים וצרים אלה מתרכזות רבבות הבעיות של אלפי התלמידים, על צוות העובדים הקטן מוטלת כל מערכת הקשר בין 3500 ובין המוסד וכאן אם־כן המקור לקצר בקומוניקציה.

כאן, הפכו פלסתר את מושג שעת הקבלה. בשעות המעטות בהן מקבל המזכיר האקדימי לא קטן כלל התור עם סיום השעה. עשרות מאוכזבים שהוזמנו ינסו פעמיים או שלוש נוספות ואז אם לא יעלה בידם, ילמדו כבר להסדיר את עניניהם בדרך לא כל־כך מקובלת. שיחות טלפון גוזלות לעתים את כל הזמן וטיפול ממושך בבעיות של יחידים מותיר בסיומה של השעה עשרות שלא נענו.

כאן, הפסיקו לטפל בבעיות הסטודנטים ולהתיחס אל פניותיהם. יאיר ש. שלח 4 מכתבים בקשר להסדר בעית בחינת הבגרות שלו. יאיר לא נענה. כשהופיע לברור לאחר שלושה חודשים, נמסר לו כי לא ידוע על ענינו דבר וכי מכתביו אבדו. רק לאחר עמידתו העקשת נמצאו המכתבים האבודים קבורים במעמקי תיק עב־כרס יחד עם עוד מאות פניות. הוא קיבל הבטחה כי הענין יוסדר תוך שבוע. עם תחילת שנה"ל נתקבל בביתו מכתב רשמי „המזכירות מצטערת להודיעך כי לא נוכל לחדש את הרשמתך לשנת הלימודים תשכ"ח, כיון ש — — —". כשהופיע וטען כי הובטח לו עוד לפני זמן רב כי הענין יוסדר, נזכרו כי למעשה צריך רק לטפל בענין, כפי שאכן נמסר לו חצי שנה (!) לפני כן, על־מנת להסדירו.

מכתבים נקברים בקלסרים

מנחם ש. נתבקש ע"י אחד ממרציו להעביר את עבודתו הסמינריונית למזכירות כדי שזו תעבירה מיד אל מרצה אחר על־מנת שיוכל לקבל את ציונו על העבודה. במזכירות הובטח לו כי תוך ימיים הענין יסתדר. כעבור שבוע נמסר לו בצער כי העבודה, לה הקדיש את כל זמנו בחודשיים האחרונים, אבדה. רק יוזמת החפוש שלו הצילה את מחברת העבודה, שהיתה שמוטה תחת אחד הארונות כשהיא קרועה למחצה, מאבדן מוחלט.

אלה רק דוגמאות לאופן הטפול הכושל בבעיות הסטודנט ולזלזול בעניניו. על מכתבים לא ענים, הפניות הכלולות במכתבים נקברות בתוך קלסרים עבי־כרס וממתינות עד שיחדלו מלהיות אקטואליות והבקשות השונות נענות בסבר פנים יפות במקום בטפולן. התופעות חוזרות ונשנות מידי יום ביומו ואין סטודנט אשר לא נפגע.

רשלנותם של העובדים הפכה את זכות הערעור על תוצאות בחינה להוראה שתפקידה הוא קשוטי בלבד. אחת הסיבות העקריות לכך היא האבדן הקבוע של מחברות הבחינה, אך גם אם נתמזל מזלו של מישהו והמחברת מצויה עדיין במזכירות זכות הערעור לא תצא לפועל. יש מ' שדואג לכך. משה ר. הגיש ערעור מיד לאחר שנודע לו הציון שקיבל. משה ר. החליט להיות נודניק והופיע 5 פעמים על־מנת להזכיר לפקיד כי הבטיח לו... ארבעה ימים לפני' הבחינה, במועד השני, קיבל את ההבטחה האחרונה כי הערעור יועבר מיד אל המרצה ואם יפנה מחר, יקבל את התשובה. למחרת היה ערב יום־כפור. משה ר. טלפן אך לא נענה. „המזכירות לא עובדת היום" ענה לו הטלפוניסט.

„אבדתי את האמון למוסד" הם אומרים אחד אל השני „אם זו הדרך. נסתדר בדרך שלנו. דוגמא טובה כבר יש לנו".

הסנט בטוח

אפילו התשובות לתלונות ועדת הפנים של הסתדרות הסטו' נתנות לעתים קרו־

(המשך בעמוד הבא)

בות רק לאחר פניות חוזרות ונשנות וזמן רב לאחר הגשת התלונה. פעמים, ניתנת התשובה רק לאחר שהעוול כבר אינו ניתן לתיקון. פעמים כמו במקרהו של דוד א. אשר קיבל הודעה על כשלונו בבחינה במתימטיקה, נבחן במועד ב׳ וכ־שבדק במקרה את הציון שקיבל במועד הראשון נתברר לו מעל גליון הציונים כי עבר את הבחינה בא׳ — אין כבר מה לתקן. ופעמים כל פתרון פרוצדורלי לאחר מעשה, אינו יכול לתקן את המעוות. חנה מ. ושרה ק. התכוננו במשך שבוע לבחינה בזאולוגיה, אך מחברות הבחי־נה לא הספיקו להגיע לידי המרצה. ה־מחברות אבדו. הסטודנטיות תקבלנה אמנם את הציון „עבר״, אך כיצד יחושב להם זה באינדכס הכללי. לטענתן, הצליחו ב־בחינה, אולם ההוכחה נעלמה בשל הס־דרים הלקויים.

הבחינות הן כר־נרחב לטעויות ואי־סדרים וחושפים טפח מהנעשה במזכירות האקדימית. כך מציין את המצב תזכירה של ועדת הפנים אל חברי המועצה: „בקשר למועדי הבחינות, פרסום הציונים וכל מכלול הבעיות בקשר לבחינות סוף השנה כולל בחינות ה־ב.א. היה ה׳בלגן׳ במזכירות כרגיל. כל זאת למרות פניות, דרישות והצעות חוזרות ונשנות שלנו לתקון המצב״. כאן רומז התזכיר גם על השינוי בתכוף של מועדי הבחינות או על פרסום ציוני הבחינות רק חודשים לאחר הזמן.

אין זו בעיה חדשה, עוד ב־1963 התל־לוננה הסתדרות הסטודנטים על המצב בפני מוסדות האוניברסיטה. וכבר ב־1964 כתב הרקטור דאז הפרופסור סולטמן: „— — הוחלט בסנט על שורת צעדים להבטיח מניעת השנות מקרים כאלה ב־עתיד. קבענו מועד שבו חייב כל מרצה למסור הציונים, וע״י סדור של המזכירות האקדימית למעקב אחר בצוע הוראה זו בטוח הסנט כי לא ישנו מקרים כאלה בעתיד״. בטחונו של הסנט התערער במשך שלוש השנים שחלפו. המצב כמעט לא הוטב. גם היום אתה נתקל בציוני מועד א׳ המתפרסמים רק לאחר שעבר זמנה של הבחינה במועד השני. בחלק גדול מן המקרים מגיש המרצה את הסכומים במועד והפרסום מתעכב במזכירות, אך ישנם גם תופעות בהם מרצים הנוסעים לחו״ל עם תחילת החופשה, אינם מודי־עים על־כך במזכירות או כאלה שאינם פודים את חבילות המבחנים הנשלחות אליהם בדואר ואלה חוזרות כעבור חודש למזכירות וישנם גם האדישים לכל פניה.

נסוחים פרוצדורליים

על תקלות כאלה קשה לציבור הסטו־דנטים להתיחס בסבלנות במיוחד לאור הטפול הכללי בעניניו, אך הוא הסכין להבליג עליהם. משה ש. וחבריו מוכנים גם לסלוח לפעמים, בלית ברירה, על אי־נוכחותם של מרצים רבים בתחילת הב־חינה (כמקובל בכל האוניברסיטאות), אך קשה להם לעבור לסדר היום על הבחינה בסוציולוגיה. הקורס הוכרז בתחילת השנה כקורס סמסטרי. בעת הבחינה בסמסטר א׳ לא נוכחה המרצה ואת הטעות שנפלה בשאלון לא יכול היה לגלות איש המז־כירות האקדמית שאישר אותו. יומיים לאחר מכן נתקבל בבית הנבחנים המכתב הרשמי הראשון אשר בישר להם כי עליהם להבחן משום מה במבחן השלמה. אחרי יומיים נוספים הודיעו להם במכתב הרשמי השני, כי הקורס הוכרז כקורס־שנתי והבחינה תערך שוב בסוף השנה. הנסוח הפרוצדוראלי לא הסתיר את ה־עובדה, כי למבחן שכתבו, אין כל ערך. המרצה לא רצתה לשוחח בנדון עם ה־סטודנטים. ועדת הפנים של ההסתדרות שלחה תזכורות אל המזכירות האקדמאית ואל ועדת־הסטטוס. היום חצי שנה לאחר המבחן — לא הגיעה עוד כל תשובה. הבחינה החוזרת כבר התקימה. לא בכדי נכתב על כך כי „אין כל סיבה שהסטו־דנטים ישאו באחריות על שגיאותיהם ואילו המזכירות והמרצים יהיו פטורים מחובתם והתלמיד ישלם גם עבור טעו־יותיהם של אלה״.

בכך עדיין לא תמו פרשיות־הבחינות. תלמידי קורסים אחדים הופתעו לגלות שהגיעו לבחינה רק כדי להווכח כי במז־כירות אין כלל שאלון. לאחר המתנה של שלוש שעות קיבלו את השאלות שנתנו במועד הקודם. לחבריהם מהמחלקה לפסי־כולוגיה נודע כי הופיעו לשוא. המבחן לא התקיים. הודעה מוקדמת על ביטולו לא ניתנה. באחד הקורסים לספרות, אמנם הוכנו שאלות ע״י המרצה אלא שהמז־כירות שכפלה הגליונות רק למחצית הנב־חנים. האחרים המתינו ברעש בחדר ה־כיתה עד שהגיעו הבחינות החסרות. לגאולה ש. ואחדות מחברותיה, אשר לא מצאו את ציוניהם על לוח המודעות, התברר כי שכחו להעביר למרצה חלק מן המחברות וביניהן את אלה שלהן. ציוניהן נתקבלו רק בתום מועד ב׳.

כל זאת ואפילו לא הוזכרו ההעברות התדירות מחדר לחדר בעת הבחינות וה־טעויות במשלוחי מחברות הבחינות אל המרצים עד כדי כך שמחברות בחינה מסוימות הגיעו לשויץ במקום לת״א ו־כיוצא בהן.

סכסוכים פנימיים

האשמה אינה נופלת רק על המזכירות. בחלק גדול מן המקרים נעוצה הסבה ב־חבר המרצים, אך אלה הם הסדרים פני־מיים שמוסדות האוניברסיטה חייבים ל־התגבר עליהם. המקום הבלתי־מתאים ו־כוח־האדם המוגבל הן במספריו והן ב־כושרו העומד לרשות המזכירות מחבל גם הוא ביעילות העבודה. גם הסכסוכים הפנימיים בין ראשי המזכירות וביניהם לבין סגל המרצים, אינם תורמים הרבה לפתרון בעיותיו של הסטודנט. כך, למשל, נדחתה בחינת ב.א. יומיים לפני המועד, לתאריך בלתי ידוע, כיון שהמזכירות לא השכילה לתאם זמן הבחינה עם ראש המחלקה. כאן נחשף חוסר־הקומוניקציה בין המרצים למזכירות כשם שיש חוסר תאום מספיק בין מחלקותיה השונות.

מספר סטודנטים ציינו כי קיבלו תשובה מן המזכירות האקדימית ויחד עמה תשו־בה הפוכה מועדת סטטוס. בעוד רבים יותר מתלוננים על שמריצים אותם הלוך ושוב, מן המרצים למזכירות וממנה חזרה אל המרצים.

כך יוצא הסטודנט נפגע בשל סיבות שאינן תלויות בו ושאפשר היה להתגבר עליהם.

על בחינות הגמר

ראובן ש. הוא בוגר האוניברסיטה. הוא עבר את כל מדורי הביורוקרטיה. נתקל בכל התופעות האופיניות והגיע אל בחינות ה־ב.א. „כשם שהפגישה הראשונה לא היתה מעודדת גם הפרידה לא היתה מוצלחת ביותר. יש מזל שרמת הלימודים אינה פונקציה של הטיפול בעניני הס־טודנט והיחס אליו מצד מוסדות האו־ניברסיטה. אחרת היתה כאן רמה ירודה ביותר״. הוא מטעים, אין כל תכנון מוקדם של תאריכי בחינות ה־ב.א. החלטת הסנט קובעת אמנם, שלושה מועדים בתאריכים קבועים פחות או יותר, אך עד היום החלטה זו טרם יצאה אל הפועל. לעתים יודע הסטודנט רק שבוע ימים לפני ה־בחינה על מועדה ויש תקדימים בהם הודיעו רק יומיים לפני־כן. אולם כאן המצב הוא טוב יחסית. גרשון ל. נתקל בתופעה מרגיזה יותר. גרשון נטל ממ־עבידו חודשיים של חופשה בלי־תשלום על־מנת להתכונן לבחינת הגמר. יומיים לפני המועד, כאשר היה כבר מוכן לגמרי הביא לו הדוור מברק: „בחינת ה־ב.א. נדחתה״ — המועד החדש בלתי ידוע. אותו יום חולקו מברקים בלשון זו לכל אלה שעמדו להבחן באותה בחינה. ישנם מקרים אחרים, בהם אפילו הודעת ביטול לא נתקבלה והדברים הגיעו עד כדי כך שסטודנטים קיבלו הודעה על דחיית ה־בחינה ולאחר כמה ימים הודיעו להם ב־דחיפות כי „הבחינה תתקיים בעוד יו־מיים״.

למעשה עמד ראובן ש. להבחן את בחינות הגמר שלו שנה לפני כן. והוא כבר הכין עצמו לקראתה, אלא ש־10 ימים לפני הבחינה נמסר לו כי כיון שעליו להשלים מספר נקודות במקצועות יסוד לא יוכלו לאפשר לו לגשת לבחינה. עוד היום שנה לאחר קבלת התואר הוא מתמרמר: „האוניברסיטה משנה את ה־דרישות בכל פעם והמחלקות גם הן מו־סיפות קורסים ומעלות חדשות לבקרים תביעות נוספות. כאשר פונים בבקשה ל־הסדיר את הענינים ולדעון היכן עומדים לא נענים כלל. רק כאשר אתה עומד עם רגל אחת בחוץ מתברר לך שבזבזת זמן לריק; אינך מורשה לעבור את בחינות הגמר״.

מבול שסופו בצורת

מבול ההבטחות היומי של המזכירות, המצטרף ליבול שנתי מבורך, מוליד ב־צורת קשה באשר לטפולן ולמלואן. ועדת הפנים של הסתדרות הסטודנטים, נוכחה לדעת כי רבות מדי ההבטחות שאין להן כלל כיסוי. לפני שנתיים הובטח לבוגרי סמינרים, כי יפטרו אותם ממספר בחינות בגרות, שעדיין לא השלימו. השנה נהגו עמם אחרת. ההבטחה שנתנה תפורש ודאי בדרך כלשהי. עניני ניסוח הן הצד החזק של המזכירות ושל הנהלת האוניברסיטה. הטיפול בסטודנט והיחס א־ליו הן הצד החלש יותר. מר פומרנץ, המזכיר האקדימי כתב אמנם להסתדרות הסטודנטים כי „— — לא כל תלונה של סטודנט, עליכם לראותה כמוצדקת. יש כאלה הנהנים מזכויות שאינן מגיעות להן ובמקום תודה באה תלונה״. אלא שיש רבים עליהם מוטלת חובה שאינה חובתם וכאלה אשר אינם נהנים מהזכו־יות המגיעות להן ואלה מכריעים את הכף.

„לקראת שנת־הלימודים אנו מתכוננים לפעולה יסודית לשינוי המצב ולתיקונו במכלול היחסים בין המזכירות האקדימית ומוסדות האוניברסיטה לבין הסתדרות ה־סטודנטים ובין המזכירות לסטודנטים כ־פרטים. כן ברצוננו לדרוש שינויים בתקנון על־מנת שיכלול נקודות רבות יותר ש־לגביהם יש כעת חופש פעולה לפקידים במזכירות. בשעת הצורך לא נהסס לפנות אפילו לסמכות גבוהה יותר מאשר המז־כירות האקדימית ולכך נצטרך את תמי־כתכם המלאה״. בלשון זה דובר התזכיר הפנימי של ועדת הפנים של הסתדרות הסטודנטים שנשלח אל חברי מועצתה. ו־עדת הפנים שבראשה עומד שטוב אברהם, היא המטפלת בתלונות הסטודנטים, אלא שחלק גדול מן התלונות אינו מגיע אליה בגלל פחדם של הסטודנטים המעדיפים לשתוק או לנסות לפתור את הבעיה המת־עוררת בכוחות עצמם. אולם גם כך אין זה רק ענין של פניות בודדות כי אם שאלת המבנה של המוסדות המטפלים ב־סטודנט, של הגישה ושל היחס אל בע־יותיו בכלל ואל הבעיות במשור האקדימי בפרט.

אלולי היו הסטודנטים

למרות רמת הלימודים הגבוהה ברוב מחלקות האוניברסיטה, עוזב הבוגר את שערי האוניבסיטה בהרגשת מרירות. על הקיפוח ועל היחס הזלזלני שזכה בו. בחומרה רבה מתבטא אחד הבוגרים: „אין לי יחס רציני למוסד. תמיד הסטודנט ב־שורה האחרונה. תמיד אי־הסדרים והגשה הבלתי־הוגנת. ישנה אוירה של חשדנות

(סוף בעמ׳ 17)

לפנינו דוגמא אופינית: לאחר מבחני כניסה שונים נתקבלה ההודעה הראשונה משמאל אצל המועמדים, שנתקבלו בביה״ס לעבודה סוציאלית. לאחר חודשיים (!) לאחר שכבר נתקבלו, נשלח המכתב השני מימין, ובו הזמנה לבחינת כניסה נוספת. הסבה הפרוצדורלית היא מגוחכת ונורגיזה. לאחר בחינה זו, נשלחו ל־40 מועמדים, שכבר נתקבלו, הודעות כי לא התקבלו. הדברים מדברים בעד עצמם.

כבר זמן רב שואלים אנו את עצמנו, על מושגי יסוד בעיקרי היהדות ההופכים מרמס פה בפי בני־הדור שלנו ומופחתים מן הערך המוחלט, אשר יוחס להם בדורות עברו. המלחמה האחרונה נתנה את הדחיפה המידית לקראת העלאת נושאים אילו לדיון. בחרנו הפעם לבחון את המושגים „גאולה" ו„אתחלתא דגאולה" השגורים בפינו ואת יישומם של אלה אצל בני־אמונה בדור זה.

בדיון משתתפים: הפרופ׳ א. א. אורבך, הרב ש. ב. אורבך, אליעזר גולדמן, פרופ׳ ח. ז. הירשברג, ד״ר יעקב לוינגר, פרופ, ישעיהו ליבוביץ, ד״ר אוריאל סימון, הרב איסר פרנקל, יהודה פרידלנדר, דב רפל.

הרבי מקלויזנבורג, האדמו״ר יקותיאל הלברשטם, שנתבקש גם הוא ע״י מערכת „בת־קול" להשתתף בדיון ענה כי: „המשיח יבוא בחודש תשרי", (השאלות נשלחו בחודש תשרי), כך ענה ולא יסף.

אנו שאלנו חמש שאלות:

א. מהי משמעותם של המושגים: „גאולה" ו„אתחלתא דגאולה", במדינת ישראל של ימינו. (על הפיחות בערכם, מחד גיסא, ועל תכנים חדשים ומשמעויות חדשות — מאידך גיסא).

ב. האמנם יש כיסוי של אמת לשימוש התדיר במושגים הללו, שהפכו אחד מיסודות התפישה החדשה של היהדות הדתית בישראל. האם לפנינו מושג המצוי בתודעת בן הדור הדתי כנוכחות חיה או שמא לפנינו רק שמות שנתרוקנו מתכנם ואשר קליפתם מאחזת את עינינו. (בהיותה רק תפישה שטחית המכסה יותר משהיא מגלה והופכת קרדום, פוליטי או תעמולתי, לחפור בו).

ג. האם אנו כשרים, מבחינה עמידתינו הדתית והאמונתית, לקראת הגאולה.

ד. אם אמנם אין צפיה של אמת לקראת הגאולה במשמעות שיוחדה לה במשך הדורות, האם ניתן לעשות למען הכנת עם ישראל (הכנה בפועל) לקראת הגאולה.

ה. באילו דרכים ניתן להשיב את לב העם לרעיון הגאולה והאם ניתן לראות בדרכים אלו מרפא גם למבוכה השוררת בשעה זו בקרב הציבור הדתי במדינת ישראל.

„הגאולה", סוף דבר ולא ראש דבר

— דב רפל —

זמן קצר אחרי קום המדינה התעוררה שאלה בחוג של סופרים והוגי דעות, מן המבוגים שבחבורה, מה יהא גורלה של תקות המשיח. אמר אחד, ציוני ותיק, מפעילי העליה השניה, שאין צורך יותר בתקות המשיח, כי התקוות נתגשמו עם קום המדינה. אחרים שבאותו מעמד חלקו עליו בחריפות.

לדיוננו בענין הגאולה יש שלש נקודות דמיון עם אותו דיון: א. אין קריטריון חד משמעי לכניסת הגאולה כשם שאין קריטריון כזה לגבי המשיח. ב. אדם יכול לדמות שהמשיח כבר בא, מתוך שהוא רואה חשיבות רבה מאד במאורע, שאותו הוא רואה כסימן לביאת המשיח. והוא הדין לאמונת הגאולה. ג. אדם יכול לדמות שהמשיח כבר בא, מתוך שאמונתו במשיח קשורה בתכנים מעטים ודלים כל כך, עד שאינו מתקשה לראות במאורע בלתי שגרתי סמן מובהק לבואו של המשיח. וגם כאן — הוא הדין לאמונת הגאולה.

הדמיון בין אמונת הגאולה לאמונת המשיח אינו מקרי. שתי האמונות — מקורן במליצת הנביאים הניתנת להתפרש בשבעים פנים, וקרקע צמיחתן — תקופות של צרות ופורענויות והן שמורות באוצר מושגיה של התיאולוגיה העממית. אין זה מקרה שהאמונה העממית מדגישה ברעיון הגאולה את אישיותו של הגואל יותר מאשר את דמותם של הנגאלים, ושהיא קושרת את ההוה העגום עם העתיד המזהיר ואת הגואל־המשיח עם הגאולה השלמה, על ידי המושג הרווח של „חבלי משיח" הזהה עם „חבלי הגאולה".

מקורו של רעיון הגאולה ביהדות ותפקידו בתולדות העם מסבירים את ההבדלים שבמעמדו של רעיון הגאולה בשיטותיהם של פילוסופים שונים. בשעה שפילוסופים רציונליסטים כרלב״ג התנכרו לרעיון, נמשכו אליו הוגי הדעות האי־רציונליסטים, המיסטיקנים והמשוררים. ואף אלה שנזדקקו לרעיון הגאולה, לא פיתחו. בדרך כלל, את רעיונות קודמיהם. כל אחד הכניס לרעיון הגאולה מהרהורי לבו היהודי וממאוויי נפשו הגדולה.

וכך נתברכנו בקשת מגוונת של רעיונות הגאולה — גאולה של האדם ושל העם, של היחיד ושל הכלל, בדרך נס ובדרך הטבע, על ידי תשובה ושלא על ידי תשובה. בזכות עצמנו ובזכות אבות — כל זה כבר נאמר לחזק ברכים כושלות ולאמץ ידים רפות.

מה שברור מעצם השם „גאולה", שהיא אינה ראש דבר, כי אם סוף דבר. כל עוד קיים שעבוד, הוא או זכרו, אפשר לדבר על גאולה ולחוש אותה. נסתלקה תודעת השעבוד, נסתלקה אותה תודעת הגאולה. „בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". אינו שותף לשעבוד מצרים, אינו שותף לגאולה. על כן יש משמעות לשאלה: „ממה נגאלים?" אולם אין מובן לשאלה „למה נגאלים?" הגאולה אינה מצב מתמיד, כי אם תהליך עובר. וכאן מכשילה אותנו במקצת צורת הלשון. „גאולה" היא שם עצם ושמות עצם הם בדרך כלל עצמים ההוים ומתמידים בהווייתם. הגאולה היא תהליך אשר יסתיים בעת הגאולה השלמה. ומה יהיה לאחר מכן? „עין לא ראתה, אלקים, זולתך".

אלא שעדיין דעתנו נתונה, לא לעידן הגאולה השלמה, כי אם לראשית הגאולה. האם חיים אנחנו בעידן ראשית הגאולה? הישנו סימן, מובהק ומוסמך, המעיד על ראשית הגאולה? והאם ראשית הגאולה מחייבת את המשכה, או אולי ראשית הגאולה היא מעין שעת רצון העשויה לחלוף ולהחזיר את העולם לעידן הסתר הפנים?

ועוד שאלה: „למאי נפקא מינה?" האם מתחייבת מסקנה התנהגותית כל שהיא מקבלת רעיון ראשית הגאולה או דחייתו? נראה, שלפחות בתחום התפילה התשובה היא חיובית. אולם בין אם אדם מקבל את סדר התפילות והברכות, המיוחד ליום העצמאות, ובין אם הוא דוחה אותו, תודעת ראשית הגאולה נשארת בתחום ההרגשות הסוביקטיביות, אף אם הן משורתפות להמונים רבים, ולא בתחום עובדות, המעידות על עצמן ועל משמען.

אבדנו יכולת התגובה הדתית על אידוש הגאולה

— אליעזר גולדמן —

א) „גאולה בהוראתה העיקרית והקבועה היא שם כללי, נרדף ל„ישועה", „הצלה" וכדומה.

גאולות וישועות לעם כולו, לקבוצים חלקיים ממנו או לישובים בודדים, היו תופעות תדירות בתולדותנו. עד סמוך לזמננו ידעו יהודים להגיב תגובה דתית על אירועי גאולה. היכולת להגיב תגובה כזאת בזמננו אבדה גם ל„יהודים דתיים". אין בכך סיבה מספקת להטיל דופי בגאולה (או בגאולות) להן זכינו בזמננו.

קשה להבין במה מתבטא ה„פחות" במושג הגאולה כשמדובר על הגאולה המפתיעה והמקיפה ביותר שנגאלו ישראל מזה אלפי שנה — גאולה שהחזירה לנו עצמאות מדינית מלאה.

ב) מעולם לא הרגשתי כי מושג הגאולה הפך „לאחד מיסודות התפיסה החדשה של היהדות הדתית בישראל". מה שמוצא אני ביהדות הדתית בישראל (ואני בתוכה) הוא מבוכה לגבי המציאות היהודית החדשה שנוצרה עקב הגאולה הממשית מאוד שלה זכו.

ג—ד) כאן מדבר השואל על כשרותנו לקראת „הגאולה", צפיתנו לקראת „הגאולה" והכנתנו לקראת „הגאולה". בשימוש זה ב„גאולה" כשם פרטי מתכוון הוא בודאי לגאולה של אחרית הימים, ליעודים המשיחיים, וכו׳.

מחוץ לחוגי מקובלים. אשר השפעתם על הצבור הרחב הצטמצמה לתקופה אחת בתולדותינו, ומחוץ לנוהים אחרי משיחי השקר הנשונים, לא ידוע לי על יהודים שעסקו בהכנות לקראת „הגאולה". הגישה המקובלת נתנסחה על ידי הרמב״ם: „היסוד השנים עשר ימות המשיח. והוא להאמין ולאמת שיבוא ואין לומר שנתאחר. אם יתמהמה חכה לו ואין לקבוע לו זמן... אמרו חכמים תפח רוחן של מחשבי קצין.".

אמנם, עד סמוך לזמננו לא יכלו יהודים לתאר גאולה משעבוד מלכויות או גאולת הארץ בנפרד מהחזון המשיחי. הפרדת הדברים היתה תרומה עקרונית של הציונות של הרצל. אין אני מתעלם מאותו גדול בתורה וחסידות אשר הציונות שלו היתה מלווה חוויות אישיות עמוקות של צפייה משיחית. אבל בסופו של דבר, דומני שאין זאת טענה כוזבת — כי יהודים דתיים יכלו להצטרף לתנועת הגאולה הציונית רק משום שראו בה תנועה לא־משיחית.

ה) על השאלה האחרונה לא אוכל לענות משום שלא מחוור לי למה מתכוון השואל כשהוא מדבר על „השבת לב העם לרעיון הגאולה".

הדרך להסרת מבוכה מתחילה במאמץ להבין, בתום לב וביושר מחשבתי, את פשר המבוכה.

הגאולה אינה מהותית לדת של יהדות התורה

— פרופ׳ ישעיהו ליבוביץ —

משמעותו של הענין שאליו אתם מתכוונים במשאלכם — ברורה, והוא ראוי לדיון ולבירור רציני. לעומת זאת אין אני רואה את הניסוח של שאלותיכם כמוצלח: אתם משתמשים בפשטות יתרה במונחים „אמונה" ו„גאולה", כ־אילו היו הללו מוגדרים הגדרות חד־משמעיות, ואילו לאמיתו של דבר הבהרתם היא־היא התשובה על שאלותיכם.

אני רואה, בעיקר ממכתב־ה־ליווי לשאלון, שאתם מייחסים ל־„גאולה" מקום מרכזי בעולמם ה־רוחני של „בני אמונה" ביהדות. אני רואה בכך טעות והטעיה כ־אחת. יהא ברור, שבדברי על „אמונה" ב„יהדות" אין אני מתכוון לתפיסה מסויימת של היהדות או לזרם רעיוני מסויים ביהדות, ב־עבר או בהווה. תפיסות שונות של היהדות והשקפות שונות על אודותיה — ואפילו סותרות ומ־נוגדות זו לזו — היו קיימות ו־מוסיפות להתקיים במסגרתה של היהדות המוחזקת כשרה מבחינה מסורתית (במונח מודרני — „אור־תודוכסית"). כולן סובייקטיביות, וכל יהודי רשאי גם היום לברור לו אחת מהן. משום שאף אחת מהן אינה מחייבת יהודי שקיבל עליו את דת ישראל במשמעותה ההיסטורית־המסורתית, את התורה והמצוות. אני מתכוון ל„יהדות" במשמעותה האובייקטיבי, האמ־פירי — התגלמותה־בפועל במצי־אותם הריאלית של עשרות דורות של יהודים מאמינים, מציאות ש־היתה משותפת לכולם ומאחדת או־תם על אף ניגודים עמוקים בהש־קפות על אודות משמעותה של מציאות זו. „אמונתה" של יהדות זו לא היתה — ואף היום אינה — אלא ההחלטה לעבוד את ה׳ בקיום המצוות.

על רקעה של החלטה זו ייתכנו דעות והשקפות שונות ומנוגדות, שכולן כשרות כל זמן שאינן פוג־מות באותה החלטה. „האמונה" שלנו אינה דעה או השקפה מסו־יימת על ה׳ (שאין לו תואר כלל!) ולא על פעלו בעולם, לא על העולם ועל הטבע ולא על ההיס־טוריה, אף לא על האדם, על טבעו ועל גורלו — על כל אלה יש מקום לחילוקי־דעות ביהדות („כשיש מחלוקת בין החכמים ב־סברת אמונה שאין תכליתה מעשה מן המעשים — אין אומרים שום הלכה כפלוני" [רמב״ם, פירוש המשנה, סוטה ג׳]). האמונה ה־יהודית — בהתגלמותה — בפועל במציאותם של יהודים דתיים — היא הכרת חובתו של אדם מישראל לאלהיו, ולא דעה מסויימת (או דעות שונות) על מה שהשי״ת עשה, עושה או יעשה לאדם. בכך נבדלת היהדות ההיסטורית־המסורתית, יהדות התורה והמצ־וות, מכל הזרמים האנטינומיס־טיים, שכולם בסופו של דבר פרשו מן היהדות (כגון הנצרות והשבתאות) או עתידות לפרוש ממנה (כגון הרפורמה). אף לגבי עם ישראל בכללותו משמעותה של אמונת יהדות התורה וה־מצוות היא ראיית עם ישראל כעם ה׳ מבחינת חובתו לעבוד את ה׳, ולא מבחינת הציפיה שה׳ ישרת את עמו. אין אני יכול לנסח עיקר גדול זה בצורה ב־רורה יותר מאשר במאמר ה־מדרשי: „רשעים מתקיימים על אלהיהם, אבל צדיקים אלהיהם מתקימים עליהם".

מכאן, ש„הגאולה" אינה ענין מרכזי ביהדות (בניגוד לנצרות

— שביטלה את המצוות), וה־עמדתה במרכז הדת היא ביטוי לרפיון הרצון לעבוד את ה׳ — להפיכת הדת מעבודת ה׳ כתכ־לית האדם לרדיפה אחרי סיפוק צרכי האדם ע״י אל שנתפס כאמצעי לסיפוק צרכים אלה. „הגאולה" אינה מהותית לדת של יהדות התורה והמצוות; היא ש־ייכת יותר לעולם הסנטימנטים והפולקלור של דת זו (ואין אני מזלזל בחשיבותו של הפולקלור לגבי הדת, אלא שאינני מודה ש־הפולקלור הוא־הוא הדת). את ה־משפט המכריע על ענין זה חרץ גדול המאמינים שעמד לישראל אחרי האבות והנביאים — ה־רמב״ם, המסיים את הקודיפיקציה של תורת ישראל בהבאת ענין הגאולה המשיחית. אך אומר עליה את הדברים האלה: „ולעולם אל יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך במדרשות האמורים בענ־יינים אלה וכיוצא בהן, ולא ישי־מם עיקר, שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה" (הלכ׳ מל־כים, הפרק האחרון). על יראת־ה׳ ואהבת־ה׳ — שהן קיום המצוות — עומדת היהדות, ולא על הציפיה לגאולה.

משמעותם הדתית של המושג ו־המונח „גאולה" היא שלמות קיום התורה והשלטתה בעם ישראל. ובסופו של דבר — בעולם כולו; זוהי תכלית הנמצאת במרחק אין־סופי, ולכן החתירה לקראתה נצ־חית. גאולתו הלאומית־מדינית של עם ישראל משתלבת בגאולה ב־משמעותה הדתית במידה שעם ישראל מופיע ופועל כאינסטרו־מנט של קיום התורה. מבצע היס־טורי למען התורה ומתוך דחף הנובע מקבלת התורה יש לו משמעות של קירוב הגאולה, ואם הוא מצליח — הריהו „נס" במובן הדתי; אסון היסטורי שפגע בעם ישראל בגלל עמידתו על התורה — אף לו יש משמעות דתית (של חורבן). במובן זה היו גם מלחמת החשמונאים ונצחונם, וגם גורלם של קהילות־הקודש שמסרו נפשם על קידוש־השם — אירועים בעלי משמעות דתית. מבצע היסטו־רי למען „האומה", „המולדת", „הח־רות", „הכבוד" וכל ערך אנושי אחר אינו פסול מבחינה דתית, אולם הוא אידיפרנטי מבחינתה, והצלחתו אינה „נס" ודבר אין לה ול„גאולה". אף שואה הפוגעת ב־יהודים לא בגלל עמידתם על התורה אלא בגלל היותם יהודים מבחינה ביולוגית או היסטורית — היא אסון לאומי־אנושי: גם ל־אושוויץ אין משמעות דתית.

מדינת ישראל קמה בעקבות התעוררות פטריוטית של יהודים, שומרי תורה ופורקי עול־תורה גם יחד; היא לא קמה מתוך דחף שנבע מן התורה ולא הוקמה לשם קיום התורה. והוא־הדין במלחמת ששת הימים והנצחון בה. כפט־ריוטים יהודים פחד ורחב לבנו, אך לא נתקרבנו לאבינו שבשמים, שהרי לא מתוך התעוררות דתית יצאנו למלחמה, ולפיכך אין גם לתוצאותיה משמעות דתית. שח־רור ירושלים וכיבוש הר־הבית בידי צה״ל — הרי הם כמעשהו של ירבעם בן יואש, אשר „ה־שיב את גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה", או כמעשהו של ינאי אלכסנדר, שחידש את ממלכת יהודה כמעט בגבולות ממלכת דוד ושלמה — ושני ההישגים האלה אינם מוכרים במסורת ה־דתית כצעדים לקראת הגאולה.

כל תהליך וכל מאורע היס־טורי, שמניעיו הם גורמי המציאות האנושית הקולקטיבית (לאומיים, ממלכתיים, סוציאליים) או גורמי המציאות האנושית האישית(אהבה, שנאה, קנאה, התלהבות, כבוד), הוא בגדר „עולם כמנהגו נוהג", ולא יתכן לשוות לו בדיעבד אופי דתי בגלל תוצאותיו. אין דת ב־דיעבד! רק מה שנעשה מלכתחילה מתוך דחף דתי, ז.א. לשם עבודת ה׳ וקיום התורה, ולא לשם סיפוק אינטרס אנושי — יש לו מש־מעות דתית. את „הגאולה" יש להביא ע״י המאמץ הנצחי המכוון לכך; היא איננה באה בעקבות כל מאורע היסטורי שמניעיו לא היו מכוונים לכך.

מדינת ישראל קמה ב־1948 ב־מאבקם המשותף של יהודים מא־מינים, ושומרי־תורה ויהודים כופ־רים־בעיקר ומחללי־שבת, שכולם כאחד ביצעו משימה לאומית. ה־אסטבלישמנט הדתי של המדינה החילונית, שהכריז על מאורע זה כעל „אתחלתא דגאולה", חטא בשתים: (1) רבנים אלה סבורים, כנראה, שיש להם קומוניקציה עם מה שמאחורי הפרגוד, ושיודעים הם כבשי דרחמנא; (2) הם מצי־גים את דת ישראל כנספח של מציאות אנושית ועושים אותה עי״כ למיותרת — לשם השגת מטרה לאומית־ממלכתית גרידא של עם ישראל אין צורך בתורה, אדרבה — היא מפריעה השגת מטרה זו.

„האם אנו כשרים, מבחינת עמי־דתנו הדתית והאמונתית, לקראת הגאולה?" — כל דור „כשר לק־ראת הגאולה", ז.א. נעשה שותף לגאולה במאמציו הוא, אם מאמצים אלה מכוונים לשם שמים. מאמ־צים שאינם לשם שמים — אלא לשם „אומה", „מדינה", „מולדת", „חרות" וכד׳ — אינם תורמים מאומה ל„גאולה" במשמעותה ה־דתית. „כשרותו" של דור „לק־ראת הגאולה" אינה אלא מכלול מאמציו וכוונותיו „הגאולה" אינה תמורה או תשלום הניתנת לדור בעד מאמציו, אלא היא המאמצים האלה עצמם.

„השבת לב העם לרעיון הג־אולה" היא בחינוך לתורה לשמה, לא לשם מטרות מדיניות־ממלכ־תיות. בראש וראשונה יש ל־שחרר את דת ישראל ממעמדה הבזוי כפילגש מוחזקת של של־טון חילוני.

השאלון מדבר על „מבוכה ה־שוררת בשעה זו בקרב הציבור הדתי במדינת ישראל". אין בזה אמת: האסטבלישמנט הדתי של המשטר החילוני — הרבנות הרש־מית, משרד הדתות, המפלגה ה־דתית־לאומית — הוא מבסוט מאד מן המצב הקיים.

ראיית תקופתנו כתקופה משיחית - ראיה אבסורדית

— ד״ר יעקב לוינגר —

בתשובה למכתבכם מערב ראש השנה ש״ז, הנני מצטער שלא הבינותי את כל שאלותיכם אם בשל ניסוחן הקשה מבחינה לשו־נית ואם בשל ניסוחן הרב־משמעי. עם זאת אוכל להשיב בקצרה על עיקרי הדברים שהבינותי מ־שאלותיכם מבלי להשיב על הש־אלות בפרטיהן:

1. המלה „גאולה" משמשת בל־שוננו בהוראה נרחבת ובהוראה מצומצמת, דהיינו בהוראה של גאו־לה בכלל מכל צרה שלא תבוא על עם ישראל ובהוראה של ה־גאולה המשיחית, הגאולה שבאח־רית הימים. כשנזקקים היום בצי־בור הדתי למונח זה, אין ספק שלעיתים קרובות מוענקת למלה הזאת ההוראה המשיחית או עכ״פ היא מרמזת גם להוראה זו. הוראה משיחית זו של המונח היא גם העומדת ביסודם של הביטויים „אתחלתא דגאולה" ו„ראשית צמי־חת גאולתנו", ביטויים המתכוו־נים להביע שתקופתנו וייסודה של מדינת ישראל הם כעין התחלה של העידן המשיחי.

2. לי ברור כשמש שראיית תקו־פתנו כתקופה משיחית או כהתחלה ריאלית של התקופה המשיחית היא ראייה אבסורדית ויתר על כן תפי־שה מסוכנת. תפישה זו מצמצמת את האידיאל המשיחי בתופעה ה־היצונית של עצמאות מדינית או עכ״פ מייחסת לה חשיבות מופ־רזת, בעוד שכל התפישות המשי־חיות שרווחו בישראל היו כרוכות תמיד באיזו ציפיה דתית ורוחנית נעלה ביותר. והלוא היום הגענו דוקא לשיא על משבר רוחני ודתי. תפישה משיחית זו של תקופתנו היא גם מסוכנת, שהרי תקופה „משיחית" שאיננה משיחית באמת תצטרך להביא בסופו של דבר לאכזבה נוראה ולריקנות רוחנית קשה. ואני נוטה לחשוב שהמשבר הרוחני שפקד את הציבור העברי בישראל לאחר קום המדינה נבע במידה רבה מתוך כך שהתנועה הציונית היו לה סממנים מובהקים

של תנועה „משיחית". והרי כבר אמרו חז״ל: „והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהן חפץ — אלו ימות המשיח". ברגע שה„משיח" המקווה הגיע, מתחיל זמן ללא חפץ.

3. לעומת זאת אם נזדקק למלה „גאולה" בהוראה הנרחבת, למשל בהוראה שבה אנו מכנים את הקב״ה כ„גואל ישראל", הרי אין לנו כל יסוד שלא לראות בייסוד מדינתנו וכן בנצחוננו במלחמת ששת הימים עניינים של גאולה. אני עצמי בהיותי נער עוד ראיתי את הרעיון של מדינה עברית כאיזה אידיאל אסכטולוגי, שלא האמנתי בו כשדיברו עליו. לא תיארתי לעצמי שדוקא אני הקטן אזכה למשהו שלא זכו לו אבותי ואבות אבותי: להשתחרר משע־בוד מלכויות ולשמוע שופר גדול של חירותנו. ועכשיו שזכיתי לכך — לא אראה עצמי מן הנגאלים?!

— כן לא האמנתי עד לשנה ה־אחרונה שאני הקטן עוד אזכה לראות בשחרורה של ירושלים ה־עתיקה ושתפילת „נחם" של תשעה באב והרבה תפילות אחרות כבר ייהפכו בימי לנכסים ספרותיים ש־כבר אין להן תוקף אקטואלי. והנה עתה זכיתי גם לכך — ולא אראה בכך שעה גדולה של גאולה?!

4. מסתבר שהמפנה ההיסטורי הגדול שעבר עלינו הביא גם אצל רבים לידי משבר בעצם האמונה המשיחית. מסתבר בעיני שהשיר המושר בסיומה של תפילת הערב של חג העצמאות „אני מאמין ב־אמונה שלמה בביאת המשיח" — אינו משקף אצל הרבה מתפללים את רחשי ליבם האמיתיים. אך תופעה זו, שהיא גם תולדה טבעית של המפנה ההיסטורי שעבר עלינו, אינה ניתנת לתיקון באיזה רצפט מן המוכן. עלינו להנך את עצמנו ואת זולתנו להגשמת חזוננו הדתי. לקבלת עול מלכות שמים ולדבקות בה׳ ובמצוותיו, עד שליבנו ית־עורר מחדש לציפיה משיחית גדו־לה שמן הסתם תתגלם בחיינו הח־דשים בדימויים חדשים לגמרי. שו־נים מכל דימוייהם המשיחיים של אבותינו ושונים מכל מה שהעלינו עד היום על הלב. אכן על כגון דא נאמר: „הנסתרות לה׳ אלוקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה ה־זאת".

עד שחרב הגלות תאיים עלינו לא תבוא הגאולה

— ד"ר אוריאל סימון —

דומני שבמושג „גאולה" מתכוונים בדרך כלל לנגודה של הגלות, ובעבור היהודי המאמין נוסף לכך האלמנט של הצלה בידי הקב"ה. הגואל האנושי שב־מקרא הנו בן משפחה המושיע את קרובו מכבלי שעבוד או „עגון", ובתבנית זו, כגון: בועז הגואל את רות המואביה, מתואר גם ה' כגואל עמו. „כי פדה ה' את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו" (ירמיהו ל"א, 10).

הצפיה הדרוכה לגאולה מידי שמים אינה פועל יוצא של סבלות הגלות, אלא היא בחינת מצוה. שכן שנינו: „בשעה שמכ־ניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה. עסקת בפו"ר, צפית ל־ישועה". (שבת. ל"א ע"א).

אנו מצווים לשלול את הריתה של הגלות באשר היא הויה של עונש, גם כשהמדובר במדינה של חרות ורווחה, ובאשר היא משתקת חלקים ניכרים מאפש־רות ההתבטאות וההגשמה העצ־מית שלנו כעם ה'. בדורות עברו התבטאה צפיה זו בחתירה עקש־נית של טובי בני־עמנו בכל תפוצותיהם להיות ראויים לבואו המיידי של הגואל. בתחום ה־מעשה המדיני נקטו אבותינו מ־אונס או מרצון בגישה פאסיבית לחלוטין בהאמינם בלב שלם ש־המפתח לגאולה נתון בכפרת ה־חטאים שבגללם גלינו מארצנו. כמקור לכך שימשו בין השאר דברי הסיום לתוכחה שבספר דב־רים (ל', ד—ו) „...והשבות אל לבבך בכל הגויים אשר הדיחך ה' אלקיך שמה. ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך. ושב ה' אלקיך את שבותיך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה".

מהתניה זו של שיבתנו לארצנו בתשובה השלמה נובעת בלי ס־פק רמתו המוסרית והרוחנית של עם ישראל בארצות הגלות. לפי כך גדולים היו ההסוסים בקרב שלומי אמוני ישראל לגבי הל־גיטימיות של התנועה הציונית שחתרה לאוטואמנסיפציה, רוצה לומר: גאולה בידי אדם. יחד עם זאת יש להדגיש שגם מג־שימיה החילוניים של הציונות לא ותרו על האספקט המשיחי של הגאולה ושאפו לא רק לה־שיב את פזורי ישראל לארץ־ישראל, אלא גם להקים בה חב־רה המושתתת על צדק סוציאלי. דומני, שצריך לראות בכך גלגול ברור של מצות התשובה שהבא־נוה בזה מספר דברים. שיבת העם לארצו חייבת להיות מלווה בשיבה אל מקורות יניקתו וב־התחדשות ובהטהרות מוסרית־רו־חנית. הווה אומר, שגם בלבו־תיהם של אנשים חילוניים מוב־הקים כהרצל וכמקימי קיבוצים שמאליים קננה האמונה בהתניה זו של השיבה בתשובה, של ה־גאולה הפוליטית בגאולה הרו־חנית.

עם הקמתה של מדינת ישראל ארבה לנו הסכנה של התפרקות ממתח הצפיה לגאולה, שכה אפ־יינה את תודעתנו הקולקטיבית והאישית במשך דורות רבים. מו־ראות השואה המחישו לנו מצד אחד עד כמה נתון עמינו בצ־פרני הגלות גם בדורנו אנו, אך יחד עם זאת דחפו אותנו, כב־יכול, לזרועותיה של הנחמה הג־דולה שאמנם דור אחרון לשעבוד וראשון לגאולה אנחנו. יש חוגים ששאיפה זו לעקירתה של הוית הגלות הביאה אותם עד כדי התנכרות כפולה לעבר היהודי ולתפוצה היהודית ולעומתם חו־גים דתיים שחרדתם למצוות ה־צפיה לישועה שלמה הביאה אותם לידי התנכרות מן הישועה החל־קית והקוממיות המדינית בהוו ז־כינו. בין שתי הקצוות נצבים אלה המכירים בחובה היסודית להכיר במפעלות ה' משנה ה־עתים תוך שמירה מירבית לג־אולה השלמה. בעבורם היה ב־ביטוי „אתחלתא דגאולה" משום נוסחה נוחה בסתמיותה ובערפי־ליותה להבעת מצב כה מורכב ופרדוכסלי. אין להכחיש שבתור שכזה הביטוי אמנם מוצלח מאד, אך יחד עם זאת מעידים שא־לותיה של מערכת „בת־קול", מה רבה הסכנה הטמונה בנוס־חאות מעין אלה, שכן בנסוח ה־מוצלח יש משום הקהת חודו של הפרדוכס ובה במידה שהוא מרגיע הריהו גם מרדים. במקום להגביר את המתח דומני שנוסחה זו תרמה להרפיתו.

כולנו מנער ועד זקן היינו כחולמים לנוכח מימדי ההצלה לה זכינו במלחמת ששת הימים. כ־גודל הסכנה שריחפה עלינו, כך עצומה הישועה שבאה עלינו. ו־אלמלא המחישו לנו ימי החרדה את אימי הויתנו המיוחדת כיהו־

(המשך בעמ' 8)

יש בסיס לראות במאורעות שלב מתקדם לקראת הגאולה

— הרב ש. ב. אורבך —

לשאלה א' — למושג „גאולה" בספרות המקראית־תלמודית והמס־תורית, במסורת הדורות ובתו־דעה הלאומית־ההיסטורית, משמ־עות החורגת מעבר לחרות מדי־נית ועצמאות ממלכתית והיא כו־לה ביטוי לחזון מטפיזי־קוסמי,

הקשור עם הפצת דעת אלוקים בעולם. שינויים במערכות הטבע ואירואיים מיסטיים בפמליא של מעלה. ברם, רשאים אנו, ואולי חייבים ברוח המסורת הלאומית עצמה, לראות בתקומה הממלכתית על הרמת הכבוד הלאומי שבה ועל ראשית התהליך של קיבוץ גלויות, ועוד סימנים שחז"ל הצ־ביעו עליהם כמבשרי המשיח, מה שנקרא בפינו „אתחלתא דגאולה". הנצחון הצבאי המזהיר של מלחמת ששת הימים, שבו נתגלתה יד אלוקים כימי יציאת מצריים ועוד יותר, שחרור ירושלים העתיקה, הר הבית, קבר רחל, מערת המכ־פלה ועיר האבות, חברון, כל זה נותן לנו בסיס לראות במאורעות אלו שלב מתקדם לקראת הגאולה ואף להטות אוזן לקלוט את פעמי הגואל בעתיד הקרוב ביותר...

מן האמור יוצא שיש כיסוי של אמת לשימוש במונח השגיר בפינו בעת האחרונה והמבטא מאין כמותו את אירועי התקופה ואת תחושת העם העמוקה.

לשאלה 3 — יתכן ואין אנו בעלי רמה דתית־אמונתית גבוהה המכשירה אותנו לקראת הגאולה, אבל דורנו הוא ללא ספק בעל איכות אינטיליקטואלית רבה, ואף נחון במדות נפשיות נעלות שהת־גלו במלחמה האחרונה כמסירות נפש, אחוות הלוחמים ועוד, הש־קולות אולי כנגד דבקות צורנית (פורמלית) „מצוות אנשים מלו־מדה"... הדבר הוא לא מעט פר־דוקסלי, אך חכמינו העמידו זה מול זה דור שכולו זכאי ודור שכולו חייב כראויים לגאולה, מה שיכול להיות מובן רק מבחינה דיאלקטית, שאם הגיעו הדברים ל־שיא האפלה מן ההכרח שאחריו יזרח האור החדש...

לשאלה ד' — צפייה של אמת לקראת הגאולה במובנה המסורתי התגלתה בדורנו אצל יחידי סגולה, ובעיקר אצל גאון הלב והמח, הרב קוק זצ"ל, אך היא מצוייה בנבכי העם, שראה את חבלי הגאולה בדמות השואה האיומה, שהיא היא תופעה זו עליה אמרו חז"ל: „ייתי לא אחמיניה" (יבוא ולא אראה אותו...).

לשאלה ה' — ראשית כל יש להשיב את לב העם לערכי האמ־מונה והמוסר העבריים, ואז ייקלט בו אף רעיון הגאולה וכן הציפייה לגאולה, הקשורה עם ממוש ערכים אלו. יש להגביר את הידע הדתי, את דעת המורשה הלאומית, וכן את תודעת היעוד הלאומי. מערכת הנסים והנפלאות שהם בפי העם שהכיר בהם כהתגלות כוחות על־רציונליים בהווייתו ראייה לש־מש מנוף להרמת קרן התורה, הדעת הלאומית והאמונה בעם, ו־היא גופא תשמש הכשרה נפשית לקראת הגאולה, הקשורה גם עם תהליכים נפשיים.

האספקט החינוכי של הבעיה

— יהודה פרידלנדר —

אשר לשאלתכם הראשונה, יש להבחין בין הגאולה כמושג מיתי, ובין הגאולה כמושג מדיני חילו־ני. קשה לנו שלא להביא בחשבון את המעטה הסמיך של המיתוס שנתלוה למושג זה במרוצת ה־דורות. מחד גיסא אנו חוששים מפני חילונו של המושג אולם אין אנו חדורים היום הכרה משי־חית. ולכן נמצאים אנו במצב של הרגאה עצמית מובהקת. תל־

מידינו חשים במבוכה זו ומנצלים זאת היטב.

לא הייתי מציע למורה בבית־ספר תיכון לדון עם תלמידיו ב־משמעויות המיתיות של הגאולה. המיתוס הוא עבורנו קיר חלקלק שמורה המטפס עליו יחליק מיד ויפול לתהום המליצות המגובבות והנבובות. אולם יש לנסות להבין את הבסיס האמונתי של הגאולה כמושג מדיני ריאלי.

מלחמת ששת הימים על כל תו־פעותיה העמידה אותנו בפני מצי־אות בה המושג גאולה (יותר מאשר אתחלתא דגאולה) הוא בי־טוי שיש לו כסוי.

אנו נדרשים להביא את תל־מידינו לידי עימות מתאים של תופעות בדורנו. עימות תוך הכ־וונה של מלחמת העולם השניה מכאן, ומלחמת השחרור, מלחמת סיני ומלחמת ששת הימים מכאן, ימחיש בפני תלמידינו גאולה מהי, והבלטת המחיר היקר ששולם ת־ביא לידי תפיסת היחס הנכון בין גדולתנו בהווה ובין הגאולה ה־שלימה המצופה. תלמיד בבית ספר תיכון אינו מסוגל לתפוס את המשמעות של גאולת עם, אולם יכול הוא להבין משמעותה של גאולת הפרט, או גאולת המשפחה.

אולם אם לא הצלחנו להקנות לתלמידינו את התחושה הפעילה של קיום השגחה פרטית לא נצליח במשימתנו. כאן מוטלת עלינו חובת רביזיה חריפה בשיטות החינוך שלנו.

אשר לשאלתכם בדבר כשירותנו לקראת הגאולה קשה להשיב. שא־לה זו מסורה ללבו של כל פרט ופרט. איני יודע כיצד מכשירים המון עם. לא קיום מצוות ב„רוב עם" ולא מנגנון תועמלני מנופח יכשירו את ההמונים לקראת ה־גאולה. פעולה חינוכית נעשית ב־צנעה ובמגע בין יחידים.

כיון שנשאלתי אשיב בגלוי לב. אין לי כל פתרונות עבור העם. טרם מצאתי את הדרך לעצ־מי שאוכל לאמר בבטחה זוהי הדרך. מרפא למבוכה מושרשת אינו נמצא על נקלה. אולם אילו יכלנו, כמורים, להביא את תל־מידינו לידי ההכרה בקיומה של המבוכה, אילו הצלחנו לחשוף את מבוכתנו בכנות ובאומץ לב רוחני, אילו שיתפנו את תלמידינו במאבקנו ולא הופענו לפניהם כ־בעלי „פתרונות" לכל דבר, אזי צעדנו צעד חשוב קדימה. הכלל החינוכי שלנו חייב להיות: כל הבורח מפני המבוכה — המבוכה רודפת אחריו.

השמוש במושגים הוא רק בתחום המציאות המדינית

— פרופ ח. ז. הירשברג —

א. מושג הגאולה, כפי ש־טבעו אותו חז"ל במשנתם ובת־פילות הקדומות עוסק בשני תחו־מים שונים:

א) התחום הרוחני. התעלות מ־בחינה מוסרית, עליה בדרגות ה־שלמות קירבת ה'.

ב) תחום המציאות הממשית. פור־קן משעבוד מלכויות, קיבוץ ג־לויות והקמת מלכות בית דוד.

מסתבר שבשימוש היומיומי ש־לנו אנו מתכוונים בעיקר למשמ־עות בתחום המציאות. אי לכך השגת העצמאות המדינית בשנת תש"ח בגבולותיה הצרים, כפי שנתגבשו אז, היתה „ראשית ה־גאולה". הרחבת הגבולות במל־חמת ששת הימים נראתה אפילו בעיני רבים כ„מלחמת הגאולה" והיו שביקשו לקבוע שם זה ל־דורות.

ב. בתשובה לשאלה א' ניתנה כבר במידת־מה התשובה לש־אלה ב'. איני חושב שיש משום אחיזת עיניים כשמדברים על „גאו־לה" ועל „ראשית הגאולה". ל־פנינו שימוש במושג הגאולה בת־חום מציאות מדינית והתעלמות מהתחום הרוחני.

ג. בשום דור לא חשב עם יש־ראל שהוא ראוי לגאולה בשל מעלותיו, וזכאי לה בשל צדקתו. תמיד היתה התפילה בפיו שהקב"ה יגאל ברחמיו את ישראל בזכות מעשי אבות.

ד. הציפיה לקראת הגאולה ב־מובנה הרוחני ואף המציאותי־מדיני היא תכונה שבלב ובאמונה. אפשר לעורר, לעודד, לפתח אמונה זו בקרב יחידים — ויחידים רבים. אבל לא במבצע עממי, שעושים אותו בסיטונות.

ה. אי־אפשר לשתול את רעיון הגאולה — ואף הגאולה בתחום המציאות הממשית — בשיטות ו־בדרכים של תעמולה והדרכה. אין גם „דרך" לרפא את המבוכה ב־קרב הציבור הדתי. דרושים אנשי חזון, שידעו לעורר את הזיק ה־טמון בלב וללבותו לעמוד אש, שינחה כל יחיד ויחיד וילכד את ההולכים לאורו.

אין כסוי של אמת לשמוש במושגים אלו

— הרב איסר פרנקל —

הנימה המרכזית של משאלכם היא ברוח דברי הכוזרי אל ה־חבר במאמר ב׳ בדונו על יחסנו אל ציון וירושלים: „אני רואה שהשתחויתך וכריעתך נגדה חנף, או מנהג מבלי כוונה". בירורכם מכוון אל הכנות שבהגדרת ה־נושא: „גאולה" ו„אתחלתא ד־גאולה", מתוך הנחה שיש בה יותר מצוות אנשים מלומדה.

לכאורה ניתן גם להשיב בלשונו של החבר המודה על האמת ב־מילים: „הובשתני מלך כוזר, ו־העוון הזה הוא אשר מנעני מ־השלמת מה שיעדנו בו האלקים ב־בית שני, כמו שאמר: ׳רני ו־שמחי בת ציון׳, כי כבר היה הענין האלקי מזומן לחול כאשר בתחילה, אילו היו מסכימים כולם לשוב בנפש חפצה. אבל שבו מקצתם ונשארו רובם וגדוליהם ב־בבל, רוצים בגלות ובעבודה שלא יפרדו ממשכנותם ועניניהם... ואין דיבורנו: „השתחוו להדום רגליו קדוש הוא" ו„המחזיר שכינתו לציון" וזולת זה, אלא כצפצוף הזרזיר, שאין אנו חושבים על מה שנאמר בזה וזולתו, כאשר אמר מלך כוזר".

לאמיתו של דבר אנו קרובים ורחוקים מן הנושא כאחד. קרו־בים, שכן רבי יהודה הלוי דיבר על הנושא מרחוק כשלבו במזרח והוא בסוף מערב ודיבר על הר־חוקים שנשארו בגולה „רוצים בגלות ובעבודה", שעה שאנו ל־שמחתנו הגדולה, הננו קרובים משום שהננו חיים פה על הא־דמה שהחבר נכסף אליה ואנו דורכים עליה, אך הננו גם רחוקים מחזון הגאולה על שום שכדברי הוידוי שלו: „ואין דיבורנו אלא כצפצוף הזרזיר, שאין אנו חוש־בים על מה שנאמר בזה", בב־חינת: אנו במזרח ולבנו בסוף מערב...

כלומר, מחד כדברי רב׳ נחמן מברסלב: „ארץ ישראל בפשיטות על הבתים והרחובות" ומאידך פ־שיטות זו כל כך דחוסה בנו, עד שאין היא מעניקה לנו כל משק כנפים ותחושת רובד עליון של חיי נשמות והרגשתנו הפשיטותית היא כהרגשת התורכי והאנגלי בארצותיהם החיים להם את חייהם הרגילים עם התודעות הרגילות שלהם במישוריהם השונים.

קיים. איפא מרחק־מה בין ה־רצוי והמצוי. הדברים אולי מת־גלמים במשולש שוה צלעות. ה־צלע האחת: הגישה הארצית־חמ־רית של הציבור החילוני, שאיננו חש בצורך להתחייב בחובות רו־חניים שהם מעבר למה שנדרש מכל אזרח בן חורין (עד כמה ש־קיים אזרח שכזה) בעולם. הצלע השנית: הציבור שאיננו מרוצה לגמרי מן המציאות הדתית במדינה היהודית, המתהלך בתחושת מרי־רות של קבע, על שהצפיות שלו ממדינה יהודית לא באו על סי־פוקן ואפילו החריפו הרבה מעבר למה שציפה (להוציא את אותו קומץ קטן הנאחז ב„שלא יעלו בחומה" שמתוך שלש השבועות שהושבעו ישראל), על כן כל הדי־בורים על „גאולה" ו„אתחלתא דגאולה" נראים לו לגמרי בלתי מציאותיים והריהו אומר לעצמו: אם זו הגאולה וזה תוארה — אני מתכחש לה ולא מעכל בתוכי את חוויתה ואצפה איפא כי ה־קדוש ברוך הוא יאיר את הדברים בבהירות יתר ואז אבטא את שמ־חתי. הצלע השלישית: הציבור ה־דתי־לאומי שהתחנך על ברכי חזון הציונות המדינית בהוסיפו לה את התבלין של המימד־הרוחני של כיסופי גאולה ומשיחיות. הנחוח היסוד שלו לגבי ההרגשה הפ־שיטותית — נתאשרו, על כן הוא מוכן לחייב הכל ולקבל „אתחל־תא" כ„גאולה" מבלי להכנס ל־עמקו של ענין. אמנם, איכפת לו שהיהודית של המדינה היא חיוורת אך זה אינו מעמעם אצלו את ה־התלהבות לראות בה חזות־הכל של התגשמות חזונות גאולה ו־בשבילו האתחלתא והגאולה הם מושגים ברורים. לו התעמק בכך, היה מגיע למסקנה שכדי לחוות את חווית הגאולה, עליו להקדיש לה הרבה יותר משהוא מקדיש לה והיא היתה מחייבת אותו הרבה יותר. ושוב נוסח הכוזרי: „ל־פנים הייתי בוחר בחרות ואני רואה אותך עתה שאתה רוצה ל־הוסיף עבדות וחובות שתהיה חייב בהם כשתדור בארץ ישראל. ממצ־

וות שאין אתה חייב בהם הנה".

כאשר החבר מגיב על כך ש־„עבודתו הוא החרות האמיתי". מפקפק הכוזרי בכנותה של הת־שובה וכאילו באירוניה דקה הוא מגיב: „כבר ידע הא־ל מצפונך". הוי אומר ש„אין כיסוי של אמת לשימוש התדיר במושגים הללו" ו„הנוכחות החיה" היא כדבריכם במידה רבה „תפיסה שטחית המ־כסה יותר משהיא מגלה יהופכת קרדום פוליטי או תעמולתי ל־חפור בו". ניתן לומר כי הקול הוא יותר קול המנהיגות שענינה בכך מאשר קול ההמון ולצערנו לא — לרוב — המנהיגות ה־רוחנית שאחרי הכל דברה הוא אשר קובע בנושאים אלו את אמות־המדה.

האם אנו כשרים מבחינת עמי־דתנו הדתית והאמונתית לקראת הגאולה? — שאלתם — מבחינה מטפיזית בוודאי שיש לדור הזה זכויות לא רגילות; זכויות שנקנו בכבשני אירופה ובמצוקות גולה קשה כברזל, אם כי במדת־מה פחות אכזרית. עמידתנו האמונ־תית יונקת ממקור זה. העולם — אומר רבי ישראל מרוז׳ין — מת־נהל על פי שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן. השלב המ־סיים יהיה: „שני כתובים המכ־חישים זה את זה", מבחינה זו — ולא כדי לנחם את עצמנו — אנו די כשרים בעמידתנו. ובוודאי אם נוסיף לכך את דברי מרן הרב קוק ז״ל: „עינה לארץ ולשמים עדנה לא תביט... אמנם בלא קריאת שם, בלא מגמה מבוררת, הכל הוא אור ה׳ וכבודו, אבל לא היא — המדינה — ולא העולם מכיר זה בבליטה. שם שמים לא שגור בפיה. אומץ וגבורה רודפת היא. אבל באמת הכל קודש ו־אלקי הוא. רק בהגמר התוכן, ב־העלות האומה למרום מצבה, אז יוחל אור אלקי נקרא בשם ה־מפורש להגלות".

הכנה בפועל? שוב הכוזרי ה־מדבר על כך שגם כאשר נמנע מעשה בפועל צריך שתהא הת־עוררות לקראתו. כשם שהתרועה אינה תזכורת לה׳ אלא תזכורת לאדם. ובהערת בני אדם והתעו־ררותם אל אהבת המקום ההוא הקדוש, ינחץ הענין המייחל שכר גדול וגמול רב, כמו שנאמר: „אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד, כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו" — רצונו לומר כי ירושלים אמנם תיבנה כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף עד שיחוננו אבניה ועפרה".

אחת השאלות שיוצגו לאדם ב־בואו לעולם העליון, היא כדברי הגמרא: „נשאת ונתת באמונה". אחד המפרשים הוציא את המשפט מפשוטו ופירש כי השאלה תהיה: האם נשאת ונתת בעניני אמונה, האם שקדת וטיפחת את האמונה בבורא עולם, מעין זאת חובתנו היא לשאת ולתת בגאולה. עד כמה שאפשר להרבות חוגים ושי־חות ודיבורים בנושאים אלה כדי להעמידם על בוריים. לחשוף נגזי ראשונים שראו בעיני רוחם — את מה שאנחנו רואים בעיני בשר.

חובת דורנו להשלים את מעשה הגאולה

— פרופ׳ א. א. אורבך —

אין בעצם הגדרה חד משמעית למונח „גאולה" ואין זאת הלכה ברורה. במקורות דברי חז״ל ול־אחריהן היו תפיסות שונות של ענינה של „הגאולה". בודאי ש־הרמב״ם בקבלו את הדעה שאין בין העולם הזה וימות המשיח אלא שנוי מלכויות בלבד, דחה תאורים אפוקליפטיים מפליגים על שינוי סדרי עולם ועל תמורות יסוד בחיי האדם ובאופיו.

וזה לשונו של הרמב״ם: „אל יעלה הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם או שיהיה שם חידוש ממעשה בראשית אלא עולם כמנהגו נוהג..."

ובהמשך שם, „וכל אלו הדברים (סדר הענינים לימות המשיח ו־כיוצ״ב) לא ידע האדם איך יהיו שהדברים סתומים אצל הנביאים וגם לחכמים אין קבלה בדברים אלו".

מבחינה זאת ודאי ניתן לאמר שזכינו ל„גאולה" ולא מילתא זו־טרתא היא.

ישוב יהודי של שני מיליון יהו־דים וחצי כ״י, שאינו נתון לשלטון זרים, שרק תקופות מועטות וקצ־רות בהיסטוריה היהודית ידעו מי־דת חרות שכמותו. דורות רבים שחלמו על „גאולה" ספק אם תארו לעצמם, מידת חרות של למעלה מזאת.

ומוטב להעלות את מצב ישראל בעולם ובארץ ישראל בשנת תש״ז כדי להעריך את משמעות תשכ״ז. שלטון יהודי בירושלים כולה ב־אפרים ובמנשה.

ומן הדין שלא נתעלם מגודל הזכות שזכינו לה ומעצם הישועה שבאה לנו, כי רק הכרה במציאות החדשה הזאת ובגודל חידושה ע־שויה לזמן לנו נקודת מוצא ותצ־פית לקראת הערכת דרכינו בע־תיד. ודומה לי שהפחד התוקף רבים לראות נכונה את גודל הי־מים שזכינו לחיות בהם, הוא עשוי להיות בעוכרינו. בספורו ה־קצר והנפלא „בסעודתו של משיח" נתן עגנון ביטוי לחשש שמשיח עשוי להתחמק ולהעלם מחמת דיקדוקי חריפות שלעיתים אינם אלא דקדוקי עניות.

ודומני שהדבורים על שמות שנתרוקנו מתוכם ואשר קליפ־תם מאחזת את עינינו מצד אלה המתימרים לייצג תפיסה עמוקה, אינם דוקא הוכחה לאמונה עמו־קה בגאולה במשמעות שיוחדה לה במשך הדורות.

ודאי שיש מקום לתהות על כך, מדוע דוקא דורינו זכה למה שזכה ונראה שנתקימה בנו תשו־בת היקב״ה לשאלה אימתי אתה גואלנו? כשתרדו לדיוטה התח־תונה באותה שעה אני גואל אתכם (מדרש תהילים מ״ה).

ונראה שהמחלוקת בין ר׳ אלי־עזר ובין ר׳ יהושע אם התשובה היא תנאי „לגאולה" או אם „ה־גאולה" קודמת לתשובה הוכרעה כדעה אחרונה זו של ר׳ יהושע. כלומר, אין תלות בין הגאולה לתשובה, בין יעשו תשובה ובין אם לא לכשיגיע הזמן אגאלם. דעת ר׳ יהושע.

אין צורך כלל וכלל למעט או חו״ח לזלזל במעשי „הגאולה" שזכינו להם כדי להוכיח שיש עדיין צורך בתשובה. הסרוב לר־אות במוראות הימים מעשה גאו־לה בודאי שאין בו לסייע בתשו־בה ואמונה.

אינני חושש להשתמש במונח גאולה כדי לציין את מה שאירע, וציון זה אין בו כדי למעט את הציפיה של אמת לקראת גאולה שלמה, שכן גאולה איננה תהליך המתבצע בבת־אחת ועדיין פנינו לקראת גאולה שלמה מכמה ב־חינות.

הגאולה איננה מעשה חד פעמי ויהיה המעשה מופלא ומלא או־תות ומופתים כימי צאתנו מ־מצרים. כשם שיציאת מצרים הכ־שירה בשעתו את עם ישראל לקבלת התורה כך מצווים אנו לראות את מעשי הפדות והת־שועה של ימינו כפתיחת פתח להחזרת ישראל כולו לדת האמת.

הגם שברור לנו שזכינו למה שזכינו לא רק משום שמרדנו בעול מלכויות משום שדחקנו את הקץ ומשום שעלינו בחומה. הרי אין לנו לשכוח שכל המעשים האלה וכל ההישגים שהישגנו אינם שלמים ולכן גם „הגאולה" אפילו במובן המצומצם של ה־מושג דהיינו „שיהיו ישראל יוש־בים לבטח עם רשעי הגויים המ־שולים כזאב ונמר" אינה שלמה. והחובה הראשונה המוטלת על דורינו היא להשלים את המעשה הזה על ידי העלאת פזורי יש־ראל וקבוץ נדחיו לארץ־ישראל. ענין זה קודם לכל שאר הדברים הקשורים במושג „הגאולה" ב־מובנו הרחב והמפליג. כבר אמרו חכמים שבית שני חרב משום שיהודי בבל לא עלו בחומה אחרי הכרזת כורש.

התפקיד הראשון במעלה ה־מוטל על היהדות הדתית בארץ, הוא לא לשקוט ולא לנוח ולא להרפות מהתביעה כלפי יהודים המצהירים עליהם כשומרי מצוות בכל מקום ומקום לעלות לארץ, מעשה זה הוא תנאי ראשון ל־אפשרות הגשמתם של האידאלים הכרוכים במושג „הגאולה" כפי שחזו אותה נביאי ישראל וחכמיו.

ד״ר א. סימון

(המשך מהעמ׳ הקודם)

דים הרי היינו נתפשים היום עד מהרה למסקנה שאמנם בטלה ה־גאולה את הגלות. הגלות קיימת לא רק במצוקתם של אחינו ב־ברית־המועצות. הגלות קיימת גם בשנאה התהומית של אלה שאיי־מו עלינו לכלותינו גם כאן בארץ הזאת.

יתכן ויאמרו פרשנים צבאיים, שאינם נוגעים לדבר, שתוצאות המלחמה מעידים שסכנה זו לא היתה אלא מדומה ושחרדתנו הי־תה מופרזת, ברם, שורשיה של חרדה זו אינם בתחום ההערכות הצבאית אלא במעמקי נפשינו כיחידים וכעם. ודומה שהיא נו־בעת מחווית השואה (שלא ניתן לצפות אותה מראש ושעד היום קשה להאמין בראליותה). מצד אחד, ומהכרתנו העמוקה בעקרון היסוד שישיבתו של ישראל ב־ארצו אינה טבעית כישיבתם של עמים אחרים אלא מותנית בשמי־רת הברית עם אלקיו. על סף כניסת י״ב השבטים לבקעת־יריחו הוזהרו אבותינו מפי הגבורה על־כך שהארץ תקיא אותם אם לא יהיו לעם ה׳, תודעת היחיד ה־יהודי ממנה נסו רבים להשתחרר בעשור האחרון נתעצמה והעמי־קה למשמע האיומים הנוראים ש־אינם מושמעים לשום עם מלב־דינו. ברם, הנצחון הצבאי עלול לעמעם תחושה זו אצל אנשים מסוימים (בעלי גישה חילונית) כפי שהוא עלול לסלף אותה אצל אחרים. הסלוף מתבטא בכך ש־אנו מפרשים בפשטנות את ה־ישועה הצבאית כעדות לזכות מו־סרית־דתית. דומה שהיחס בין ישועת ה׳ וזכויותינו בעיניו הנו מסתורי ובלתי ניתן למצוי בעז־רת נוסחה. כפי שמוראות השואה

(סוף בעמ׳ 17)

אל כותל ילחש

— מאת **ישראל קצובר** —

„בשלהי חודש אלול שנת ת"ש, ימים אחדים לפני ראש השנה קרה מעשה מוזר. אבני הכותל התחילו לדמוע דמעות, מבקרי הכותל הבחינו בפתקאות המושמות בתוך חורי האבנים שהנם רטובים, ואף ראו טיפות על הכותל, יצאה הברה בירושלים, שהכותל בוכה, ומצאו נשים שמיהרו לאגור דמעות אלה בכוסות כדמעות הכותל למשמרת נצח. יהודי ירושלים השתוממו עד מאד, אמנם קיימת מסורת רווחת שבתשעה באב, יום החורבן, בוכה הכותל, אך מה לפתע בימי אלול? הרבה פירושים ניתנו לדבר. אך אף באחד מהם לא היה כדי להניח את הדעת.

האחד והיחיד שידע פשר סוד זה היה הגאון הישיש, רבה של העיר וארשא, שעלה מעיר ההריגה והתיישב בימים אלה בעיר העתיקה ליד הכותל המערבי. באותו היום בבוקר התפלל ליד הכותל המערבי לשנה החדשה, על שלום צאן מרעיתו ושם בתוך האבנים, פתקאות שהכילו רשימות של אנשים לפקדם בכתיבה וחתימה טובה, אולם תפילתו היתה תפילת שווא. ה־פתקאות עפו למעלה ואבני הכותל נתמלאו דמעות".

כך מתאר בנו של אותו „רב ישיש מוארשא" את הכותל ופתקאותיו, אותו בן שהוא כיום מנהלו הכללי של משרד הד־תות, הד"ר ש. ז. כהנא, הידוע בגישתו המיוחדת למקומות קודש.

כך זה היה אז וכך זה בימינו. משיכה נסתרת לא ברורה. היא אינה מיסטית, אך גם אינה שלא מיסטית, זהו מין רגש של צורך שחשים יהודים רבים הנמצאים ליד הכותל והמוכרחים לומר בכתב את אשר עם לבם.

קשר מוחשי

מה יכולה להיות הסיבה לדחף זה, שאלנו את הד"ר שטיינפלד, פסיכולוג קליני, מה יכולה להיות הסיבה הדוחפת את העומד ליד כותל להביע את רגשותיו, מאוויו, בקשותיו ולעיתים קרובות הכמוסות ביותר, ולהעלותם על הנייר תוך הסתכנות שהפתקים עלולים ליפול לידי מי!?

כמה סיבות לדבר אומר הד"ר שטיינפלד, אך לא לפני שמבקש שנציין כי דבריו נאמרים מתוך השערתו כי לא בדק את הדבר. „לי נראה שהמעבר החד של האדם מחיי חולין, של בין אדם לחברו, של בין אדם לשווה לו והלא כל יכול, אל מקום של קדושה ומקום המצאותה של השכינה לגבי הדתי המאמין, או ההכרה הנפשית של החילוני בערך העליון של המקום אלה מביאים את האדם הניצב בפני כותל האב־נים להכרה מודעת ולעיתים אף שאינה מודעת כי הוא נמצא בפני כוח כל יכול, בפני דמותה של השכינה, שלפי המסורת לא עזבה את המקום. שם נוקפתו ההרגשה של צורך התבטאות פנימית. כי שם מרגיש האדם עצמו קרוב יותר אל הכל יכול, והוא חייב להפוך קרבה זו לדבר מוחשי יותר, לדבר מעשי. הד"ר שטיינפלד מדגיש: „מת־מיד היה ידוע כי הרהורים המועלים על הכתב מקילים על ההרגשה זו מעין התחל־קות ברגשות עם עוד מישהו, אבל מישהו שיש את הבטחון שישמור על הסוד. כאן בכותל יש חיבור של כמה גישות מחשב־תיות־רגשיות. מצד אחד הדחיפה לבוא בקשר מוחשי עם מישהו שיש את האמונה שיכול לעזור, ומצד שני הרגשת צורך וחובה להתבטא ודווקא במקום זה, דבר הנובע מתוך הילת הקדושה שהמקום משרה".

כותבים על הכל

מה כותב ים עמך בית ישראל בפתקים אותם הם טומנים בין אבני הכותל? — על הכל כותבים הם. מספרים שבעת שהיו החיילים האוסטרלים, בעלי כובעי השוליים המפורסמים בארץ. ירדו הם פעם אל הכותל לראות מהו המקום אליו נוהרים המוני היהודים. עמדו בצד וצפו. בפינת רחבת הנשים עמדה אשה צעירה רכונה על אבני הקיר הגבוה, שהיא בוכיה בבכי חרישי, תוך כדי מבטם, שמו החיילים לב, כי האשה מוציאה מנרתיקה פתק וטומנת אותו בין סדקי האבנים. כאן גברה סקרנותם של האוסטרלים והם החליטו לברר מה רשמה היהודיה. לאחר שגמרה לומר את אשר עמה ונסתלקה לה, ניגשו בחופזה, הוציאו את הפתק, ולאחר שמצאו מתרגם בקשוהו להקריא הכתוב: „אני — — בת — — מזקני ירושלים, ולי 6 ילדים (כיא"ס) מב־קשת ממך ה' אלקי עשה נא עמי חסד ועזור נא לי לרכוש מכונת תפירה — — למען אוכל להתפרנס על ידה ולכלכל את ילדי".

פתק זה נגע ללבם של האוסטרלים, חיש מהר פנו בין שבילי העיר כדי למצוא את האשה. הליכתם המהירה השיגה אותה והם עקבו אחריה עד לביתה. עכשיו שידעו היכן דרה היא, חזרו למחנם ואספו את כל דמי המכונה, והביאו הסכום כולו לביתה. דוממת קיבלה האשה את פני הבאים, הרי לא כתבה על הפתק את כתובתה? הרי רק לפני כמה שעות כתבה את מכתבה והנה ישועת ה' כהרף עין.

מה כתבו דיין והרמטכ"ל

לא רק מכונות תפירה מבקשים מטמיני הפתקים. שר הבטחון מר משה דיין הטמין פתק, אשר בו רק נרשם הכותל המערבי בידינו, וחתום: מ. דיין. ראש המטה הכללי הטמין אף הוא פתק ולדעת מוצאיו נרשם בו הפסוק: „זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו". מלבד בודדים אלה מכילים כמעט כל הפתקים בקשות.

ראינו כמה מהם והחלטנו להעתיקם:

„אני — — בן ר' — — וכל ב"ב מתפ־ללים לרפואת הגוף והנפש. תהא השנה הבאה עלינו לטובה שנת רחמים ועת רצון". או פתק אחר המגלה יותר כי כותבו הוא בעל נפש פיוטית: „אלי ברכה שלח / ומשפחתי אל תשכח / תפלתי לפניך יושב תהלות מרום / בפרנסה טובה רשמני וכל עמך בשלום / ממני המבקש — — בן — — ועוד פתקה ארוכה יצת יותר. „אבינו מלכנו החזירנו בתשובה שלמה מלפניך. תן לי ולילדי — — לחיות באושר למען יאריכון ימים ותהא מנוחת אמם ע"ה עדן ויזרח אורה עלינו ועל כל עם ישראל".

בין הפתקאות מצאנו הכתובים בעברית, כאלה באידיש, כאלה בספניולית, כמה באנ־גלית אחת בגרמנית, אחת בהונגרית ואחת עם הרבה חתימות כנראה של... קבוצה מאורגנת ב...ספרדית.

את תוכן הפתקים ניתן לחלק לכמה קבו־צות או גושים. א. בקשות כלליות כגון אושר, כל טוב, ברכה בעמל, הצלחה ושלום. ב. בקשות הדנות בגוף האדם כגון רפואת הגוף והנפש. (לפעמים התיאורים הם קוד־רים), דאגות כלכליות וכו'. ג. בקשות מיוח־דות, ולדוגמא: פתק על נסיעה טובה לחו"ל, החזרת האבדה (לא מפורט מה) שהשידוך יצא לפועל (הרבה מסוג זה) ובקשה לקבלת משרת פקיד... במשרד הדתות, לאחר שנת־קבל כמועמד מני רבים.

הפתקים נכתבים על ניר לבן וצבעוני, על עטיפות מסטיק וסיגריות, על ניירות מקומטים וחתוכים בקפידה, מקופלים פינה לפינה וככדורים, בכתב קריא ושאינו קריא באותיות דפוס, כתב ורש"י, בגדלים שונים ומגוונים, על נייר מכיל עץ ושאינו מכיל, בכתב יד ויש גם במכונת כתיבה, בעט כדורי ובנובע, עם שורות ובלי שורות, תוך ציון השם המלא ולעיתים אף הכתובת, או תוך ציון השם בראשי תיבות או בכלל לא.

שומר הכותל מגלה

בבחירות זה מובן, אך קשה להבין למה התכוונו מטמיני הפתקים הלבנים בין אבני הכותל, ויש כאלה לא מעטים! קשה גם להבין למה התכוונו מניחי הפתקים שהוסיפו מטבעות עד ללירות שלמות בין קפלי הנייר, עובדה שגרמה בתקופה הראשונה בעת שהשמירה הלילית היתה עדיין רופפת ליד הכותל, לבקורי „אלמונים" בשעות הלילה שהיו עורכים בדיקות „ושודדים" את הפתקים. לאחרונה מעט מספרם של מוסיפי הכספים, הבא כנראה להעיד על המבקרים בגל השני...

„לולא היינו מוציאים את הפתקים אחת לתקופה מסויימת אמר לנו אחד מאנשי משמר הכותל, הרי לא היה מקום לפתק אחד נוסף" וכשהוא מביט לצדדים כדי ש„הבוס" שלו — הרב שכטר, הממונה על הכותל, לא יגלה אותו משוחח אתנו הוא מוסיף, „על בעית הפתקאות אסור לנו לשוחח עם איש, באות אלינו עשרות פניות מאישים שונים המביאים מקורות והוכחות כי אסור לגעת בפתקים או לפותחם, אולם אנו יודעים כי אם לא ננקה את החריצים הנמוכים והמלאים בפתקים מפעם לפעם לא ישאר מקום רב לבאים אחריהם, לכן אנו מפעם לפעם מוציאים מעט ומשאירים את היתר עד לסבוב הבא. עתה קרב החורף וזה יקל עלינו... את הפתקים שאנו מוציאים אנו מחזיקים בקדושה כדפים של ספרי קודש שבלו ודואגים להעבירם למקום מתאים.

הודינו לאיש הכותל ונעמדנו מרחוק לה־ביט במשך שעה קלה על הבאים לכותל, ראינו גם ביניהם מטמיני פתקים. מעט מאד נוער, יותר מבוגרים, וביחוד נשים. יש הבאים עם פתקים מוכנים ויש הכותבים אותם במקום.

כל פתק ובקשתו, כל פתק ועולמו הצפון של כותבו. זהו קשר בין עם מאמין, לבין אלוקיו, בין עם ששפך דם על מנת להגיע לתחתיתו של הקיר למען יוכל לעמוד בקשר נפשי עם הניצב מעל הקיר. זהו עם השם פתקים בתחתית הכותל על מנת שזה ממעל ירד ויעלהו — קשר הרוצה ליצור התעלות.

ארבעה סטודנט
הקרב, עוברים ל
מה ה

כתב וצלם: מ. מיכלסון

כשהיה הקרב היה הכל רועש וגועש וסוער עד כי דומה היה שלא יהא קץ לזה. כשהיה הקרב נשמעו קריאות קרב ושאגות ההסתערות. כשהיה הקרב נשמעו אנחות פצועים וקרי־אתם הנושעת: חובש! נפצעתי! הכדורים שרקו מכל עבר פצצות קורעות אוזניים ואדם, התפוצצו ברעש מחריד. תופת גדולה מזו קשה היה לתאר. ובינות לאש ולדם — היתה הסת־ערות. והמחשבה היתה רק אחת; להגיע, לכבוש. שיהיה סוף לזה. שיגיע השקט ודי. כולם היו אז אחים. כולם קרובים היו קרבת דם. דם חברים שנשפך, דם רעים שהוקז על אבני ירושלים הכבדות והמסותתות. הרגליים שעטו קדימה. ה„עוזי" ירק אש. עוד מחסנית, ועוד מחסנית.

ובעיר לא היתה נפש שקטה. הכל חשו כי משהו עומד לקרות. משהו אדיר ואיום. נשגב ונורא. האדיר והנשגב קרה. האיום והנורא קרע את הלב וירושלים שלנו חזרה בסערה, בדם ואש ותמרות עשן וקול ה־רעם הולך וחזק עד כי נדם מן הדם. ירו־שלים שלנו אשר נקנתה במטילי עופרת ובנחילי הדם, ירושלים של צעירים רחבי חיוך ועזי שכם, ירושלים שהיא כל כך ירושלים — יותר מתמיד.

שי על מגש של דם

לו היה בא אי מי ואומר בקול שלו בעת שעות האימים, כי יבוא יום ונהלך ככה, סתם, בשקט ובשלווה ושמש תאיר

במלחמה: מלמעלה למטה: ערבי נפגע עם תחילת הקרבות. (2) טנקים מתרכזים בשיך ג'ראח. (3) הצנחנים בפעולה. (4) ת־חנת דלק ברח' שכם בעת פינוי פצועים. (5) נזירים „נכנעים".

(צלם בעת הקרבות: צבי פרידמן)

מעל בחיוך רחב וזהוב — היה נלעג במועל יד. חלום באספמיא — כך היינו אומרים לו...

ואנו חכינו לו, לאותו מלאך שיבוא ויאמר: צנחנים, עוד תהלכו כך בירושלים הזהבית. אבל הוא לא בא, המלאך. הוא ריחף מעל וגונן על הנותרים שיביאו את העיר כולה, שי על מגש של דם.

כזאת וכזאת התחולל כשהיה הקרב.

לא מעט סטודנטים באוניברסיטה שיי־כים לצנחנים, וכמה מהם שייכים לחטיבת הצנחנים שכבשה בסערה את ירושלים. ו־אלה, שיצאו וכבשו את ירושלים — כ־נערים יצאו. וכנערים אשר המוות היה מצידם ומאחריהם ולפניהם — כך חזרו מן הקרב.

ביזמת מערכת „בת קול" חזרו כמה מהם אל העיר ההומיה כל כך, בלב. חזרו אל העיר התוססת והחיה, אל רעש המכוניות וקולות הרוכלים, אל מסלולי המוות — החיים עתה.

דרך אחת לכולם במסלול הצבאי. חברים בתנועת הנוער „בני־עקיבא", יציאה ל־צבא במסגרת הנח"ל, שירות בנח"ל ה־מוצנח ו... הישר לחטיבת המילואים. והם: שמיל (שמואל פרידמן), ג'ינג'י (צבי פריד־מן), ערן (לויזון) וכותב השורות.

„טוטו" מלחמה...

נוסעים לירושלים ובדרך נזכרים: הנה כאן, לא רחוק, „רבצנו" שבועיים בתקופת הכוננות. תחילה היה המתח עצום. אח"כ באה תקופת ה„כניעה" מפני... העוגות ו־הברחשים, ה„דודות" הטובות ו„אמא" עי־רית רמת־גן אשר „המטירה" עוגות וממ־תקים והילדים החמודים אשר שלחו מכ־תבים כה נוגעים ללב. איזו יחידה מוזרה! צנחנים המתרגשים ממכתבים של ילדים! ולאחר שההמתנה נמשכה וה„פיקניק" החל תופש את מקומה, ישבו המפקדים והחליטו כי כך לא יתכן והחלו אימונים מפרכים. כרגיל.

ובערב הגיעו האמנים ונחמה'לה הגדל, „נחמה של הצנחנים" שרה בכל לבה את „מחר", וכל כך רצינו להאמין שזה יהיה כבר מחר. רצינו בלב ונפש לבנות בשתי ידינו את כל שחלמנו אז. אך כנראה ש־מלאך הנצחון ומלאך המוות, אשר חברו יחדיו, החליטו כי כך לא יתכן.

ובבקרים פתחנו את הרדיו והבנו את אשר הולך לקרות. ובערבים, לפני השינה באוהל הסיירים הקטן, נוה־לשעה, חשבנו שאולי אולי עוד נחזור הביתה ולא תהא מלחמה. ואפילו עשינו „טוטו" מלחמה. ו־אנא, הרשו לי לספר על ה„טוטו" שלי. הימרתי עם חבר על חפיסת שוקולד גדולה אשר הודגש בהימור כי החפיסה נועדה ל„האכל אישית". אמרתי — לא תהא מל־חמה. אמר הוא — כן תהא מלחמה. והוא צדק. והוא לא תאר לעצמו עד כמה צדק. הוא לא תאר לעצמו כי לא אוכל לפרוע לעולם את חוב ה„טוטו". כיון שהוא, ידידי, איננו. כיון שעיניו לא יראוני לעולם ועיני לא יראוהו והוא לא יבוא לעולם לקחת את השוקולד — — —

צר לי שכך נטיתי מסדר הענינים.

למי היה תאבון?

ואז הגיעה התזוזה. מספר שמיל: „תוכ־ננו לצניחה אי־שם בדרום. התרכזנו ב־סביבת שדה תעופה, הציוד היה מוכן. מד־ריכי הצניחה הגיעו. למדנו את תצלומי האויר והמפות על פה. לפתע קבלנו הוראה לעלות על האוטובוסים שהמתינו בסמוך. התחלנו נוסעים. לאן, אין איש אומר. נגשתי לנהג ושאלתי אותו היכן „התחנה הסופית", והוא השיב: „בירושלים!"

ובגדוד 8, הגדוד שלי, ישנם חבר'ה ותי־קים אשר לחמו גם במבצע סינ' ופעולות הגמול. בשקט מופתי הם אמרו: „חבר'ה, כדאי לדעת שהירדנים לוחמים טובים יותר מהמצרים!"

נסענו בשתיקה, אינני זוכר ששרנו. בחור אחד קרא פרק תהלים אשר התאים ל־אוירה הכללית. לא, אינני זוכר איזה פרק.

ערן בעת השחזור — משמאל לימין: (1) מכאן עלה הגדוד לביה"ס לש'טרים. השטח היה מ
לאחר המלחמה. (2) מבט מן הגדר האחרונה של ביה"ס. התעלות כוסו לאחר המלחמה.

אני רק זוכר שאפילו בחורים מ„השומר הצעיר" האזינו ביראת כבוד.

לפנות ערב הגענו לירושלים, לבית ה־כרם. שמענו כל העת הפצצות. תושבי העיר קבלונו יפה, הגישו לנו מכל וכל; שתיה, אכילה — אבל למי היה תאבון? העמידו לרשותנו אף את הטלפון, אך אני לא צלצלתי".

וכאן נכנסת לשיחה מירה, חברתו של שמיל. האומרת: „אבל אני ידעתי שהיית בירושלים!"

ושמיל תמה: „מאיפה אלה יודעות את הכל?!"

אתנחתא קצרה, שמיל שוקע בהרהורים וממשיך: „בשעה שתיים בלילה התרכזנו על המדרכות ובפתחי מקלטים. קיבלנו תד־ריך מאולתר (ובלשונו המדוספסת של שמיל — „תדריך מחונטרש"...) והראו לנו תצ־לומי אויר ומפות.

לקחתי עמי, כמובן, את החגור, מלאי מספיק של כדורים ובתרמיל שמתי תפילין (אגב, לאחר מכן הם אבדו). קשה לומר בבהירות כי פחדתי, מדויק יהא לומר כי לא ידעתי בכלל מה זה. התרגלתי לתרגילים „על יבש" ו„על רטוב" אבל בפעולה מל־חמתית עד אז לא הייתי.

ושמיל מנסה למצוא מלים: „הייתי די אדיש מבחינת הפחד... הייתי... איך לומר... לא ידעתי... לא ידעתי לקראת מה אנו הולכים".

עתה — חמשה חודשים אחרי המלחמה — עולים לירושלים פועלים מרחיבים את שולי הדרך. אז, עלינו בדרך צדדית וקשה, דרך חול ואבק לירושלים שבאפלה.

שמיל, ערן וג'ינג'י מביטים לצדדים ש־קועים בהרהורים. כן, אז לא נסעה אף מכונית בכביש פרט למכוניות הצבא. אז היה משהו בלב שביקש להתפרץ החוצה — אך המועקה היתה כבדה. כעת הכל כבר בגדר זכרונות וחוויות.

בשערי ירושלים. כותרת ענק מקבלת את הבאים — „ברוכים הבאים בשערי ירו־שלים!" כמה ברוכים היו הצנחנים בה־גיעם לירושלים!

הן שאלו: מי שם?!

שמיל אומר: „חבר'ה, בואו נסע רגע לבית הכרם". — הוא שותק רגע וממשיך: „לכאן הגענו, כאמור, בשעה שתים בלילה".

מגיעים לבית הכרם. עיניו של שמיל מחפשות בקדחתנות בית מסויים. לפתע אורו עיניו: „הנה! זה הבית! כשהתרכזנו כאן בפתח הבית הזה שמענו לפתע קולות נשים מבפנים: מי שם?! מי שם?! קולות ש־הפחד ניכר בהם. אמרנו: זה בסדר, זה אנחנו, משלנו. ואז הנשים שהיו בבית החלו לברך אותנו: יברך אתכם ה', עלו והצ־ליחו, ישמור אלקים אתכם ועוד ועוד".

אנו עוצרים רגע. שמיל יוצא מהמכונית, ניגש לדלת ומקיש עליה. אין תשובה. מילא, נביא בפעם אחרת...

הרחובות בבית הכרם עמוסי רכב ואדם. אז — הסתובבו רק אנשי הג"א.

אנו ממשיכים בנסיעה (ללא חגור, ללא „עוזי" וללא כובע פלדה...) לכוון הבתים נבוא בפעם אחרת...

כאן. סנהדריה, מכאן יצאו אנשי הגדוד אליו משתייך ערן. ערן מנסה להזכר היכן בדיוק היה באותו לילה נוראי, ליל הפריצה לבית הספר לשוטרים. „הנה, כאן" הוא אומר, „לא. לא. כאן — ולא שם" אומר

ם ממשחררי ירושלים חוזרים אל שדות
יוב את מסלולי הקרבות ומשחזרים אותם.
יתה תחושתם אז... ומהי היום

רוצים לזכות

שמואל פרידמן — צבי פרידמן — ערן לויזון

הוא ומורה על מקום אחר. נו, בוודאי, לזכור בדיוק היכן היית בשעה שפגזים וכדורים מתנפצים מסביב — זה באמת יותר מדי. אנו מטיילים עתה, לאט ובאור יום, אל בית הספר לשוטרים. ערן מצביע בשלוה ואומר: „הנה, כאן היתה הגדר הראשונה. אחריה היו עוד שלוש ולאחריהן התעלות, חולית פריצה פיצצה הגדרות ב־„בונגלור" ומיד לאחר הפיצוץ שטפנו דרך הפרצה לכוון התעלות ומשם — ימינה ושמאלה עד שהמקום טוהר לגמרי. במשך המלחמה הזו שמשתי בתפקיד מ"כ (מפקד כיתה), רגם, קשר, חובש ו...נהג.

מוקש וניכרים בו שרידי בונקרים. הכביש נסלל (3) תעלות המקיפות את אוגוסטה ויקטוריה.

חברים נפגשים בגבעה

בינתיים שינו המשנים את הנוף וקשה מאוד להכיר את דרך הפריצה וההסתערות. תעלות נסתמו, גדרות סולקו ו...אחרות נבנו. המקום עתה הוא בחזקת האו"ם.

ליד השער עומד נוטר ערבי אשר איננו מתיר את הכניסה. מסבירים לו כי אין זה ביקור רגיל. כי כאן חוזר לוחם בעקבות עצמו. הלה חוכך בדעתו ולאחר הרהור קל אומר באנגלית „ערביתית" מאוד: „או. קיי. יו האב טו גו טו מיסטר נאבוט"

נאבוט? נאבוט. אז הלכנו למיסטר נאבוט אשר אינו אלא... רב־סרן נבות. ובליוויו של סגן עמוס, המשרת עתה במקום „הוביל" ערן את החבר"ה והסביר וסיפר כמו היה מורה דרך לתיירים. מפעם לפעם מתגנבת לקולו נימה של זכרון עגום, נימה של צער, נימה של לוחם החוזר למקום דמים חמשה חודשים אחרי הקרב.

הוא מספר: „הנה, כאן היתה תעלה. בהסתערות שמעתי קריאות פצועים. היה לי מכשיר קשר. העברתי אותו למ"מ והת־חלתי להעביר את הפצועים למקום מסתור. כאן גם נתקלתי לראשונה בהרוגים ירדניים. אחד היה מונח כשאצבעו על הדק הבזוקה ובתוכה — פצצה. מסתבר שהכדור שכתובת החייל הירדני היתה „רשומה" עליו הגיע במירב הדיוק.

ומה זה? לא, הגדר הזאת לא היתה.

המשכנו הלאה והתחלנו לטהר חדרים. (עתה יושבים בחדרים פקידי אונר"א מצוח־צחי חליפות ומעודני נימוסים כשמסביבם מתרוצצים פקידים, פועלים ומשרתים ער־ביים). שיטת הטיהור היתה פשוטה — ממשיך ערן ומספר — שוברים חלון עם קת כלי הנשק, זורקים רימון לחדר ונכ־נסים. המלחמה כאן התנהלה בשעה שלוש וחצי לפנות בוקר.

ערן מצביע על מבנה קטן השרוף עדיין, מראה את ידו אשר סימני כוויה עליה ואומר: את ה„מתנה" הזאת קיבלתי מהחדר הזה, כתוצאה של רימון שנזרק לכוון".

לפתע, מסתבר כי איננו יחידים במקום. הנה יהודה ואלי וגדי ועוד אחרים אשר לחמו כאן. גם הם חזרו לכאן לראות שוב את המקום בו חוללה האש במחול אימים. למקום מגיע גם אחד החבר"ה שנפצע. עתה הוא נוהג במכונית קטנה אשר רקע לבן למספר הכתוב שלה. נכה.

שתים שלוש דקות הליכה וכבר נראית גבעת התחמושת. כה רבות נכתב ונאמר כבר על הקרב שהתחולל בגבעת התחמו־שת. כאן נראים תעלות הקשר, הבנינים הפגועים, שפע הטפסים הכתובים ערבית המתגוללים מסביב ומצבה אילמת לחיילי הגדוד — רק אלה יכולים לספר את הסיפור האמיתי והנורא שעלילתו נרקמה כאן. ול־פתע — מראה מוזר. שני חסידים, אברכי משי, מקפצים בין התעלות. מדלגים, מביטים פה, מביטים שם וכלל אינם עושים רושם של צער על כי לא השתתפו במלחמה. ה־עיקר — שבקבר רחל ובמערת המכפלה כבר היו. עכשיו אפשר גם לבקר בגבעת התח־מושת.

השעון עף

הלאה. אז, במלחמה, בשעה ארבע ושלו־שים לפנות בוקר (האויר הירושלמי הקר היה לוהט מאש ועופרת) המשיך הג'יד להסתער ונכנס לשכונת שיך ג'ארח — המושבה האמריקאית. גם כאן היתה המל־חמה קשה. גם כאן היו רבים הנפגעים.

ערן מצביע על מגרש הכדורגל שבמקום ומספר!: „פתאום ראינו כמה לגיונרים אחוזי טירוף רצים באמצע המגרש ותוך כדי מנוסה יורים. „ניסוי כלים" עליהם הוכיח כי החבר"ה שלנו טובים מאוד בקליעה למ־טרה..." ככה זה במלחמה לא שואלים שא־לות. ברגע שמשהו לא מתאים לסביבה משתדלים לסלק אותו במהירות — והצנח־נים טובים בזה...

„לבסוף — ממשיך ערן — הגענו ל־„אמבסדור" ושם תם לגבינו שלב א' של הלחימה".

השלב הבא היה — הליכה ברגל להר הצופים, התארגנות. כיבוש „אוגוסטה ויק־טיריה". כשהעיזו אנשי המקום לצאת ממחבואיהם. ניגש אחד מהם אל אחד הקצינים ובקול רועד ושבור כשבעיניו פחד נוראי אמר באנגלית לקצין הישראלי: „יש פצצה בחדר"

הקצין שהיה „הרוג" מעייפות השיב לו מיניה וביה: „נו, טוב, אם תתפוצץ הפ־צצה — זה לא יזיק, אם לא תתפוצץ — מזל שלכם..."

עתה, משהגענו ל„אוגוסטה ויקטוריה" ני־צב אותו אדם בפתח ולא התיר לנו להכנס. רציתי להזכיר לו כיצד נראה אז, כיצד התחנן אז, כיצד היה מוכן לנשק את כפות רגלינו ובלבד שנסלק את האיום מחדרו. אולם לא הזכרתי לו. לבטח היה משים עצמו כלא זוכר...

„וכאן" אומר ערן „במקום זה נפל המ"פ האהוב שלנו גיורא אשכנזי הי"ד. איזה בן אדם הוא היה!..."

מה יהיה בבחינה?...

באותו זמן בו פרץ הגדוד דרך בית הספר לשוטרים, פרצו אנשי גדוד 8 דרך פרצה שברחוב שמואל הנביא, דרך השטח המפורז ועד לכביש המחבר את שיך ג'ראח לירו־שלים העתיקה. שמיל וג'ינג'י עברו דרך הפרצה. מספר שמיל: — „בהתקדמות זו חטפנו הפגזה רצינית. הגרוע ביותר היה שאין לאן להסתלק. אתה מוכרח להתקדם. אינך יודע איפה תפול הפצצה הבאה. בינ־תיים כבר הגיעו פצועים ראשונים מתחילת הטור. לפתע נפל פגז לידי (ובאמרו זאת הוא מצביע — בערך — על המקום שזה קרה) זה שהיה לפני נפצע ואני עפתי

סמטת המות. כאן נהרג י. דיאמנט ז"ל

מהדף האויר. לא קרה לי דבר פרט לכך שהשעון נקרע לי.

ושוב נסינו לעבור דרך הפרצה. הם כוונו מצוין, הממזרים. בסמוך לפרצה — הנה הוא! — מצאנו מרתף קטן לשם הוכ־נסו הפצועים.

לפתע „חטף" אחד שלידי פגיעה בברך. הוא התיישב לידי ולא יכול היה להוציא הגה. אך מתנועותיו הבנתי שקרה לא משהו. שאלתיו: מה קרה? והוא השיב בקושי: ברגל! קרעתי פיסת בד ממכנסיו וראיתי שני חורים בברכו. חבשתי את הפצע. לא, אינני יודע מי זה. מאיפה שא־כיר אותו?

„בכל זאת פרצנו פנימה — ממשיך שמיל — וזה היה ה„שוק" הרציני שלנו, עד הכניסה".

וכאן ממשיך ג'ינג'י: „פרצנו בדהרה פר־אית לעבר השטח המפורז ובתי ירושלים הקיצוניים. אני אבדתי את אנשי יחידתי. חפשתי אותם עד שהגעתי ליד הבית ממול, שם ראיתי את אחד הקצינים. הלה

(המשך בעמ' 13)

צ'י פרידמן ו„שמיל" פרידמן עוברים במסלול הקרב של הגדוד. מימין לשמאל: (1) הגדוד פרץ משטח ההפקר במקום זה. (2) בבית הזה התארגנה הפלוגה לאחר הפריצה. (3) פה היתה הפגזה קשה של האויב. (4) „מכאן פתחתי בדהרה למוצב ירדני": צבי. (5) הגענו למוזיאון רוקפלר היום כמו „פריצים", אז תוך כבוש.

פתיחה לקדיש

אחר מטתם של הרוגי ארץ־ישראל

מלך בשר ודם שיוצא למלחמה על אויביו, מוציא חיילותיו להרוג ולהרג. ספק אוהב את חיילותיו ספק אינו אוהב את חיילותיו, ספק חשובים הם בעיניו ספק אינם חשובים בעיניו. ואפילו חשובים בעיניו חשובים הם כמתים, שכל היוצא למלחמה מלאך המות כרוך בעקיבו ומתלוה לו להרגו. פגע בו חץ או סייף או חרב או שאר מיני כלי משחית ונהרג מעמידים אחר במקומו, ואין המלך מרגיש בחסרונו, שאומות העולם מרובים וגייסות שלהם מרובים. נהרג אחד מהם יש לו למלך הרבה כנגדו.

אבל מלכנו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, מלך חפץ בחיים אוהב שלום ורודף שלום ואוהב את ישראל עמו ובחר בנו מכל העמים, לא מפני שאנו מרובים חשק ה׳ בנו. כי אנו המעט מכל העמים. ומתוך אהבתו שאוהב אותנו ואנו מעטים, כל אחד ואחד מעמנו חשוב לפניו כלגיון שלם, לפי שאין לו הרבה להעמיד במקומנו. נפקד חס ושלום אחד מישראל באה פחת בלגיונותיו של המלך ובאה תשות כח כביכול במלכותו יתברך, שהרי מלכותו חסרה לגיון אחד מלגיונותיו ונתמעטה חס ושלום גדולתו יתברך.

לפיכך מתפללים אנו ואומרים אחר כל מת מישראל יתגדל ויתקדש שמיה רבא. יגדל כח ה׳ ולא יביא תשות כח לפניו יתברך, ויתקדש בעולמות שברא כרצונו. ולא נפחד על עצמנו, אלא מהדר גאון קדושתו יתעלה. וימליך מלכותיה, שתתגלה ותראה מלכותו בשלימות ולא יתמעט ממנה חס ושלום. בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל במהרה ובזמן קריב, שאם מלכותו גלויה בעולם שלום בעולם וברכה בעולם ושירה בעולם ותשבחות הרבה בעולם ונחמה גדולה בעולם וישראל קדושים אהובים בעולם וגדולתו גדלה והולכת ומתרבה ואינה מתמעטת לעולם.

אם כך אנו מתפללים ואומרים אחר כל אדם שמת, קל וחומר על אחינו ואחיותינו הנאהבים והנעימים בני־ציון היקרים הרוגי ארץ ישראל, שנשפך דמם על כבוד שמו יתברך ועל עמו ועל ארצו ועל נחלתו. ולא זו בלבד, אלא כל הדר בארץ ישראל הוא מלגיונו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהפקידו המלך שומר בפלטרין שלו, נהרג אחד מלגיון שלו אין לו כביכול אחרים להעמיד במקומו.

לפיכך אחינו כל בית ישראל, כל המתאבלים באבל הזה, נכוין את לבנו לאבינו שבשמים, מלך ישראל וגואלו ונתפלל עלינו ועליו כביכול, יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה, וכן כל הפרשה כולה. ונזכה ונחיה ונראה עין בעין, עושה שלום במרומיו הוא ברחמיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל אמן.

ש״י עגנון

יביאוני אל הר קדשך

איננו מאמין כי לא אוכל עוד לדבר עם יהושע, כי אוכל רק לכתוב עליו. עוד איננו מאמין כי חיוכו הרחב לא אראה יותר, רק אזכור אותו.

עוד איננו מאמין כי בסערת הקרב הנורא בירושלים העתיקה — נפל יהושע. אהה, ריבונו של עולם, את הטובים ביותר לקחת מאתנו. ויהושע היה הטוב שבחבורה.

הוא היה חבר שיכולת לסמוך עליו, הידיד שיכולת לבקש עצה ממנו. האדם שרק בראותך אותו נמלא לבבך שמחה ופניך חייכו. מדוע? כי כזה היה יהושע.

כי כאשר ראית אותו, כבמטה קסם נעלם כל דבר היכול להעלות עצב בלבבך. ועתה כשהלך ללא שוב, כל דבר מהול בעצב עמוק ויגון קורע לב ושמים.

מעולם לא דרש מאחר את אשר לא קיים בגופו. הוא דרש כנות כי כן היה. דרש תפילה בכונה, כי האמין באמונה שלמה. דרש מסירות נפש כי הלהט שבנפשו לא ידע גבול ותבע חלוציות כי גם הוא יצא לפני המחנה.

ובטרם קרב על ירושלים אמר לחבר: „אם אפול, מסור להורי שנפלתי על כיבוש ירושלים שלנו, כיבוש הר הבית והכותל המערבי״.

ולא נותר לחבר, אלא למסור את המלים האחרונות האלה.

יהושע דיאמנט ז״ל

ואנו נותרנו חסרי יהושע. עוד איננו מאמין שלא אראה את יהושע החסון בין שבילי האוניברסיטה טופח בעוז על שכם חבר, מגלגל צחוקו האורב ושואל אגב אורחא: „מתי היה לך חידוש צניחה? אתמול? נו, ולי יש מחר...״

ואין כבר מחר עם יהושע. אין כבר צחוק וטפיחה, אין כבר יהושע הסטודנט והמדריך. יש רק קרע בלב וזעקה אילמת: יהושע!

על כן אזכרך מארץ ירדן

תמיד תמהנו כיצד היה שמעון מצליח תמיד להיות אמיתי כל־כך. בצחוק רועם עם חברים, בנימת הומור קלה ובסבר פנים רציניות בכל אלה הכרת אותו תמיד. זכור לי מקרה בו בעת פיקניק עם חברים על חוף־ים תפשה אש הפרימוס את בגדיו ואלה החלו לבעור, מיד לאחר שהצליח לכבות את הלהבה, שאחזה בה, פרץ בצחוק רועם כשהוא סוחף עמו את החברים המודאגים. כזה הוא היה.

מספר עליו מר א. פומרנץ: „תמים וישר היה שמעון עם אלקים ואדם. אלינו בא לאחר שליחות חינוכית בברזיל ולא עבר זמן רב וכבר מצא את מקומו המיוחד בין חבריו לעבודה.

שקט, מסודר, אחראי ונאמן

שמעון קניגסבוך ז״ל

בכל הלב לכל תפקיד שהוטל עליו.

מעולם לא היה מתלונן או מבקש, כל עבודה שהוטלה עליו נגש לבצעה באחריות ובמסירות.

אל האוניברסיטה בר־אילן בא שמעון משליחות חינוכית בברזיל, שם עסק בהוראה וחינוך והשפעה על הנוער. איישיותו הקורנת ודמותו האמיצה והישרה הישרו בטחון ואמון בלב כל תלמידיו וחניכיו.

קשר זה, הלך נמשך לאחר שובו ארצה. כל עולה חדש, מכר או תלמיד מצא את דרכו לשולחנו של שמעון לעזרה, הדרכה וייעוץ — דמותו הקורנת המשיכה להקרין על תלמידיו ומכריו בחו״ל גם בבואם ארצה.״

נפל ביומה הראשון של המלחמה על הרי הגלבוע. מן המקום בו נפלו שאול ויהונתן הגיעה להוריו השכולים בשורת־האיוב כי גם בנם שמעון נפל.

הרי בגלבוע, אל טל ואל מטר עליכם!

חגור חרבך על ירך, גבור!

מעטים הם האנשים, אשר מנסים לחתור לשלמות. ומעטים הם אלה אשר נסיונם זה גם עולה בידם. חתירה זו לשלמות היתה אבן יסוד ב־

שלמה קניגסבוך ז״ל

חייו של שלומיק. מתוך הכרה ברורה בדרך ובמטרה שאליה היא תוביל, מתוך הערכת הקשיים העומדים למכשול יי־מתוך רצון להשיג את היעוד שהוצב הוא התחיל לבנות לו את עולמו. אותו עולם, אשר כדור אויב שם לו קץ והוא עוד בראשית התהוותו.

שלומיק, נולד בכפר־סבא ב־שנת תש״ז ולמד שם בביה״ס הממ״ד „בר־אילן״. את למודיו התיכוניים השלים במדרשית נועם אשר בפרדס חנה. מעגל החיים שהתחיל בביה״ס „בר־אילן״ נפסק לפני שהיה סיפק בידו להשלים פרק־חיים נוסף באוניברסיטה „בר־אילן״.

בין רפיח לאל־עריש נקרא הוא לישיבה של מעלה תוך סערת הקרב.

השלמות הרוחנית והחובה הלאומית השלימו אצלו זו את זו. עד גיוסו לצה״ל למד בישיבת „מרכז־הרב״ ובהיותו בצבא לא הסתפק בשרות החובה וחתם שנת־קבע.

בצה״ל מצא עצמו ביחידה קרבית. הוא עבר קורס קצינים ושירת בסיירת השריון.

שלמה ראה את הצבא כחלק בלתי נפרד מחייו. הוא הרגיש את פעימות העצמה בלבבו וידע לקראת מה הוא הולך. שירותו בסיירת היה מתוך רצון להיות בקו הראשון, ותמיד היה הראשון בקו הראשון.

לא פעם עמד תחת אש האויב, אך הפעם נפל.

תמיד נזכור את האש היוקדת בלבבו, שהלהיטה והלהיבה את כולם, תמיד נזכור את יפי מבטו, שעדיין תלוי ועומד לנגד עיני כולנו.

יואל

פרופ׳ ברוך קורצויל בן 60

אתגר לתלמיד ולאדם

„בעיות ספרותיות הן בהרבה מעל בעיות ספרותיות או אינן אפילו בעיות ספרותיות". זהו צטוט חפשי מדברים שהשמיע פרופ׳ קורצויל באחת מהרצאותיו. בפרפרזה ניתן לומר כי: מורה לספרות הוא הרבה מעל מורה לספרות, שאם לא כן אינו אפילו מורה לספרות. הרצאותיו של פרופ׳ קורצויל והדמות המצטיירת לפני תלמידיו מאמתים את שני הדברים גם יחד. כל הרצאה שלו רוויה סטיות (כבר יכול) מן הנושא. סטיות המקיפות עולם ומלואו, תחומות במאורעות אקטואליים, סובבות ענפי מדע שונים ממדעי־הרוח ממדעי־הטבע ומוליכות אל מישורים, שהתלמיד אף לא יכול היה לשערם. סוף דבר מוצא עצמו הסטודנט בעיצומו של נושא ובפנימיותו והוא מופתע בהתברר לו כי היו אלה אך סטיות מדומות. „הסטיה" מן הנושא מקרבת אותנו אל התכנים האמיתיים שלו והדברים הנראים בעיני הדיוטות ככאלה שאינם מתקשרים זה עם זה מונחים בקשר סמוי, אך אמיתי, אל לב הדברים. כי בעיות ספרותיות הן הרבה מעל בעיות ספרותיות ואל אותם עולמות שמעל. היורדים אל השורשים, מתקרבים אנו תוך שאנו עוקבים אחר הרצאה.

לפרופ׳ קורצויל יחס דיאלוגי לספרות ולחיים. מפתיע הדבר כיצד מוטיבים ספרותיים עומדים גם במרכז חייו של מי שחושפם כהשקפת עולם או כנוכחות־חיים. לא בכדי אוהב הוא את הצורה הספרותית של הסטירה. במעמקי הצורה הספרותית מונחת גם דרך־חיים. הוא עצמו כותב באחת ממסות הבקורת: „עולמה של הסטירה מניח את ההתנגשות בין שתי מציאויות, בין זו הרצויה, לה מקוה ובה מאמין הסטיריקון לבין זו המצויה אותה הוא שולל..."* בהיותו נאמן לגישה, כי הצורה והתוכן קשורים זו בזה וכי לא ניתן להפריד ביניהם יכול אתה להווכח כי צורה ספרותית היא גם תוכן של חיים.

כלומר: הסטירה כצורה ספרותית, מניחה שלילת מציאות בלתי־רצויה קיימת תמורת מציאות נכספת לה מטיף ובה מאמין הסטיריקון. גישתו של פרופ׳ קורצויל יודעת הן את הקוטב של שלילת המזויף והן את הקוטב השני של המציאות האחרת, שלקראתה הוא חותר.

תלמידיו קולטים רחשים מאנשים מחוגים שונים כי מורם אינו נוח לבריות, כי קשה להסתדר אתו וכי אין הוא מסוגל להתאים עצמו לשום מסגרת שהיא. אין ספק כי פרופ׳ קורצויל מעמיד עצמו בפני תביעות חמורות וקשות באשר לדרך החיים ולצורת המחשבה והוא גם תובע מאחרים תביעות קשות דומות. הוא כופף עצמו באורח קפדני למוסכמות כשאלה נוגעות למישור היחסים האתיים או שאלה מבטאות יחסי אנוש אמיתיים, אך מואס ב־אותן קונבנציות מזויפות, שהן תולדה של שמור לי ואשמור לך או של משחקי־השקר המתעטפים באצטלה של מסגרות־חיים מחייבות. כאשר הרצה על איבסן העמיד את מוטיב „שקר החיים" כאחד המוטיבים המרכזיים של יצירתו. הוקעת שקר החיים וזיופם מאפיינת אותו כאדם וכמורה. רגישותו להשתוללות המליצה הריקה ולמשחקי הפוזה מביאה אותו תדיר לידי התנגשות עם „אנשי־הרוח" הרשמיים ועם אלה שאבדו את הקשר אל החיים האמיתיים או המתכחשים להם. הוא יחיד ומיוחד בתביעותיו הבלתי מתפשרות ובדרך החיים אשר סיגל לעצמו וההתנגשויות עם אלה שדרכם כפופה לקונבנציות וסובבת במסלולי־הזיוף אותו הוא מוקיע הן בלתי־נמנעות. מכאן גם מסתברים אותם הרחשים אשר שומעים תלמידיו.

רגישותו המפליאה למלה וללשון, כושר הראות וכושר הנתוח מביאים אותו לחשוף הפרזיולוגיה השלטת בחיינו, אשר באה לידי ביטוי בלשון ולהרמת המסך מעל משחק־הפוזות ההופך אחד האלמנטים המרכזיים של דורנו.

„המחשבה היא ההרפתקאה האמיתית של הרוח", אינך יודע לאן אתה עשוי או עלול להגיע, אך אתה חייב להעיז, אמר הוא לנו באחת מהרצאותיו. לא הכל מסוגלים לכך ולא כל אלה המסוגלים אמנם מעוניינים בכך. מבחינה זו פרופ׳ קורצויל הוא „הרפתקן". מן הבודדים.

אל תוך השגרה המאוסה של חיינו, הרצופה שקרים קטנים וגדולים, שמאפשרים לנו לחיות בשלום עם עצמנו ועם שכנינו, מנסה הוא לזרוע את מוקשי־האמת. „אתה אדם מסוכן, אתה רואה יותר מדי" אמר לו פעם אחד מידידיו. אכן מי שרואה יותר מדי מסוכן הוא למי שמכסה על ערומו. מי שיש בידו העוז להכריז על־כך בשעה שהכל מסביב רואים רק את הבגד וללחום על עמדתו ב„פרהסיא" שלנו, הרי הוא מסוכן שבעתיים. אלא שהאדם ה„מסוכן" הוא הרבה פחות מסוכן מאלה, אשר מפחדים מפניו.

כך טבועים דרכו, תגובותיו והלך חייו בסימן יחודו ויחדותו. לעולם אין תגובתו על הדברים ניתנת לצפיה מראש. אפילו השרוי במחיצתו שנים רבות עדיין אינו יכול לנחש כיצד יגיב על סיטואציה מסויימת. רק מי שחי את החיים באינטנסיביות. רק מי שחותר לעיצומם יכול להגיב תגובות שונות על סיטואציות דומות. דרך כזו אינה מחוסנת בפני טעויות והיא פתוחה בעיקר לאי־הבנות. דרכו מהווה אתגר מתמיד לתלמיד ולאדם. דרכו כלוחם ועמדתו כמחנך, ולא רק כמורה, מעמידים את תלמידיו בפני התמודדות בלתי־פוסקת עם בעיות החיים האמיתיות ועם מיצוי בעיות הרוח עד תומן, בלי להרתע מפני המסקנות. במציאות שלנו בה המסקנה הקבועה מבקשת לה רק את אמצעי הביטוי הנאותים מהווה דרכו אתגר לא רק לתלמידיו אלא לכל אחד ואחד. גם התלמיד המקבל את עמדותיו וגם זה שדבריו מעוררים אצלו התנגדות פוריה חייבים להאבק עם משמעות הדברים.

קשה. אם לא בלתי אפשרי לסטודנט שהוא תלמידו של פרופ׳ קורצויל, להעריך את מורהו, באשר הערכה מניחה שויון מסויים בין המעריך למוערך. משום־כך אין זו הערכה אלא רק התרשמות או לאמיתו של דבר רק ברכה ליובלו המתעטפת באצטלה של דברי התרשמות. שהרי אין אתה יכול לברך את מורך ב„מזל טוב" סתמי כל־כך.

יהי רצון, שיזכה הוא, תזכה האוניברסיטה ונזכה כולנו, שיעמיד עוד דור של תלמידים.

תלמידו

* פרופ׳ קורצויל, סטירה ומציאות ב־ספור הישראלי. „הארץ" 1966.

לוחמי ירושלים בעקבות עצמם

(המשך מעמ׳ 11)

שאל אותי: „לאן אתה רץ? אמרתי לו: „לחפש את הכח!" והקצין השיב: „מטורף, אני הראשון כאן — הכח שלכם עוד מאחור". אנו ממשיכים עתה במסלול של שמיל. (לאחר שנכנסנו הגענו לחומה קטנה ליד הכביש ממנה ירו הירדנים, פתאום, באותו רגע, נזכרתי כי עדיין לא קבלנו תוצאות ב„מחירים". ושמיל לומד כלכלה. אח"כ אמרתי לעצמי: לעזאזל הבחינה. העיקר שאצא חי מהגהינום הזה!)

מוסך קטן מאחורי מוזיאון רוקפלר מזכיר לשמיל: „הנה, לכאן הגענו אחרי הפריצה. מכאן זנקנו לחורשה הקטנה שליד המוזיאון ונכנסנו למוזיאון דרך השער. מכוון החומה ירו עלינו ולכן נכנסנו ב„ספיד" עצום.

התמקמנו במוזיאון וירינו לעבר החומה. כל יריה של „עוזי" עשתה רעש עצום — כמו פצצה. היו במוזיאון גברשות ענקיות. כל אחת גדולה כמו גמל, וכאשר „נפגעו ע"י היריות ונפלו זה הקים רעש לא־נורמלי..."

כל זה קרה בסביבות הצהרים. עתה, בסיור במקומות האלה היתה שעה צהרים. שמיל וג׳ינג׳י נכנסו בחיוך דרך השער לחצר המוזיאון ואפילו למבוא הראשי של בנין המוזיאון נכנסו, אולם לתוך הבנין — רק בתשלום...

ג׳ינג׳י לא יכול היה להבליג ושאל את הקופאית: „האין שום אפשרות להכנס באותה צורה כמו שנכנסנו אז?" הקופאית התבוננה בו במבט קר והשיבה: „חאלאס, המלחמה נגמרה. יש לך שתי לירות — תכנס. אם אין לך — אז בפעם אחרת..."

ככה זה. מה אפשר לעשות.

ומה קרה עם ג׳ינג׳י וחבריו עד בואם למוזיאון רוקפלר?

בעוד אנו עוברים במסלולו מספר ג׳ינג׳י: „מצאתי איכשהו את החבר׳ה שלי והתקדמנו בצמוד לקירות לאורך הכבישים השוממים. מכל עבר ירו הירדנים. פתאום הרגשתי מכה חזקה בצד. כשבדקתי את עצמי הסתבר שלא קרה לי דבר. בכל זאת, התפלאתי, מנין באה המכה. ואז, ראיתי לתדהמתי כי קליע עופרת חדר לתוך מחסנית ה„עוזי", „טייל" בתוכה קצת ויצא. — עד היום המחסנית אצלי בבית".

ירושלים של צנחנים

אנו ממשיכים ומגיעים עד לתלולית קטנה אשר שוחת מגן חפורה בה וסתומה למחצה.

„כאן קרה לי מקרה מענין" אומר ג׳ינג׳י. „ראיתי שיורים לכוון שלי מתוך השוחה. זרקתי רימון לשוחה ומתוך הנחה שהיורים נהרגו המשכתי, ואז ראיתי שממשיכים לירות. קפצתי אל השוחה וזרקתי עוד שני רימונים „לבריאות". וזה הספיק להם. היו שם שנים או שלושה ערבים.

ברגע שג׳ינג׳י סיים סיפורו, ניגשו לשוחה שלושה ערבים. שני גברים וזקנה. הזקנה עמדה דומעת ושני הערבים הרכינו ראש לפני השוחה והחליפו מלים בודדות. ידע מינימלי של ערבית מבית הספר התיכון עזר לי להבין את המלים. הערבי אמר: „כאן הוא נהרג".

מענין, איזה צירוף מקרים.

ליד אחת הסימטאות הצרות אנו נעצרים. בפתח הסמטה עומדת מכונית פלימוט מהודרת. ג׳ינג׳י מצביע ואומר: „לסימטה הזו קראנו „סימטת המיות". הרבה חבר׳ה טובים נפלו כאן. ממול לסמטה, נהרג יהושע דיאמנט ז"ל.

וכך תוך הסתערות וירי, ריצה מהירה וזהירה הגענו ליעד וממנו יצאנו ופרצנו דרך שער האריות לכותל המערבי".

ועל הפריצה דרך שער האריות מספר שמיל בפשטות רבה: „נכנסנו דרך השער. קיבלנו הוראות לא לירות בשטח אלא אם כן יש התנגדות. ובאמת, לגיונר אחד ירה מעל אחד המסגדים. צרור חיסל אותו. ולאחר מכן — בריצה חסרת מעצורים אל הכותל המערבי".

הלילה ירד על ירושלים. לילה המשרה אוירה של עצב בסמטאות, אוירה של יגון עולמים על אמהות הפוקדות את השלטים הקטנים התקועים פה ושם: „כאן נפל יהודה... כאן נפל צבי..."

לילה של ירושלים העתיקה. ירושלים של הצנחנים, ירושלים שנעתקה מאתנו למשך עשרים שנה וחזרה אלינו עולמית, ירושלים.

בתכנית

ביום ג׳, י״א מרחשון תשכ״ח (13.11.67),
„הרב על בעיות הזמן"
יצרה: הרב ישראל לאו
על הנושא: **„קירוב רחוקים כיצד?"**

* * *

ביום ד׳, י״ב מרחשון תשכ״ח (15.11.67)
„אנו מראיינים"
המראיין: **אלימלך רם** — „קול ישראל"
המרואיינים:

- ח״כ עו״ד **ש. כהן צידון** ✶ **רפאל הלפרין**
- **סמי עטיה** ידידו של נאצר ✶ **א. בן חנן**, על אלי כהן
- יציאת מצרים 1967 ✶ **מ. הכהן**, אבנים מספרות
- **שינדלר י.**, צל״ש **מרבין** ✶ **נחמיאס ובתו**, טלפתיה
- העתונאית **אביבה סטן**

התחלת התוכניות בשעה 20.30 בדיוק.

רח׳ אחד העם 108 ת״א

פרופ׳ א. הראל פיש

למען ארץ ישראל השלמה

לא כמו כל העמים עם ישראל. מראשית הציונות חלמנו על הקמת מדינת היהודים אשר באמצעותה נגשים את יעודנו ההיסטורי, ובכל זאת הגענו למה שהגענו כמי שכפאו שד. לעצם הקמת המדינה לא היינו מגיעים לולא הדחף הרגשי של השואה אשר לא השאירה לנו ברירה אלא לדרוש מיד את עצמאותנו הלאומית. לקיבוץ גלויות במימדים כה גדולים לא היינו מגיעים לולא הגירושים והרדיפות בכל אתר ואתר, וגם להרחבת גבולותינו עד כדי גבולות ארץ ישראל המקוריים, לזאת הגענו עכשיו כאילו בעל כורחנו כאשר אויבינו מסביב כפו עלינו מלחמה ואנחנו היססנו עד לרגע האחרון אם לקבל את האתגר אם לא.

ברם כשעם ישראל מתקדם צעד אחר צעד לקראת עתידו, כפי שראינו במשך ארבעים שנה ויותר, מרגיש הוא בדיעבד את משמעות הדברים, ואז נשכח האספקט של אונס, ובא לביטוי הרצון הלאומי, בחינת „ובחרת בחיים". אנו רואים את כל ההתפתחות ההיסטורית הזאת כתהליך של הגשמה עצמית. החכמים הבחינו באותה דו־משמעות בצעדינו הראשונים בהיסטוריה. אין ספק שקבלת עול התורה היתה משום גילוי רצון הפרט והכלל („נעשה ונשמע"), אבל נאמר בגמרא שבזמן מתן תורה „כפה עליהם הר כגיגית". ואין זו אגדה אלא פירוש מדוייק של הפרק המתאר את המפגש בהר סיני, עם כל האיום וההפחדה שהיו בו — „כל הנוגע בהר מות יומת... ויחרד כל העם אשר במחנה... וירא העם וינועו... וכו׳" תודעת האיום והפחד שייכת לפשוטו של המקרא, וכן תודעת הבחירה „החופשית", והמצב הדיאלקטי הזה הוא הנותן את הבסיס המוסרי לברית בין ישראל למקום. המסד המוסרי לחובות המוטלות על ישראל בתחום שמירת המצוות הוא באקט של הרצון, והמסד המוסרי לישועות הגדולות אשר אנו זכינו בהן מיד האלוהים הוא בזה שלא רצנו אחריהן אלא נושענו כאילו באונס, בהסח הדעת. הישועה הגדולה שבאה בהיסח הדעת מחייבת יותר, וקוראת לנו לזרוק את הכלים והמושגים השונים ולהתרכז רק ביעד החדש, כי גזרה היא.

כשהגענו בשנת 1948 למדינה בעלת עצמאות מלאה זרקנו את המושג המעורפל של „בית לאומי" אף על פי שהסתפקנו בו במשך הרבה שנים וראינו בו אידיאל נעלה. אבל ההיסטוריה לימדה אותנו כאילו בעל כורחנו שקהילה מחורסרת עצמאות לאומית לא תספיק. אמנם נשארו כמה וכמה „אידיאליסטיים" שדבקו עוד ברעיונות ישנים (כגון דו־לאומיות, חסות האו״ם, מושבה בריטית) אבל אלה נשארו בצדדי הדרכים וההיסטוריה עברה עליהם. אותו דבר קרה בקשר לגבולות מדינת ישראל של 1948. הרבה מאוד ראו באלה מסגרת מתאימה לחיים לאומיים עשירים, אבל ההיסטוריה עברה עליהם והראתה לנו, כאילו בעל כורחנו, את ארץ ישראל השלמה שהיא הבסיס הטריטוריאלי, המדיני, הבטחוני, ואפילו הרוחני לקיומנו. ובפחות מזה אי אפשר כבר להסתפק. את המושג ארץ ישראל הקטנה אנו זורקים ככלי אשר אין שימוש בו ואליו אין דרך חזרה. להיפך אנו מתפלאים כיצד במשך עשרים שנה סבלנו את המצב הבלתי נסבל, של עיר ירושלים החצוייה, וארץ שהיא חטיבה אחת שלמה מחולקת לשלושה או ארבעה חלקים. כל ילד יודע ששכם וחברון שייכות לארץ ישראל לא פחות מאשר תל־אביב וחיפה, וכל בן דעת יודע שבלעדי המים המתוקים בלב הארץ — היינו מקורות הירדן וכל בקעת הירדן, ומוצאות המים המלוחים המקשרות אותנו עם העולם הגדול (הים התיכון וים סוף) אין כושר קיום לארץ זו. ובכל זאת המחדלים האלה לא הובהרו לנו עד שבאו אויבינו והוכיחו לנו את הדברים בבהירות. לא כן עמים אחרים. האמריקנים הלבנים חדרו מערבה לפני מאה שנים בצורה תכליתית ומתוך הכרה ברורה ביעודם. בדרכם לאוקיאנוס המערבי השמידו את האוכלוסיה האינדיאנית אשר עמדה להם בדרך. אנחנו השגנו מה שהשגנו בצורה אחרת. ברחנו (כמו יונה הנביא) מהיעוד שהוטל עלינו. מזה שגם גישתנו לא היתה בעיקרה גישה אגר־

פרופ׳ א. הראל פיש

סיבית, ומכאן הבסיס הרוחני והמוסרי לתוכניתנו הפוליטית, והסימן לכך שלא השמדנו את הערבים ואין לנו תוכנית לעשות זאת. במקום זה סבלנו ונסבול את הדרשות של העמים המטיפים לנו תמיד מוסר בענין מה שאנו חייבים לעשות עבור הפליטים הרעבים. בין העמים האלה רובם ככולם (כמו האמריקאים) לא השאירו הרבה פליטים בחיים בזמן שהם כבשו את ארצם מהתושבים שהיו לפניהם.

הרקע הפסיכולוגי והרוחני המיוחד של „התפשטות" עם ישראל מסביר גם את ההרכב המיוחד של מה שנקרא „התנועה" למען ארץ ישראל השלמה". בכל ארץ ישנן קבוצות של לאומניים קיצוניים אשר כל מאווים הוא להתפשטות ולהשתלטות. לא כן אצלנו שהתרחקות הגבולות היתה דבר אשר לא עמלנו בו, והיא באה עלינו ממש כצו מאת שר ההיסטוריה. לא יקשה ליהודי המאמין לתרגם את הדו־שיח הזה עם ההיסטוריה במונחים של עם ברית אשר כל צעדיו מתנהלים על פי ההשגחה. אבל גם יהודים שאינם מאמינים רואים במאורעות האחרונים משום צו מחייב, הם אינם מרגישים שכאן יש הזדמנות להתפארות ולהשתלטות, אלא שכאן יש תפקיד היסטורי. אחריות עצומה כלפי הדורות שבאו לפנינו והדורות שיבואו אחרינו, ואין אנו בני חורין להתפטר ממנה.

לממשלה אין זכות לוותר

מי שיבדוק את רשימת החותמים על הצהרת התנועה כפי שהיא פורסמה בעיתונות ב״ז באלול ש.ז. יווכח לדעת שמלבד ה„פטריוטים" המושבעים כגון המשורר א.צ. גרינברג וד״ר ישראל אלדד אשר תמיד דגלו בענין מלכות ישראל השלמה, ומלבד אנשי ביטחון כמו האלוף יפה ו־האלוף טולקובסקי הרואים את הענין אילי ממבט ראות „מקצועית", רוב הרשימה מורכבת מאנשים אשר המושג „ארץ ישראל השלמה" לא העסיק אותם במיוחד במשך שנים — סופרים כגון חיים הזז, ש״י עגנון משה שמיר ונתן אלתרמן, אנשי התישבות מהקיבוץ הדתי והקיבוץ המאוחד, רבנים, אנשי עסקים ואנשי רוח (ביניהם שלושה פרופיסורים מבר־אילן). אין פה משום לאומניות קיצונית, אבל יש פה משום התעוררות ותגובה למצב החדש אשר נוצר מחמת הנצחון הגדול. הדבר הזה מחייב ומביא להכרה מחודשת בעצם משמעות הציונות. אנו רואים בדעבד לאן כל התהליך של שיבת ציון מוביל בהכרח. הוא מוביל לעם שלם ולארץ שלמה. לא במקרה בולטים בשורות התנועה סופרים ומשוררים. המפגה החדש בחיי עמנו הוא מהדברים אשר דווקא הדמיון תופס אותם. בחזרתנו לעיר האבות חברון, לירושלים ה־עתיקה, למקורות עמנו בגבולותיו ההיס־טוריים יש משום הרחבת הלב הפעלת הדמיון שנרדם במשך אלפי שנים. אנו מוזמנים למשימה רוחנית חדשה אשר שורשיה בעבר אבל פירותיה בעתיד.

הצהרת התנועה כוללת גם יסוד מהפכני המהווה חידוש גדול בהתחשב עם הגוון הקונסטרוקטיבי של החותמים. הם מודיעים שלדעתם „שום ממשלה בישראל אינה זכאית לוותר על שלמות הארץ" המשתמע מהדברים האלה ברור. אם תחליט הממשלה על נסיגות משטחי ארץ ישראל המשוחררים, לא תהיה החלטה כזאת בעלת תוקף, כי אין לממשלה זכות לעשות זאת.

מנסחי המילים האלה אינם חמומי מוח ומסוג המורדים בחברה. ובכל זאת יש בדברים האלה רמז למרי ציבורי, לאי־ציות אפשרי להחלטה של ממשלה חוקית. מנין ההעזה הזאת, הנכונות להתנגד להליכים חוקיים של החברה הדמוקרטית? ברור שיש פה משום הכרה בחוקי יסוד של עם ישראל אשר אינם ניתנים לשיקול דעת של אף ממשלה או של אף שלטון. ארץ ישראל השלמה שייכת לאותם צווים יסודיים הקודמים לכל ממשלה, כמו גם ענין קיבוץ גלויות. אין הממשלה מחליטה על זה, היא רק מבצעת חוק אשר שייך ליסודות ההיסטוריה של עמנו. ולפי הכלל הזה אין בהצהרה של החותמים האלה משום מרד אלא משום הצבעה על אותם היסודות אשר עליהם מושתתים חיינו כעם, ואין באפשרותנו לשנותם, בחינת „מושבע ועומד מהר סיני". ובהכרה זו לא חסר המומנט הדתי המובהק אף על פי ששם ה׳ אינו נזכר בתוכה.

ועד פעולה של סטודנטים למען עליה

נשאלתי פעמים רבות מה יכול הדור הצעיר, ובמיוחד הדור הלומד, לעשות כדי לקדם את תוכנית „התנועה למען ארץ ישראל השלמה"? נדמה לי שבשלב הזה אין צורך במצעדי מחאה בדומה לסטודנטים אמריקנים המוחים נגד מלחמת ויאטנם וכדומה. אין המצב הפוליטי מחייב פעילות מדינית כזאת, אף על פי שבנסיבות מסויימות תוכל תופעה כזאת להיות לגמרי לגטימית. אבל לסטודנטים באוניברסיטאות בארץ יש כרגע תפקיד הרבה יותר חיובי וקונסטרוקטיבי. אני מתכוון לענין התישבות וקליטת עולים אשר בלעדי שני הדברים האלה אין טעם לדבר על פעילות פוליטית למען ארץ ישראל השלמה.

בימים אלה מתארגן במכללות ובמיוחד באוניברסיטת תל־אביב מה שנקרא „ועד פעולה של סטודנטים למען עליה". הועד הזה מטפל באופן ישיר בבעיות יישוב האיזורים החדשים בארץ על ידי עולים צעירים (מסוג המתנדבים שהיו פה במשך הקיץ ואשר חלק מהם חושב להישאר או לחזור) ועל ידי צעירים ישראליים שיעבדו ביחד אתם. בניגוד למוסכמות בחברה הישראלית לפני המלחמה אין פניהם ליישוב חקלאי אלא ליישוב עירוני ולהקמת מפעלים מדעיים ותעשייתיים בהתאם להכשרתם המקצועית. מי שבא במגע עם סטודנטים אלה ובצעירים בין המתנדבים החושבים כמותם יתרשם מגישתם המעשית ומרצונם העז להגשים את תוכניתם.

אין ספק שפה אנו עומדים לפני תופעה של חלוציות חדשה אשר בתנופתה ובכוח היוזמה שבה לא תיפול מרמת החלוציות של הדורות שקדמו להם בבניית הארץ. אבל הכלים והמטרות הינם שונים, וספק גדול אם התנועה הציונית והסוכנות היהודית תוכלנה לשמש כלי מתאים לשאיפות החדשות ולהלך הרוח בין הדור הזה.

טוב יהיה אם תנועת העליה הזאת תמצא הד גם בין תלמידי אוניברסיטה בר־אילן. אין ספק שאפשרויותיהם של הסטודנטים שלנו בתחום זה אינן פחותות מאלה של תלמידי מכללות אחרות.

זכות גדולה נודעת לנוער הדתי בארץ שידע להילחם בעד ישובה מחדש של גוש עציון, נקודת ההתישבות הראשונה באיזורים המשוחררים במלחמת ששת הימים. ההצלחה הזאת מוכיחה שרצון עז וכוח התמסרות יכולים בסופו של דבר להתגבר על התנגדות מצד השלטון ועל אדישות מצד אירגוני ההתישבות הוותיקים. בעקבות אנשי גוש עציון צריכות לבוא קבוצות אחרות של מתיישבים דתיים הן בתחום החקלאות והן בתחום ההתישבות העירונית שיקימו מוסדות ומפעלים בכל אתר ואתר, ובמיוחד יביאו אתם את רוח התורה אשר היא הערובה לנו שלעולם לא נגורש שוב מנחלתנו, ושמעתה נשב בבטחה בערי אלוהינו, ונהפוך שם לעם גדול ורב.

מלחמת ששת הימים הדליקה בהם את הזיק. „מקומי שם בישראל ולא כאן", חשב כל אחד בלבו ועבר לביצוע ההחלטה. על אחדים השפיעו חבריהם. בסוף חודש יוני ובתחילת יולי מצאו עצמם אלפי צעירים יהודים מכל העולם בישראל. פעולתם לוותה התלהבות רבה בעולם היהודי ואילו כאן בארץ קשתה על המוסדות, עבודת הטיפול בצעירים אלו. „המתנדבים" — קראו להם בסלנג, והשם נתקבל — אך הם עצמם לא הרגישו כי הם מתקבלים. כי לעם היושב בארץ יש רצון לקבלם ולהחזיקם.

„שעתו היפה של העם היהודי", כינה מישהו את התנועה הזו. ראשי האוניברסיטה לא רצו להחמיץ את השעה ופנו למלאכה. הרעיון המרכזי היה להגיע אל קבוצות מתנדבים ולהשפיע עליהם להאריך שהותם בארץ. בשבת פרשת „נחמו" התאספו ב־אוניברסיטה 150 מתנדבים ומתנדבות מ־רחבי העולם. כאן נפגשו הם עם סטו־דנטים של „בר־אילן" ובמשך השבת שמעו הרצאות מפי ראשי האוניברסיטה כש־הדגש הושם דוקא על שילובם עם סטו־דנטים ילידי הארץ או תושביה.

אולפן בינלאומי

הצלחתה הבלתי משוערת של שבת זו דחפה את ראשי האוניברסיטה לביצוע הח־לטה נוספת. הקמתו של אולפן מזורז אך בעל רמת לימודים נאותה להכנת הסטודנטים־המתנדבים לקראת לימוד באו־ניברסיטה. מודעות פורסמו בעתונות על אולפן זה וכן יצא הרב שינדלר לרכוזי הסטודנטים־המתנדבים במשקים ובמרכזי נוער לבשר להם על הקמת האולפן. בד בבד עם פעולות אלה פ־רסמה הנהלת „בר־אילן" את החלטתה שכל מתנדב אשר ישאר ללמוד בארץ יזכה לשנת לימודים חינם באוניברסיטה „בר־אילן".

תוך זמן קצר התדפקו על שערי האוני־ברסיטה למעלה ממאה מתנדבים ומתנדבות. קשת רחבה ומגוונת מרחבי העולם, וביקשו להתקבל לאולפן. בראש צוות המטפלים באולפן הועמד הד"ר טוביה בר־אילן. לאחר ברירת המועמדים „לא חלילה מתוך רצון לנסות מישהו אלא לאור הצורך לקבוע סטנדרט מסוים שיאפשר קיום לימודים ב־מקצועות השונים" — אומרים אנשי הצוות, נותרו לתחילת הלימודים 26 בנות ו־14 בנים.

בבוקר היום הראשון ללמודי באולפן, מספר אלי וינוגרד, לא ידעתי כיצד אוכל למלא את תפקידי כמדריך־מרכז לאולפן זה. 40 התלמידים כללו קשת מגוונת ביותר של מנהגים, אורח חיים, שפות ועוד. ה־פזורה היהודית היתה מיוצגת כולה באולפן זה. הודו ופרס וארגנטינה וצ'ילה, דנמרק ודרום אפריקה. דומני כי מלבד אוסטרליה היו לנו תלמידים מכל קצווי תבל.

דוקא מצב זה הוא שיחד את האולפן

> לעזרת העם! לעזרת העם!
> במה? אל תשאלו באשר נמצאה!
> וילקטו אלינו מקדם עד־ידם
> חיל גדול לעזרת העם!
> ח.נ. ביאליק — „למתנדבים בעם"

מאת: צבי פרידמן

וגרם להצלחתו אומר יוחנן (אדי) סגל מ־אירלנד. אדי בן ה־19 מתקשה עדין בעברית „הייתי בקבוצה הנמוכה לעברית" — הוא אומר ומחייך, בשעה שנכנסתי לכאן ביום הראשון לאולפן פניתי אל הבחור הראשון שבא מולי באנגלית אך הבחור הביט בי והלך הלאה לדרכו. השפה היחידה. שבה הותר הדיבור באולפן היתה עברית. החני־כים אמנם התקשו, אך הבינו כי זו הדרך.

אין בעיות משמעת

סדר היום באולפן היה דחוס ביותר. מש־עת בוקר מוקדמת בה נערכה תפילה בציבור, ועד לשעת לילה מאוחרת בה נערכה לרוב פעילות חברתית היו תלמידי האולפן עסו־קים. למדו עברית, למדו היסטוריה של א"י, גיאוגרפיה של הארץ, שעורים ב־תנ"ך ועוד. יוחנן סגל סבור כי צורה זו היתה בלתי מוצלחת לחברים דוגמתו ש־הידע הבסיסי שלהם בעברית היה כה קטן.

הנהלת האוניברסיטה לא חסכה כל מאמץ להצלחת האולפן. המתנדבים נתבקשו רק אחת... ללמוד. מספר אלי: התלמידים הם ב־עלי מטען כללי רחב שידעו היטב מה הם מחפשים כאן ומהי מטרתם. חלקם באו מצו־ידים בידע כל שהוא בעברית ואילו אחרים חסרו ידע זה. בתחילה הם נתקשו בלמודים אך המאמץ המשותף דירבן אותם.

לא היו במשך כל זמן האולפן בעיות משמעתיות. לתלמידים הוברר כי מטרת ה־אולפן היא הכנתם לקראת הלימודים באו־ניברסיטה וכל אחד יחס לזה את מידת ההשיבות המתאימה".

אולה מדנמרק היא בת יחידה והוריה לא ששו במיוחד לעלותה ארצה. אולה היתה בישראל לפני שנתיים ונאלצה לחזור עקב קשיי הסתגלות. לאחר המלחמה חזרה לכאן שנית והפעם, אנו מקוה כדי להשאר ל־תמיד. „שהותי באולפן והצטרפותי לבר־אילן" היא אומרת „הקנו לי בטחון עצמי שקודם כה חסר לי. באולפן הכרתי צעי־רים כמוני מכל העולם אשר עזבו שם את הוריהם, אחיהם וידידיהם ובאו לכאן. העובדה שכולנו באנו בגלל ענין משותף הקלה עלינו באולפן. שפה משותפת לא היתה לנו ולכן הפכה העברית שהיתה פחות ידועה מכל השפות לכל אחד מאתנו, לשפה יחידה בה יכולנו לדבר זה עם זה".

להיות מיד „סברה"

היום. כשאני רואה אותם מהלכים בין צבור תלמידי „בר־אילן", אומר אלי, אני ממש נהנה. במסיבת הסיום שערכו תלמידי באולפן הם הופיעו במערכונים פרי עטם מהווי האולפן ומהווי ארצות מולדתם. שעות רבות הוקדשו לנושא הפזורה בו ספרו איש לרעהו על ארץ מולדתם, מנהגיהם, ז־קהילה היהודית במקום ועוד.

„בשעה שעלינו ארצה" אומרים יוחנן ו־אולה „ידענו כי זו השעה בה צריכים אנו להיות כאן. איש לא ביקש מאתנו לומר האם נתמיד לשהות כאן. נתבקשנו רק ל־הבטיח כי נהייה כאן תקופה מינימלית. ועתה עם סיום תקופת הלמודים באולפן ותחילת שנת הלמודים באוניברסיטה ברור לנו כי נשאר כאן לפחות שנה", ואולה מיד מו־סיפה „ואני אשאר כאן לתמיד". אולם.. אומר יוחנן קצת בהיסוס דבר אחד הכואב לי ולחברי אם כי ממעטים אנו לדבר עליו. דבר זה הוא השאלה הטורדנית, האם בתוך עמי אני יושב? אין לי ספק שזהו מקומי אבל קשה לי מאד להבין את הסטודנטים ילידי הארץ או אלה הדרים כאן מזמן. יחסם הוא משונה מאד. אין הם עושים צעדים להתקרב אלינו וללמוד מעט על דרך חיינו, אלא קיימת בי ההרגשה כי להם יקל ואף יטב אם מיד גם אני אהיה כזה „סברה". אם אני פונה אל מישהו שיעזור לי בענין למודי כל שהוא אני זוכה לעזרה, אולם עד כה לא קרה ש־יפנה אלי סטודנט ויציע בעצמו את עזרתו. אני וחברי באנו כיון שהרגשנו צורך ל־בוא ומעונינים אנו ששכרנו יהיה זה ש־נראה כי מעונינים בנו. נראה לי כי יש צורך ליזום פעולה ולכל סטודנט מת־נדב או בן חו"ל שבא במסגרת אחרת להכיר משפחה של סטודנט מקומי אשר יהיו כעין מאמצים".

שגרירים מתנדבים

במסגרת האולפן לא נתאפשרה הכרות מספקת עם תושבי הארץ אלא באותן שב־תות אירוח שנערכו ע"י רשות המתנדבים. 40 מתנדבים מארצות שונות החלו לימודיהם באולפן ו־38 מהם סיימו את האולפן. מ־השתים שנשרו האחת עברה לביה"ס ל־אחיות ואילו האחרת הוזעקה הביתה אל מיטת אביה החולה. הנותרים נשארו כולם בארץ. עתה מנסים הם למצוא את מקומם במסגרת היותר רחבה. „צעירים אלו הם חומר ממש נפלא" אומר אלי „ואני בטוח כי תשומת לב אליהם גם עכשיו תביא לכך שרובם ישארו כאן". אם אנחנו נשאר מוסיפים הם ואומרים, הרי יש לשער כי גם אחינו ואחיותנו ישאפו לעלות, ואולי נצליח לגרום כי גם הורינו יתחילו ל־הרהר בנושא.

ואילו אלה אשר מסיבות שונות לא ישארו אלא ישובו, קרוב לוודאי שהם יהיו שגרירים־מתנדבים של מדינת ישראל בכלל ושל „בר־אילן" בפרט, כי אכן ראויה הפעם האוניברסיטה ל„יישר־כח".

מהווי המתנדבים: בתמונה הראשונה מימין מעביר המדריך־המרכז אלי וינוגרד שיחה למתנדבים. הם מהוים מסגרת מיו־חדת של בני חו"ל. עתה מנסים לשלב אותם בפעולות אמוץ עם סטודנטים מישראל. בתמונה משמאל: נראים בני הקבוצה, חלקם בתלבושת האמריקאית הטפוסית כשהם עוזבים את בנין הפיסיקה בו קיבלו את אחת מהרצאותיהם במסגרת האולפן המיוחד, שאורגן ע"י הנהלת האוניברסיטה. כדאי להיות מתנדב.

יו"ר הסתדרות הסטודנטים איצ'ו גולדשטין

על מקומה של הסתדרות הסטו' במערך האוניברסיטה על היחסים בין ההנהלה לבין ההסתדרות ועוד ...

שאלה: **באיזה מקום עומדת הסתדרות הסטודנטים „במערך" האוניברסיטה!?**

איצ'ו: ענין זה ניתן לסקירה מנקודת הראות של הנהלת האוניברסיטה ומנקודת הראות של הסתדרות הסטודנטים. מבחינת האספקט של האוניברסיטה יש להבחין בין הלכה למעשה. להלכה מיצגת ההסתדרות בעיני ההנהלה את ציבור הסטודנטים בכל בעיותיהם, אך למעשה מתוך המגע היומיומי עם הנהלת האוניברסיטה ניכרת גישה שונה.

דרישתה העיקרית של ההסתדרות היא שההנהלה תשמע את הבעיות ותתיחס אליהן ע"י פתרונן ומניעתן של תופעות דומות בעתיד. אך האוניברסיטה נוקטת בדרך אחרת. במקרה הטוב היא מסתפקת בתיקון הבעיה הקונקרקטית המידית (באשר מופעל עליה לחץ) ובדרך כלל מסתפקת בהבטחות בלבד. לדרישתה העקרונית של ההסתדרות לא תוכל ההנהלה להגיע במבנה המנהלי הנוכחי. מכאן גם התשובה לשאלה כיצד רואה האוניברסיטה את הסתדרות הסטודנטים. להתעלם כליל אין היא יכולה אך היא מסתפקת בשמיעה ובהבטחה פאסיבית, שמהלך ביצועה מתעכב לזמן־מה או, לעיתים, לתמיד.

מקומה של ההסתדרות מנקודת הראות של הסטודנט הוא פונקציה ישירה של יחסה של ההנהלה למוסד המיצג אותו, באשר כל סטודנט מעונין בגוף חזק ובעל עצמה, אשר יוכל לייצג אותו בפני ההנהלה ולהביא את דברו בפניה. מכאן שתי הגישות השונות. אשר להסתדרות הסטודנטים עצמה הריהי יודעת את מקומה המדויק והיא תוכיח זאת.

שאלה: כיצד מוכנה ההסתדרות לקלוט את הגדול במספרם של הסטודנטים באוניברסיטה.

תשובה: בעית קליטת הסטודנטים באוניברסיטה צריכה להדאיג יותר את הנהלת האוניברסיטה מאשר את ההסתדרות וככל שהם ישכילו לעשות זאת יקל הדבר על הסתדרות הסטודנטים. באשר לנו, הרי שחזינו מראש את הגדול המספרי של הסטודנטים וע"כ הכנו עצמינו לקליטתם. הבעיה שמתעוררת בד"כ היא בתחילת שנה"ל ולזאת מצאנו פתרונות שונים. בין ע"י הוצאת חוברת „ידען לסטודנט" ובין ע"י החלפת נושאי תפקידים שונים בתקופה, שדברים מסוימים יזוזו. יותר מכל הרינו דואגים שחברי הועד ימצאו מכסימום שעות בהסתדרות במתן אינפורמציה מקצועית לסטודנטים וכן בעזרה בכל אשר ידרש. נוסף על־כך שוכללו שיטות העבודה בשכפול ובקרוב יקבל המפעל אופי חדש, מחנות ספרים לבית הוצאה לאור. אך למרות כל זאת עלינו לזכור שהתנאים האוביקטיבים מצירים את צעדינו ומפריעים בפיתוח ובשיפור המצב. המבנים עדיין נשארו כפי שהיו בשנים קודמות, אשר כבר אז לא ענו על הדרישות. פרט נוסף ואולי החשוב ביותר הוא שמספר הסטודנטים המתנדבים לעבודות הציבור הולך וקטן. יש בדבר זה כדי להדאיג.

שאלה: מה הם תכניות הפעילות לקראת השנה הבאה.

איצ'ו: תכניות קימות זה זמן רב והיו קימות גם בשנים קודמות, **אך תנאי עיקרי לפעילות הינה השתתפות הפעילה של הסטודנטים עצמם.**

השנה נשים את הדגש בעניני הפנים. בשנה שעברה הפעלנו לחץ מרוכז בכוון זה והשנה אין אנחנו מתכוננים להרפות ובר־צונינו לראות את פירות המאבק עוד בקדנציה הנוכחית.

בשטח התרבות יהיו שינויים רדיקלים. נפתח חוגים, כגון: להקת מחול שתיצג את האוניברסיטה. להקה דרמטית וכן נשכלל

את החוגים הקיימים. במוצאי שבתות נארגן פעולות חברתיות במסגרת מועדון אשר יפעל באופן קבוע. דגש מיוחד יושם על פיתוח רגישותו האמנותית של הסטודנט בציור, פסול ומוסיקה.

נשים דגש רב על מציאת עבודה לסטודנטים. כבר היום עומדים אנו בסיומו של משא ומתן עם משרד העבודה על הקצבת סכומים למחקר שבו יועסקו מאות סטודנטים במשך השנה. גם האוניברסיטה הבטיחה מצדה להעסיק מספר גדול יותר של סטודנטים ולתת עדיפות לסטודנטים בכל עבודה בשטח האוניברסיטה.

קרן ההלואות שלנו תגדל בקרוב בסכומים ניכרים. סודנטים יוכלו להעזר בקרן זה והדבר יקל על סטודנטים נזקקים.

שאלה: ישנן טענות כנגד ההסתדרות כי היא אינה ממלאת את תפקידיה ואת יעודה בהיותה מתרכזת בעיקר בעבודות הטכניות ומזניחה את תפקידיה החברתיים והתרבותיים. מהו יעודה של הסתדרות הסטודנטים ומהן תפקידיה והאם לדעתך היא ממלאת את יעודה?

איצ'ו: אתייחס דוקא לסיפא של השאלה ומכאן תתברר גם הרישא שלה. את יעודה של ההסתדרות נוכל לראות בצורה לאקונית בתקנון האגודה. להסתד' שני תפקידים עיקריים כאחד: מתן **שרותים** לסטודנטים כגוף המיצג אותו בפני האוניברסיטה (בעיות פנים, עניני משרד ומזכירות, עבודה, דיור וכיוצא באלה), ובפני מוסדות חוץ. גם פעילות חברתית אתה יכול לכלול במונח שרותים במובנו הרחב יותר, אלא שמדרך פעילות כזו אתה יוצא אל המשור האחר של הפעילות והיא ארגונם של הסטודנטים. נניח ליצירת אתגרים. אשר שומה עלינו להשתלט עליהם. נכון הדבר שאנו מתרכזים בצד הטכני וזוהי גם התביעה המרכזית של הסטודנטים, מאחר וזוהי הבעיה המידית, שיש לפתרה. גם סיפוק צרכי הסטודנט הוא מעבר לכוחותיה של הסת' הסטו' במבנה הנוכחי ובגבולות התקציב השנתי שלה. לעומת זאת, בשטח זה יש דפוסי פעולה קימים ועל נושאי התפקידים למלא אותם תוכן מוגדר. לעומת זאת הטיפול בצד האחר, הרעיוני יותר של ההסת' תלוי בכושרם האישי של הנבחרים ובמידת נכונותם לפרוק את המעמס הטכני הכבד המוטל על מספר מצומצם של נושאי תפקידים. בתחילת השנה אין בכוחנו להשתחרר מז המטלה הטכנית ולהפנות לצדדים האחרים.

מצד שני לא נכון הוא כי קיימת הזנחה. הקרובים אלינו יכולים להוכח ברשת הענפה של קוי הפעולה שהחלנו בטויתה. אנו מבקשים מציבור הסטודנטים להעניק לנו אשראי מספיק עם תחילת השנה ואנו מאמינים שנוכל להוכיח את עצמנו. לא נוכל לעשות זאת כמובן אם האדישות תמשך. פעילות ההסתדרות היא תמיד פונקציה של התענינות הסטודנט וערנותו.

שאלה: האם אינך סבור כי ההסתדרות הסרה עוצמה מספקת כדי להתמודד עם שלטונות האוניברסיטה בתחמה תחומים לזכויותיו של הסטודנט במוסד?

איצ'ו: השאלה מדברת על „עוצמה מספקת". ואני מבין כי עוצמה פירושה הפעלת אמצעים דרסטיים. למעשה פעולותיה של ההסתדרות בתחום זה אינן נמדדות לפי העוצמה שיש בידה, אלא בצורה שהיא תשכיל לפתור בעיות ללא עוצמה, אלא בדרך דיפלומטית השקטה. **אם כי לאור התדרדרות היחסים בין הנהלת האוניברסיטה לבין הסטודנטים, הבאה לידי ביטוי בפגיעות החוזרות ונשנות בזכויות הסטודנט ובחוסר הנכונות המספקת לפתור את הבעיות הגיעה השעה להראות קצת גם עוצמה בצורה הלא־מקובלת, הסטואציה, שתווצר תוליד אולי שינויים דרסטיים במבנה המנהלה ובגשתה, דבר שהוא צו השעה. אלא שכאן הנקודה בה אנו מתחבטים ומתלבטים. מתוך ראיה אחראית ובוגרת של אקט קיצוני זה.** אך עלינו לזכור כי כל מעשה שייעשה, יעשה ע"י סטודנטים והנהלת האוניברסיטה יודעת זאת בבירור.

שאלה: כיצד חושבת ההסתדרות לפעול לשפור הטיפול הכושל בסטודנט ע"י המזכירות האקדימית ושלטונות האוניברסיטה.

איצ'ו: לטובת הענין לא נוכל עתה לגלות את הדברים, למרות שקימות תכניות.

שאלה: מהי עמדתכם בקשר לקבלת סטודנטים חילוניים למוסד?

איצ'ו: הנהלת האוניברסיטת היא המקבלת את הסטודנטים בהתאם לקוים המנחים את ועדת הקבלה. הסתדרות הסטודנטים אינה מתערבת כלל בקבלת סטודנטים לאוניברסיטה, **אלא מתריעה לפעמים על סטיות מן הקוים המנחים.** הסתדרות הסטודנטים רואה בסטודנטים, אשר נקראים חילוניים, סטודנטים שווי זכויות ואף רצויים אם אין הם חורגים מקוי היסוד של הסתדרות הסטודנטים ומתקנות היסוד של האוניברסיטה.

שאלה: האם אין בדעת ההסתדרות להקים ועדות משותפות עם מרצים (או בלעדיהן) לדיון בבעיות המשותפות לסטודנט ולאוניברסיטה (כגון: לימודי חובה. מעמד הסטודנטים וחובותיו, דמות האוניברסיטה וצביונה וכו') כדי לנסות לפתור בעיות אלה בדרך של מצע שאינו עומד בסתירה לזכויותיו של הסטודנט?

תשובה: קיימת ועדה כזו והיא הועדה המשותפת למרצים ולסטודנטים. ועדה זו משותקת במידה מסויימת, אך לאור הנסיבות והבעיות החדשות שעלו תהיה היא נאלצת להתחיל לפעול ביתר שאת. את חשיבותה של הועדה אין צורך לבאר ומשום כך ככל שתקדים לפעול ותרבה להתכנס כן ייטב.

שאלה: האם אינך סבור כי דוקא בשעה זו יש מקום לעורר פעולות התנדבות בקרב הסטודנטים כגון: יציאה למפעלי הסברה בישובי עולים ובקרב המתנדבים, תרומה של שבוע עבודה בשנה על ידי כל סטודנט בישובי עולים ובישובי ספר? האם אין מקום להפוך את אגודת הסטודנטים לגורם במערכת הציבורית במדינה?

איצ'ו: אני מסכים בהחלט לדעתך. בישיבות הנשיאות העלתי בעיות אלה ואני מקוה, שבישיבות הקרובות ידונו תכניות פעולה כאלה, אשר יוגשמו ע"י המכללות השונות. הלואי ונזכה גם למספר מספיק של סטודנטים מתנדבים. נסיון העבר אינו מעודד אותנו ביותר, אך יש לקוות כי המלחמה האחרונה שינתה משהו.

שאלה: כיצד אתה רואה את דמותו של הסטודנט בבר־אילן בפרט ובמדינה בכלל?

איצ'ו: לצערינו הרב הסטודנטים בישראל רחוקים מדמותו של הסטודנט כפי שהיא מצטיירת לפנינו. ראשם ורובם בלימודים והתענינותם בתמורות הזמן פסיבית. אין לומר שהסטודנט הישראלי אינו יודע על המתרחש במדינה ובעולם. דעתו מגובשת היטב אך אין הוא מוכן להוציא מן הכוח אל הפועל את מחשבותיו. הוא עסוק וטרוד בבעיות פרנסה וכיוצא באלה. אמנם העובדה שהסטודנטים הישראלים רציניים יותר מעמיתיהם בשאר ארצות העולם (כפי שרבים טוענים) חיובית ביותר למדינה אך אדישותם לבעיות — פוגמת ופוגעת בתפקיד שעליהם למלא. יש רק לקוות שמאורעות הזמן האחרון יביאו שינוי גם בפעילות הסטודנטיאלית — והתפיסה הכללית אצל הסטודנטים.

באשר לסטודנטים בבר־אילן בודאי שאין הם צריכים להיות שונים מהסטודנטים בשאר המכללות, אך בפניהם גם יעוד דתי. עליהם להיות ערים בשטח נוסף — הוא השטח הדתי.

מבזקים

50% נשארו בחוץ

כ־2500 בקשות הוגשו לפני ועדת הקבלה. דבר זה מסתבר מסכומים שנעשו עם סיום ההרשמה.

לעומת מספרם הרב של הנרשמים לא גדל מספר המקומות הפנויים ורק כמחצית הפונים נתקבלו לאוניברסיטה.

לחץ גדול היה השנה על הפקולטות ל־מדעי הטבע וכן על ביה"ס לעבודה סוציאלית הנכנס עתה לשנתו השניה.

✶

לאחרונה נתקבלו מספר סטודנטים ערביים, אשר עמדו בדרישות המוקדמות. מדי שנה עולה מספרם של הפונים מקרב ה־מעוט הערבי. הנהלת האוניברסיטה עושה כל שביכולתה כדי לקלוט את הסטודנטים הללו.

✶

על מספר מפעלים אשר יעשו בשנה הקרובה באוניברסיטה מספר המנהל הכללי מר מתתיהו אדלר.

עם פתיחת שנת הלימודים, נפתחת הספריה החדשה בבנין ע"ש וורצוילר אשר הושקעו בו כ־3.000.000 ל"י ויוכל לאכסן כ־500.000 כרכים. פתיחת הספריה המורחבת תתן דחיפה רבה ללימוד עצמי במסגרת האוניברסיטה.

במשך תקופת הקיץ הושלמו שתי קומות נוספות לבניני הפנימיה ובכך נתווסף מקום לכ־100 מיטות.

בעוד כחדשיים תסתיים בנייתו של בנין המנהלה, אשר יכלול, אודיטוריום ל־160 איש, הדרים לפרופסורים ומשרדי הנהלה. ומה הלאה? רבות הן האפשרויות. אך קשיים תקציביים מונעים פיתוח מזורז ומהיר יותר.

בחודש הבא יחלו בבנין בי"ס לחנוך אשר יעלה כ־2.000.000 ל"י ואשר נבנה ע"ש מייסד האוניברסיטה ונשיאה הראשון פרופ' פ. חורגין ז"ל. בעוד כ־3 חודשים מתחילים לבנות את „מרכז קנדה" למדעי הטבע, אשר בו יושקעו כ־15 מיליון ל"י, תרומת יהדות קנדה.

אך בכך לא סגי, מיד עם תחילת שנת הלימודים יחלו בהכשרת מרכז ספורט, אשר יכלול אולם התעמלות, בריכת שחיה, מסלולי ריצה ועוד.

מי מכיר, מי יודע?

רבים שואלים עצמם האם קיימת מחלקה בשם מדעי המדינה. בלוח התכניות היא מופיעה כמחלקה למרות שאין היא מוכרת ע"י המועצה להשכלה גבוהה להענקת תארים.

הסטודנטים במחלקה טוענים כי אין כל מקום אליו אפשר לפנות באשר לבעיות המתעוררות במחלקה זו ומטבעם של דברים, שדוקא במחלקה כזו יתעוררו בעיות רבות יותר.

את הקורסים למתמחים אישר השנה איש המזכירות האקדמית באשר מרכז המח' לשעבר, הד"ר סגרה, „עזב" השנה באופן פתיע את האוניברסיטה.

השנה תוגבר צוות המרצים בד"ר בלום מן האוניברסיטה העברית בירושלים, אלא שאין בכך כדי לפתור את בעיות החוג המעורער. השנה נרשמו 50 סטודנטים לסמינריון היחיד שניתן ע"י ד"ר בלום, האחרון מסרב לקבל למעלה מ־20 איש. הבעיה עדיין לא נפתרה. על־כן שואלים האם המחלקה למדעי המדינה עדיין קיימת באוניברסיטה.

נקודות זכות לתרגילרם!?

המחלקה לחנוך פועלת במשך כל תקופת הקיץ וכ־500 מורים עברו בה השתלמויות שונות הנערכות בשתוף עם המחלקות ה־שונות. במסגרת המחלקה לומדים השנה כ־700 סטודנטים בקורסים להכשרת מורים לבתה"ס העל־יסודיים. התכנית כוללת 8 קורסים במשך 4 שנים.

✶

במסגרת המחלקה נתנים תרגילים של שעתיים בשבוע ללא כל הרצאה המלווה אותם. תרגילי חובה אלה אינם מעניקים נקודות. בדרך־כלל נהוג כן. תרגילים מלווים את ההרצאה. נקודות הזכות הנתנות על הקורס „מכסות" גם את התרגילים, אך כאשר נתן תרגיל, שהוא משמש בעצמו יש הצדקה מלאה להעניק נקודות זכות טוענים הסטודנטים במחלקה.

מרכז לחנוך הדתי

המחלקה לחנוך שואפת להיות מרכז מדעי ומכוון של החנוך הדתי במדינה. מספר מחקרים, אשר נערכו לאחרונה ע"י חברי המחלקה מצביעים על כוון זה.

אחד המחקרים, שתוצאותיו עדיין לא סוכמו הוא „הערכים וקיום המצוות ע"י הנוער". מחקר נוסף נערך בנושא „הערכים בהוראת מקצועות תנ"ך, ספרות וטבע" גם כאן עדיין לא נמסרו התוצאות.

מחקר אחר, אשר יש לו השלכה רבה ללמודי היסוד באוניברסיטה דן בהוראת התלמוד בביה"ס הממ"ד. המחקר בוחן את דרך ההוראה ואם נתנת דרך זו לשפור וכיצד, האם יש ליצור מלון מיוחד, השפעת הלימוד ובאיזו מידה מוכן התלמיד, בגילים השונים, ללימוד התלמוד.

מחקר זה, שהוזמן ע"י משרד החנוך ואשר סכומו כבר הושלם ע"י המחלקה עשוי להביא לשינויה של תכנית הלמודים בתלמוד ולשינוי דרך ההוראה של המקצוע.

מחקרי המחלקה ממומנים בחלקם הגדול ע"י משרד החנוך הרואה בהם אפשרות לטפוח רמת הלמוד ורמת החנוך בארץ.

חניכות

שיטה חדשה הונהגה במחלקה לחנוך. השיטה קרויה „חניכות". מעתה יהיה מעקב אחר כל מסיימי המחלקה לשם יעוץ ולשם פתרון בעיותיו. צוות יועצים קבוע בראשותו של הד"ר גלנץ יעמוד לרשות מסיימי המחלקה בפתרון הבעיות אשר בהם הוא נתקל בשטח עבודתו המעשית. כן ידריך אותו בצעדיו הראשוניים בשדה החנוך.

לא אפשרו קליטת סטו'

כ־100 סטודנטים חדשים מצטרפים השנה למחלקה לפסיכולוגיה במקצוע ראשי, 20 סטודנטים כמקצוע משני ו־18 סטודנטים הם מתנדבים.

למעשה הכינה עצמה המחלקה לקליטת מספר רב יותר של תלמידים, אך הנהלת האוניברסיטה אשר נטלה חלק מבנין המחלקה, לא איפשרה קליטתם של 160 נוספים.

התמחות

במסגרת המחלקה קיימים 4 כיווני התמחות, התמחות כללית ומחקרית, כיוון חברתי־תעשיתי, כיוון יעוצי, כגון יועץ חינוכי, כיוון קליני, הכשרת אנשים לעבודה במרפאות לבריאות הנפש.

בשטח האחרון יונהג השנה חידוש בעל משמעות מהפכנית, כאשר תפתח תחנה לבריאות הנפש במחלקה עצמה. מרצי המחלקה והסטודנטים לא יסעו לעבודה בבתי חולים אלא יעסקו בטיפול במסגרת המחלקה עצמה. לשם כך ינצלו במידה רבה את המכשירים המצויים לרשותם לשם עשית עבודות מחקר.

הנהלת המחלקה עוסקת כיום במרכזו של תהליך הנקא בפיה „מיכשור", כלומר, תוספת מכשירים לשם עבודה ונסיונות. כיום תנאי העבודה הם גרועים ומרצי המחלקה טוענים כי לא ניתן יהיה להמשיך בתוכניות העבודה ללא הגדלת הבנין והקצבת תקציב נוסף למחלקה.

סלאח שבתי

כשבוע לפני טקס פתיחת שנה"ל ניתן היה' להבחין בחילופי השלטים שנעשו בבנין פסיכולוגיה כאשר השלט „בנין לאוטרמן" הוחלף מימין הבנין בשלט „בנין סול", לכבוד בקורה של אשת התורם.

מתברר כי המחלקה לפסיכולוגיה קבלה תרומת כסף נכבדה עבור הגדלת הבנין ובנית האגף השלישי. הנהלת האוניברסיטה החליטה להשתמש בכסף לצרכי בנית אחרים של האוניברסיטה. כדי לכבד את זכר התורם תלתה על הבנין את השלט הנושא את שמו.

מזכיר משהו? אפשר להזמין את סלאח שבתי.

הסכם בין בי"ח מאיר לבר אילן

בהתאם להסכם שנחתם לאחרונה מכירה האוניברסיטה במעבדות בית החולים מאיר כמעבדות מסונפות. בית החולים יעמיד את מעבדותיו, על ציודן לשם הדרכה או מחקר לרשות הסטודנטים. מאידך מעמידה האוניברסיטה את מעבדותיה במיקרוביולוגיה. גנטיקה וכימיה לרשות עובדי המחקר במעבדת בית החולים. כן האפשר האוניברסיטה לרופאי בית החולים השתלמות של חצי שנה במעבדותיה. נאמר אף כי האוניברסיטה תעמיד לרשות בית החולים בהתאם לצורך, ייעוץ מקצועי בגנטיקה, כימיה ומיקרוביולוגיה.

יש לראות בכך שלב רב חשיבות בקשר שבין מוסדות הלימוד האקדמאיים ובין בתי החולים ומפעלים שונים לשם התקדמות במדע לא רק מבחינה עיונית אלא אף מבחינה מעשית.

אורחים באוניברסיטה: מימין, אלוף עוזי נרקיס מבקר באוניברסיטה ומצטלם עם כל המי ומי. משמאל, פרופ' ל. ארהרד עוזב לאחר ביקורו. ברקע, הפגנת סטודנטים

ד"ר א. סימון

(המשך מעמ' 8)

אינם תואמים בפשיטות את כף החובה כך אין חסדי הגאולה מעידים עלינו שאמנם אנו ראויים להם.

ואמנם מצינו במקרא בצדה של התנית הגאולה בתשובה גם את הרעיון ההפוך לפיו מקדים ה' את הגאולה הפיזית לתשובת עמו. כמאמר הנביא: „שובה אלי כי גאלתיך" (ישעיהו מ"ד 22) כך מדגיש גם הנביא יחזקאל (יחזקאל ל' 22—29 ו־השווה גם ירמיהו ל"ב 37—41).

כפי שאסור לנו להתעלם משנוי העתים וממה שמתבקש ממנו כך אסור לנו גם להשתכר מן ההצלחה הבלתי צפויה ו־להשלות את עצמנו שאמנם הגענו אל אשר יחלנו. גם אם נזכה לשלום בר־קימא ודם לא יישפך עוד בגבולנו גם אז נהיה עדיין רחוקים מן הגאולה. וזאת לא רק משום שהגלויות עוד לא נתקבצו (וגם אלה שנתקבצו עדיין לא נתמזגו) אלא מפני שעד לבא המשיח תמשיך חרב הגלות לאיים על העם הנבחר. ה־היסטוריה דינמית ואין להקפיא את הרגע החולף גם אם מפואר הוא. החטא יכול לבטל את הישועה והגאולה יכולה לשוב ולהתגלגל חלילה בגלות כפי שארע כבר פעמיים בתולדותינו הארוכים. הצפיה לגאולה שלמה פירושה: תודעה אכזרית של מגבלותינו המוסריות־רוחניות ושל המחיר האיום ששלמנו בעד מה שזכינו לו ביחד עם חתירה עיקשת להיות ראויים ליום בו תמלא הארץ דעת ה'. ליום בו נוכל לעשות את הטוב מבלי להיות נאלצים לכרוך אותו ברע. עד אשר יגור זאב עם כבש יהיו שמחותינו טבולים בעצב כפי שגם נצטרך תמיד למצא צידוק לאותה מידה של רעה שנראה את עצמנו נאלצים לעשות. והעם שזכה לפדות מחרב אויב יעצים את תפילתו לגואלו ש: „יפדה את ישראל מכל עוונותיו".

הצד השני

(המשך מעמ' 4)

אל הנהלת האוניברסיטה ואל המזכירות האקדימית, ישנה הרגשה של 'איש הישר בעיניו יעשה' ונוצרת אוירה של לחשנות שהכל ניתן לסדר בעזרת פרוטקציה. הפרצה הרחבה מזמינה אפילו את מי שאינו „גנב".

אין ספק שיש רצון־טוב, אך רצון טוב אינו מועיל אם חסרה הבנה וחסר תרגומו של אותו רצון למעשה.

הצעות רבות מוצעות לפתרון הבעיה. הצעות שאינן נוגעות רק ליעילות העבודה ולכושרם המקצועי של העובדים כי אם היורדות לשרשו של מבנה המוסד, והסרת חלק מן הנטל הכבד הרובץ על המזכירות האקדימית, נטל שאין היא מסוגלת לשאתו בסיטואציה הקיימת.

אך אחד הסימנים החשובים הוא גם בשנויה של הגשה מצד הנהלת האוניברסיטה ותרגומה של זו ע"י המזכירות האקדימית ושאר המוסדות המטפלים בסטודנט. אחד מחברי ועד הסטודנטים אמר פעם לרקטור: „סולם העדיפויות באוניברי' בנוי כך שבראשה של הפירמידה עומדים העובדים, אחריה המרצים ורק בתחתית הסולם ניצבים הסטודנטים. האוניברסיטה יוצרת בעיות מתוך רשלנות והנסיון לפתרונם מתעכב.

הפתרונות שהסטודנטים מציעים נדחקים לקרן זוית. לא מתיחסים אליהם כלל. אין הם ראויים, כביכול, להשיג את השגותיהם". אך מאלפת יותר עדותו של אחד מסגל העובדים הבכירים של האוניברסיטה, אשר אולי שלא במתכוון, יצר מסמך מענין: „העבודה באוניברסיטה נהדרת ה־יחסים בין העובדים, יוצאים מן הכלל, המרצים נחמדים כל־כך, הכל היה יכול להיות אידיאלי אילולא היו כאן גם — סטודנטים".

לדעת הסטודנטים — זהו שורש הבעיה.

ה„מלחמה" עם המרצים

המלחמה נסתימה בעוד כולנו המומים מגודל הנצחון. חודשי הכוננות וימי המלחמה נתנו את אותותיהם במתח הנפשי בו היו שרויים אזרחי המדינה והפריעו למהלך הסדיר של הלימודים.

רוב הסטודנטים היו מגויסים. הלימודים באוניברסיטה הופסקו רק במשך ימי המלחמה למרות שאוניברסיטאות אחרות הפסיקו את הלמודים בפועל עד לשלשה שבועות אחריה ולמעשה גם שבועיים לפניה. הסטודנטים חזרו משדות הקרב כשהפעמות וזעזוע כרוכים יחד בנפשם וקשה היה המעבר ממסלולי הקרב למסלול הלימודים.

הסנט הכיר במצב המיוחד והבטיח הקלות רבות לסטודנטים המגויסים. חלק גדול מן המרצים נענה לפנית הסנט ולהוראותיו. אך לא כולם נהגו כך.

היו, למשל, כאלה אשר הוסיפו חומר חדש באותם ימים שנקבעו ע"י הסנט ליעוץ ולהשלמת החומר. רשימת המרצים הללו הועברה למזכיר האקדימי וזה פנה אליהם בציינו כי „בכל מקרה שפנייתי לא תועיל אבקש את התערבות הרקטור".

כבר אז היתה הרגשה שההחלטה לא תחמה תחומים מוגדרים מספיק וכי השאירה מקום רב למדי למרצים להתגדר בו. „איש הישר בעיניו יעשה", לא נהגו מנהג שווה לכל סטודנט מגויס באשר הוא. בעיקרו של דבר נתנה ההכרעה לשיקולו של כל מרצה ומרצה. חלק גדול מן המרצים הכריע כיאות, אחדים לא. אחד מהם לא הסתפק בכך, שלא נהג כל הקלות ואף הודיע על־כך מפורשות מעל לוח המודעות, כי אם הוסיף בבחינה חומר שלא היה כלול בנושא הקורס. מרצה אחר שנתבקש להקל לא ידע על כל החלטה כזו וציין כי „הסתדרות הסטודנטים אינה אוטוריטה בשבילי ואין לדברים כל משקל". לוח הציונים במקצועות מסוימים המורה על כשלונות של 80% מצביע על השתתפות כנה בהרגשת המגויסים. אנו נקדים רפואה למכה כשנאמר כי לא דורשים הורדת הרמה רק מספר הקלות.

מצויים גם מורים אשר מסרבים לאשר לסטודנטים, אשר טרם נבחנו בשני המועדים. קורסים המותנים בעמידה בבחינות של מקצועות מסוימים למרות החלטת הסנט על בחינות מועד ג' ולמרות שאלה יתקיימו רק בחנוכה. התעקשות בלתי־חוקית כזו עלולה להביא לאבדנה של שנת־למודים אצל סטודנטים רבים. וכי לא ניתן לאשר קורסים כאלה על־תנאי שהתלמיד יעמוד בהצלחה בבחינות מועד ג'.

תופעות מצערות אלה בולטות דוקא לאור ההבנה שגילו המזכיר האקדימי, הסנט וחלק מן המרצים. קשה להאמין כי באוניברסיטה עלינו לעסוק גם בדברים מעין אלה.

סעיף בלתי הוגן

„האוניברסיטה שומרת לעצמה הזכות להוציא סטודנט מהמוסד בכל עת, בלי הודעה מוקדמת ומבלי לנמק סיבות".

הוראה זו מצויה עדיין בקובץ התקנות של האוניברסיטה. באחד מגליונות העתון בשנה החולפת התרענו על הסכנה הרובצת לפתחו של סעיף אשר כזה, שהוא כולל וגורף מדי, מעניק לאוניברסיטה זכות שאין לתת לה- ונותן בידה כוח להרחיק סטודנט באורח שרירותי להלוטין אף בלי הצורך לנמק זאת בסיבה כלשהי.

ממילא יכולת כזו היא בלתי־הוגנת ובלתי־מוסרית ומציאותה של הוראה המאפשרת זאת מהווה פגיעה חמורה בכל סטודנט.

לדעת האוניברסיטה אין כאן דבר היוצא מגדר הרגיל כיוון שהסעיף בדרך־כלל אינו מופעל ולא נועד גם להפעלה שרירותית. טענה זו היא תומכת בעובדה שכל דיון הנוגע להרחקת סטודנט או להענשתו מובא לברור לפני ועדת המשמעת, אשר פוסקת בענין.

אין לדעת אם טענה זו מקורה בהתממות או בתמימות. על כל פנים מבחינה חוקית אין כל קשר בין תקנות ועדת המשמעת לבין הוראת סעיף זה. אדרבא, הסעיף בא לעולם על מנת לעקוף את הצורך בהתדיינות לפני ועדת המשמעת באשר הוא מעניק לשלטונות האוניברסיטה את הכוח להרחיק סטודנט גם בלי להביאו לדיון בפני הועדה. יכול אתה אמנם לדחוק, „באוניברסיטה"... קרי המוסד המוסמך לכך באוניברסיטה שהוא, כאמור, ועדת הסטטוס. גם במקרה כזה יש עדיין להבהיר את נוסחה המעורפל של הרישא ולמחוק לחלוטין את הסיפא.

לטענת האוניברסיטה יאמר: אם הס' שלא להפעלה נועד הרי שאין בו כל טעם ויש להרחיקו מן הספר, שהרי עצם היותו כלול בתוך מערכת מחיבת של תקנות האוניברסיטה מהווה פגיעה בסטודנט. ואם הס' לתחולה נועד והאוניברסיטה דואגת לשמרו להזדמנות נאותה ולהשתמש בו כאמצעי לחץ או אפילו הלכה למעשה

במקרים „מיוחדים", הרי לפנינו הסכנה שאותה יש למנוע ע"י הרחקתו המידית של הסעיף המעלה אסוציאציה מידית של מדינות מסוימות.

כך או כך יש לעקור את הס' מן התקנון או להעמידו במקומו ע"י תקון יסודי.

האם הבחינות נבדקות בעלום־שם

לפני כ־4 שנים התנהל מאבק גורלי וממושך בין הסתדרות הסטודנטים דאז לבין המזכירות האקדימית. הרקע למאבק זה היה: מסירת הבחינות בעלום שם ובדיקתם כך ע"י המרצים. סנט האוניברסיטה החליט כי הבחינות תמסרנה לבודקיהן בעלום שם. גם לאחר ההחלטה נהלו הסטודנטים מלחמות קשות עד להוצאתה המלאה אל הפועל, שהדים מהם ניתן למצוא בהתכתבות המסועפת בפרשה זו המתויקת לה היום בתיק ועדת הפנים.

היום נמסרת מחברת הבחינה בלי שהמרצה ידע בחינתו של מי בודק הוא. כך להלכה ולרוב גם למעשה, אך מקרים מסוימים מעידים על־כך כי לא תמיד נשמר עקרון זה בקפדנות הראויה לו.

אחד המרצים, שנכנס אל חדר־הכיתה בו נבחנו תלמידיו, העתיק לעצמו את מספרי המחברות עם שמותם של הסטודנטים בעלי המחברות. אין צורך לבאר כי כאן הופרה לעין השמש החלטתו של הסנט.

מעשה גלוי כל־כך מעורר, ובצדק, ספקות באשר לאובייקטיביות של הבדיקה ומעלה חשדות של התערבות אלמנטים אחרים בקביעת הציון, אלמנטים שאין בינם לבין דרך התשובה של הסטודנט ולא כלום.

מרצה אחר גילה לתלמידיו כי לא בדק כלל את מבחניהם של הסטודנטים אשר לא הגישו עבודה בתום הסמסטר הראשון. שאלת תם: אילו נשמרה החלטת הסנט, כיצד יכול היה המרצה לדעת אילו מחברות לא לבדוק?

עובדות אלה ואחרות מולידות שמועות עקשניות כי כל מרצה המעונין בכך יכול לודא בחינותיהם של אילו סטודנטים הוא בודק. בשים לב לעובדה כי דווקא לשם מניעת מקרים מסוג זה נועדה החלטתו של הסנט יש לנהוג יתר הקפדה בשמירת ההחלטה האמורה. התביעה לאחריות כזו מופנית אל המזכירות האקדימית.

התאחדות הסטודנטים הדתיים

גוף ללא נשמה

בחול המועד פסח תשכ"ז, נערכה באוניברסיטה „בר־אילן" ועידת היסוד של התאחדות הסטודנטים הדתיים. נבחר יו"ר, נבחרו סגני יו"ר, גזבר וכמובן חברי וועדת ביקורת.

בוועידה בה השתתפו צירים מכל המוסדות להשכלה גבוהה בארץ, נתקבלו כמובן גם החלטות וביניהן מספר מכובד של גילויי דעת. חלק גדול מן הצירים השתתף גם בועידת ההתאחדות הכללית שנתקימה בשפיה.

את הצורך בהקמת התאחדות נפרדת הסביר בשעתו כך: „ישנם נושאים מיוחדים הדורשים תגובה מציבור הסטודנטים הדתי, דבר שאינו יכול להעשות במסגרת ההתאחדות הכללית".

נשיא אוניברסיטת בר־אילן. הפרופסור מ. יימר, הועיד תפקיד נכבד יותר לסטודנטים הדתיים: „יצירת גשר עם הציבור החילוני וקרובו לדת".

הנשיא עמד גם על הצורך בקירוב של כל חלקי הציבור בישראל בהתחשב בפער הגדול בין השכבות במדינה.

השבוע, כשקמה התנועה למען א"י השלמה כשיהודי ערב נרדפים ואחיהם ברוסיה נאנקים תחת עול הקרמלין, מדברים על יישוב השטחים המשוחררים ועל הצורך בהרתמות למען הנוער בישובי עולים ועיירות פיתוח — ניסה מישהו לחפש תגובה של התאחדות הסטודנטים הדתיים, שקמה כדי להגיב ולטפל בנושאים שאינם יכולים להאמר ולהעשות במסגרת ההתאחדות הכלית הוא לא מצא אותם כמובן.

ישנם הטוענים כי הגוף, שהתארגן כנראה בהשראת גופים מפלגתיים ולא נבע מתוך דחף פנימי של הסטודנטים עצמם, הוא מיותר בתכלית.

מכל מקום אלה שטענו כי הגוף מיותר, לא צריכים היו להשתדל לשכנע את האחרים. ההתאחדות עצמה הצליחה לשכנע אותם: היא גססה משעת בריאתה. פעולותיה הסתכמו בועידה שערכה. העדר התענינות אמיתית מצד רוב הסניפים, חוסר תכנים אמיתיים ונסיון בלתי־מוצלח לפעול הותיר אותה חסרת כל משמעות.

האם תוכל לעלות על דרך המלך?

ש. שאול

התנועה ליהדות של תורה, היכן?

חילוקי־דעות בנושאים שונים אפינו את הישיבה הראשונה של התנועה ליהדות של תורה, שנערכה בפסח תשכ"ז בירושלים.

בעוד שפרופ' אפרים אורבך טען שהיסוד החוקי של הרבנות הוא מעורער, טען לעומתו פרופ' ב. דה־פריס, כי הוא מתנגד לבטל את הרבנות כמוסד רשמי, „כאשר יש סכנה שבמקום זה תקום רבנות פרטיזנית".

עו"ד עמרם בלום התנגד למוצע במצע התנועה להנהגת נשואין אזרחיים במקרים מסויימים ועמד על כך, שמן הראוי שתנועה מעין זו תקבל עליה גם משמעת הלכתית לגבי דברים שכבר נקבעו.

בדברו על המפלגות הדתיות אמר פרופ' אורבך, מייסד התנועה, שנשא את הנאום המרכזי, כי הדרך של הטלת מצוות באמצעות חוקי הכנסת מעוררת התמרמרות. „כוחה של החקיקה הדתית טובה רק למעוטי יכולת" — אמר.

בסיום דבריו הכריז, כי אין התנועה מתכוונת להכריז מלחמה על המפלגות הדתיות, אלא רק לנקוט עמדה כלפי מעשיהן ומחדליהן. היתה זו אחת הפעמים הראשונות שקם גוף המורכב מאינטליגנציה הדתית, ללא מנגנון וללא תקציב ודן בבעיות יסוד בחיינו ללא פזילה ל„כסאות" ולחלוקת שלל.

היו שהסתכלו על מייסדי התנועה כנאיבים ובטוחים היו שסופה כקיקיון דיונה.

ואמנם כך נראה הדבר על פני השטח.

היום, שנה וחצי לאחר ייסוד התנועה, טוענים ראשיה, כי היא ממשיכה להתקיים וחותרת בשקט לקראת אותם יעדים, שהציבה לעצמה למרות שבציבור הרחב אין נשמע קולה.

איגרת מיוחדת הופצה לפני צום תשעה באב האחרון. האגרת דנה בארבעת הצומות ובמשמעותם לאחר שחרור ירושלים. איגרת נוספת נבחרה לקראת הימים הנוראים ומייסד התנועה, פרופ' אפרים א. אורבך מספר על פעולות עניפות בקרב הנוער, בבתי ספר לקראת החגים.

בבית ספר תיכון, לא דתי, בשכונת בית הכרם בירושלים, נערכו תפילות בימים הנוראים שמשכו נוער ומבוגרים שלא ידעו מעולם תפילה מהי.

פרופ' אורבך גילה, כי דנים בהקמת גוף שידון בבעיות השעה ויהא מורכב מסטודנטים חברי „יבנה", בני הקיבוץ הדתי ופעילים מהתנועה ליהדות של תורה.

„לא רק שלא עזבו חברים את התנועה אלא נוספו חדשים" — מטעים ראש התנועה.

הפעולות ממומנות מכספי החברים, והצעות למתן כספים מגופים שונים נידחו, כדי למנוע כל אפשרות של התערבות בפעולות התנועה.

עסקן מפלגתי, ציני, אמר השבוע: „ד כמה שידוע לי, התנועה (מלשון נוע) עומדת".

ימים ידברו!

ש. י.

המשפט ה„ספרותי" שלא נפתח

פרופ' ברוך קורצוויל, ראש המחלקה לספרות באוניברסיטה מוכר כמי שלוחם בעד החופש האקדמי ובעד חופש הביטוי.

לעתים מפורסמים בעתון „הארץ" מאמרי ביקורת מפרי עטו של הפרופ' קורצוויל. האישים שראו עצמם נפגעים מעטו של פרופ' קורצוויל שמחו בוודאי לאידו כאשר „מעריב" מ־7.4.67 פרסם במדורו הספרותי בטור „בשולי ספרא וסייפא", כי מתי מגד, מרצה לספרות במכון האוניברסיטאי בחיפה, פנה למשרד עו"ד ידוע, כדי להגיש תביעה משפטית, לפי חוק לשון הרע, נגד פרופ' קורצוויל ועתון „הארץ".

מתי מגד הוא אחד הסופרים שהוזמנו להשתתף בסימפוזיון בעניני ספרות השואה בניו־יורק. לאחר שהופיעה הידיעה על ערכת הסימפוזיון והמשתתפים בו, פרסם

„הארץ" את רשימתו של פרופסור קורצויל אשר הזדעזע מעצם הרעיון לכנס סימפוזיון בנושא כזה בצורה אשר בה רצו לכנסו.

במאמרו כתב בין השאר: „אני מאחל נסיעה טובה, בילוי נעים.ינעמו להם בניו־יורק עפרות ברגן בלזן". במאמר השני מה־3.3.67 כתב פרופ' קורצוויל על אותו נושא תחת הכותרת: „לך, אדונך, ולשכמותך אני מאחל 'בילוי נעים'". השבוע שו־חחנו עם הסופר החיפאי לשמוע מה עלה בגורלו של המשפט עליו הודיע „מעריב" בקול תרועה.

אמר מגד: „לא כל מה שכותבים נכון. אמנם הרהרתי באפשרות להגיש משפט אך הגעתי לבסוף למסקנה שזה לא נושא למשפט פלילי. עכשיו לאחר המלחמה כל זה רחוק ממני".

אלא שהרהוריו של מתי מגד יצאו מגדר הסוסים לתחום המעשה. מקור מוסמך מסר לנו כי התביעה הוגשה לעיון למשרד עורך־הדין שמואל תמיר ורק לאחר שזה עיין בה ופסק מה שפסק החליט מתי מגד לא להוציא את הדבר אל הפועל.

קשה לנו להבין כיצד אפשר היה להרהר על הגשת משפט בענין כזה, לא רק מן הטעם שאין לדעתנו כל עילה משפטית לתביעה כזו. רק מי שאינו מסוגל להתמודד בתחום בעיות רוחניות אמיתיות ומי שאין בכוחו לראות את הדברים במשור העקרוני שלהם מבלי לחפש את ההשלכות הצדדיות, שהן טפלות לענין הגדול והאמיתי יכול לחשוב על רעיון של „פתרון" בעיה כזו בין כתלי בית־המשפט.

מכל מקום, הפרסומים הרעשניים שלוו את הגשת התביעה, כביכול, לא הוסיפו כבוד למי שדאג לפרסמם והיה בהם רק כדי להסיח את דעת הציבור מן הדברים הנוקבים, הכואבים והאמיתיים שהשמיע פרופ' קורצויל.

ש"ש

הרכב תלמידים מגוון

שנה"ל תשכ"ח, שהביאה עמה 3500 סטודנטים, הביאה גם הרכב מגוון של תלמידים.

כך אתה מוצא תלמיד ישיבת פוניבז' הלומד בקורס אחד עם קיבוצניק מן השומר הצעיר וסטודנטית מאתיופיה השומעת קורס יסוד בפילוסופיה עם מספר סטודנטים שחזרו השנה לאחר 15 שנות שהות בגרמניה. אלה עזבו את הוריהם המהגרים ושבו ארצה.

חבר ועד הנאמנים של האוניברסיטה וחבר־הכנסת מרדכי ח. שטרן „פיצל" את אישיותו ובחר לשבת גם על ספסל הלימודים, כסטודנט. מעתה הוא יושב משני צדי המתרס. בישיבות ועד הנאמנים הקרובות הוא יתלבט ודאי מה עדיף ישיבה או הרצאה ע"מ להחליט על איזו מהן הוא יוכל לותר. כולנו סקרנים לדעת כיצד תשפיע עובדת היותו סטודנט על תפקידיו בועד הנאמנים ולהיפך. חה"כ מ. שטרן הנו סטודנט מן המנין במחלקה לתנ"ך. אנו מאחלים לו הצלחה בלימודים.

השנה גדל מספרם של אנשי הצבא — הסטודנטים. מספר קצינים גבוהים וביניהם אלוף־משנה אחד, סגני אלופים, רבי־סרנים וקצינים בדרגות נמוכות יותר לומדים בשנה זו.

לא ילמדו עמנו השנה מספר סטודנטים ותיקים, שהחויה המעמיקה לה זכו והזעזוע הכבד שעבר עליהם, עת נלחמו בקרבות השונים, אינם מאפשרים להם לשוב אל הלימודים. נקוה לראותם בשנים הבאות.

את האוניברסיטה לא יפקדו עוד לעולם חברינו שנפלו במערכה.

האם יפתח בית־מדרש לרבנים

נגיד „בר־אילן", ד"ר ח. י. לוקשטיין, הכריז בביקורו האחרון בארץ במסגרת הרצאתו בפני הסטודנטים כי האוניברסיטה מתכננת הקמת בית מדרש לרבנים.

בראיון עם כתב „הצפה" לרגל חנוכת בנין הספריה החדש, נסח „הנגיד" את דבריו בנושא זה בצורה קצת שונה: „ואמנם הכרזתי בעבר על הקמת בית־ספר גבוה למדעי היהדות".

במסדרונות האוניברסיטה טוענים כי הישינוי בנוסח אינו נובע מפחד מפני אגודת־ישראל, או מפני חוגים דתיים קיצוניים במפד"ל, אלא פשוט „מדוע להרגיז אנשים".

חבר הנאמנים שהתכנס בימים אלה למושבו השנתי, דן בין היתר, בפתיחת פקולטה למשפטים ובית־ספר למנהל עסקים.

החלטה חשובה נוספת — הכשרת מחנכים לגולה במסגרת המחלקה לחינוך.

ש. ש.

מדוע מסרב השר להעניק ראיונות

מדוע מסרב השר מ. ח. שפירא להעניק ראיונות לעתונאים? שאלה זו שאלה עצמה מערכת „בת־קול" כאשר למרות ההבטחה שניתנה שבוע לפני־כן, סרב השר לקבל את המערכת לראיון בטענה השגרתית כי הנו עסוק.

המדינה תזדעזע

אין זו הפעם הראשונה, שהשר מ. ח. שפירא, שהנו גם יו"ר הועד המנהל של האוניברסיטה, מסרב להעניק ראיונות לעתון הסטודנטים, למרות שלפחות פעם אחת פנה בבקשה, שלא לפרסם כתבה מסויימת ואף הפעיל את שלטונות האוניברסיטה לצורך הענין.

גם הסתדרות הסטודנטים שפנתה מספר פעמים אל השר בבקשות להופיע לפני ציבור הסטודנטים לא נענתה.

מזכיר לשכתו, שנלחץ ע"י חבר מערכת גילה את אזנו כי „השר שפירא אינו מעניק בדרך־כלל ראיונות מאחר ואם יאמר את האמת תזדעזע כל המדינה ולשקר איננו רוצה — כפי שהתבטא פעם —".

זה אמנם מבאר תוך כדי הרגשה כבדה את הסרוב העכשוי, אך עדיין אינו פותר את הקודמים.

השביתה שנמנעה

בתום המלחמה לאחר שחרורם של רוב הסטודנטים משרות פעיל, החליט הסנט כי יתקיים מועד ג' לכל הסטודנטים שהתגיסו או שהתנדבו בימי המלחמה.

לפני כחודש הודיע המזכיר האקדימי ליו"ר הסתדרות הסטודנטים, כי לסטודנטים מתנדבים לא ינתן מועד מיוחד וכי על כל הסטודנטים המגויסים המעוניינים במועד מיוחד לפנות אליו אישית להסדרת הענין.

הסטודנטים ראו בכך התכחשות לדברים שסוכמו. הרקטור פרופ' ימר לא זכר את סכום הענין והבטיח לברר את הדברים.

הועד הודיע בכתב ובעל־פה למזכיר האקדימיו: „אנו עומדים על־כך שיהיה מועד ג' לכל הזכאים לכך ולא קביעה פרטית עם כל אחד ואחד. אנו מתפלאים על־כך שעובדים במזכירות האקדימית עונים לסטודנטים שלא יהיו בחינות במועד ג'".

כאשר דרישתם לא נענתה רמזו נציגי הועד כי מפאת חומרתו של הענין הם עלולים לשקול גם אפשרות של שביתה. הרמז הספיק.

הרקטור הזמין אותם באופן דחוף לברור הענין. ביום א' י"ח תשרי תשכ"ח השיגו הסטודנטים את מבוקשם.

המזכיר האקדימי סיכם את ענין מועד ג' באומרו: „בכל מקצוע שיש בו מתגייס ומתנדב יפורסם מועד ג'. בקורסים שיש רק מתנדבים יבדק הענין באופן אינדיבידואלי. אם יהיו חלוקי דעות בקשר לממשות ההתנדבות יהיה מועד ג'".

ההרשמה לבחינות מועד ג' בהסתדרות הסטודנטים כבר החלה.

רצ"א

„כמעט טוב" שאינו טוב

הציון „מספיק" דיו כדי להעביר את הסטודנט בכל מוסדות ההשכלה הגבוהה בארץ, מלבד באחד מהם: אוניברסיטה בר־אילן. כאן הדרישות ל„עבר" במקצוע הראשי והמשני הן חמורות יותר ודין הציון 60—69 המסומן באות ד' כדין נכשל וה„זוכה" בהם חייב לעבור בחינה נוספת.

פרופ' ימר, רקטור האוניברסיטה, טוען כי עובדה זו היא לטובת המוסד ולטובת הסטודנטים. אחרים קובעים כי אין כל אפליה, שכן חלוקת הציונים באוניברסיטה מבוססת על עקרון אחר מזה הנהוג בשאר האוניברסיטאות. היא מיוסדת על קנה מידה שונה מזה הנקוט בהן, אך מקבילה לערך הציונים הנהוג בהם.

קביעה זו מתעלמת מחוברת ההוראות אותה מוציאה האוניברסיטה עצמה. כאן קבעו את ערכם של ציוני האותיות הנהוגים אצלנו, באחוזים. בלוח השוואה זה נאמר במפורש כי 60—69% מהוים את הציון ד'.

עיון בגליונות הציונים הנמסרים ע"י המרצים למזכירות האקדימית, מגלה כי הציון ניתן ע"י המרצים באחוזים ורק אחר־כך מתרגם לשפת האותיות.

הדרך הנהוגה למעשה — משמיטה אם כן את הקרקע מתחת רגלי הטוענים כי קנה המידה הוא מסוג שונה וכי ערכם של הציונים הנמוכים יותר, שווה לזה של אוניברסיטאות אחרות.

הסתדרות הסטודנטים תובעת להשוות את מדד הציונים לזה הנהוג בכל האוניברסיטאות על־מנת להקל על הסטודנט ולא להכביד עליו, שלא לצורך.

תביעתה זו — צודקת היא.

הציונים הגיעו לחו"ל

אחד האסיסטנטים במחלקה לפסיכולוגיה רצה לבלות את חופשת הקיץ בחו"ל.

רצונו זה לא היה מענין אותנו אלמלא נטל עמו אתו אסיסטנט את ציוני התרגילים, אותם כתבו הסטודנטים במשך השנה בלי להודיע על־כך למזכירות. ציונים אלה מהוים 60% מן הציון.

הציונים שהובאו מן הארץ בעל־כרחם הגיעו מאוחר יותר בשלום אל המולדת.

✶

אחד מראשי המחלקות הוסיף במועד ב' של סמסטר א' מספר פרקים, שנלמדו במשך הסמסטר השני ולא נכללו כלל במועד הראשון של הבחינה.

פניית הסטודנטים לא הועילה.

המרצה שברח

פרופ' לבני הגיע אל האוניברסיטה מארה"ב כמרצה אורח במחלקה לתלמוד. במשך השנה הוא העביר הרצאות וסמינריון

ואף הרצה בפני הסטודנטים על בעיות שונות שלא במסגרת השעורים.

כשהחלה המלחמה נתבקשו כל בעלי אזרחות־חוץ לעזוב את הארץ. רובם סרבו. פרופ' הלבני לא סרב. הוא ברח. יש אומרים כי מרצה נוסף עזב את הארץ, אך כיון שהדבר שנוי במחלוקת לא נפרסם את שמו.

מכתבים מוזרים

סוג מסוים של כותבי מכתבים למערכת הם אנשים תמהונים המציפים את המדור „כל שני וחמישי".

מתוך האוסף. שהצטבר במערכת (אך לא פורסם) „דגנו" מספר מכתבים לדוגמא.

„ראשות ה.מ.ה.ל — ישראל" כותבת: „יפוי כח להעברת השלטון לידיהם של המפד"ל, אגודה ופאג"י". „מאחר וראש הממשלה מר לוי אשכול היה מרגל מצרי. אנו המגינים הקרואים בשם „מהל" מערכת הגנה לאומית — — נהלנו מו"מ דרך נציגנו מר לוזנר זיו בעל ת. ז. 4267433 עם ראשי הריגול בארץ: כב' ראש הממשלה וחנה דוד רחוב שטראוס 13 ירושלים, להפסקת כל פעולה אוינת מדינת ישראל — — נא לפרסם זה".

מכתב נוסף כותב יעקב אלדר מרחוב ישראל בק 27 תל־אביב.

הכותרת: „מעשה בזימרי שנתבקש לטבול והשרץ (המסכן בידו)".

לאחר שורת השמצות על המשורר אורי צבי גרינברג בראשית המכתב, כותב אלדר: „א.צ.ג. האדם אשר היתה לו החוצפה להכריז על עצמו כעל משיח, בילה את שנות מלחמת המחתרת כשהוא מסתתר מאחורי העכוז הרחב של „הסנבלט" גרשום שוקן. המשורר המתגאה בראש חוצות בדמו הלוהט, הוכיח יום יום בשבתו במערכת „הארץ", כי דמו הוא קר כקרח וכדם צפרדע".

מכתב נורא זה, שאינו ראוי כלל לצטוט, הובא כדי להמחיש לקורא את מה שאנו נאלצים לקרוא לפעמים גם בעל־כורחנו.

כל כותב ועולמו, אך מדוע הם צריכים לשתף דוקא אותנו בכל הפטפוטים האלה.

שלום כתה א

בעיות ראשונות באוניברסיטה

מה שבטוח בטוח. הסטודנט המתחיל המצוי משתדל ליצור קשרים ויחסים טובים עם כל מי שנראה לו כ„מועיל פוטנציאלי" ויש המנצלים זאת. העובד בציור לבש ארשת חשיבות של דיקן, לפחות, ולשם חידוק הרושם, נלעל ב- 4½ קג אותיות לטיניות. התגובה הטבעית לא אחרה לבוא.

הבעיה הנצחית העומדת בפני הסטודנט – לאן?!

רב הסטודנטים „הטריים" השתחררו לא מכבר מצה"ל אך לא בולם השתחררו מהרוח הקרבית של צה"ל והיא באה לידי ביטוי לא תמיד במקום המתאים.